

พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนวัดภาชี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร

**BEHAVIORS ON FAMILY PROBLEM MANAGEMENT : A CASE STUDY OF
PARENTS OF THE 4th - 6th GRADE STUDENT, WAT PASI SCHOOL,
KLONGTAN SUB-DISTRICT, WATTANA DISTRICT,
BANGKOK METROPOLITAN**

การศึกษาด้วยตนเองนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารสังคม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

พ.ศ. 2548

การศึกษาด้วยตนเอง พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนวัดภาษี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร

Behaviors on Family Problem Management : A Case Study of Parents of the 4th - 6th Grade Student, Wat Pasi School, Klongtan Sub-District, Wattana District, Bangkok Metropolitan

ชื่อนักศึกษา นางสาวอุษณา เทียรแสงทอง

รหัสประจำตัว 474002

สาขาวิชา การบริหารสังคม

ปีการศึกษา 2548

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ได้ตรวจสอบและอนุมัติให้การศึกษาด้วยตนเองฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2548

_____ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรรณราย แสงวิเชียร)

คณะกรรมการสอบการศึกษาด้วยตนเอง

_____ อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล)

_____ กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ขัตติยา กรรณสูต)

_____ กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฏฐิยา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา)

_____ กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เสาวนิจ นิจอันทชัย)

_____ กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ภูงศ์ เสนานุช)

การศึกษาด้วยตนเอง พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครอง
นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 โรงเรียนวัดภาษี แขวงคลองตัน
เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร

Behaviors on Family Problem Management : A Case Study of
Parents of the 4th - 6th Grade Student, Wat Pasi School, Klongtan
Sub-District, Wattana District, Bangkok Metropolitan

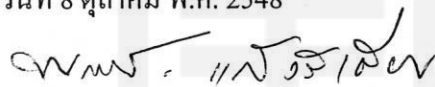
ชื่อนักศึกษา นางสาวอุษณา เตียรแสงทอง

รหัสประจำตัว 474002

สาขาวิชา การบริหารสังคม

ปีการศึกษา 2548

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ได้ตรวจสอบและอนุมัติให้
การศึกษาด้วยตนเองฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรสังคมสงเคราะห์
ศาสตรมหาบัณฑิต เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2548

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

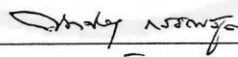
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรรณราย แสงวิเชียร)

คณะกรรมการสอบการศึกษาด้วยตนเอง

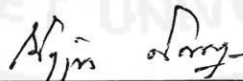
อาจารย์ที่ปรึกษา

(อาจารย์ ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัตติยา กรรณสูต)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฐธิดา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.เสาวนิจ นิจอันทชัย)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ภูซังค์ เสนานูช)

การศึกษาด้วยตนเอง	พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร Behaviors on Family Problem Management : A Case Study of Parents of the 4 th – 6 th Grade Student, Wat Pasi School, Klongtan Sub-District, Wattana District, Bangkok Metropolitan
ชื่อนักศึกษา	นางสาวอุษณา เทียรแสงทอง
รหัสประจำตัว	474002
สาขาวิชา	การบริหารสังคม
ปีการศึกษา	2548

บทคัดย่อ

การศึกษา เรื่อง “ พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชีฯ จำนวน 118 คน ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเฉลี่ยรวม และสถิติวิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะปัญหาของครอบครัวที่กำลังประสบอยู่ โดยเรียงตามลำดับ คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชน สิ่งแวดล้อม และสังคม ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว และปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ส่วนลักษณะปัญหาของครอบครัวที่มีความสำคัญ มีอิทธิพล และมีผลกระทบต่อครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชน สิ่งแวดล้อม และสังคม ปัญหาด้านด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว และปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว ตามลำดับ

พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการใช้พฤติกรรมจัดการปัญหาทั้ง 3 วิธีผสมผสานกันตามแต่ละสถานการณ์ของลักษณะปัญหาในครอบครัว โดย

กลุ่มตัวอย่างมีการใช้พฤติกรรมจัดการปัญหาโดยตรง ระดับดีมาก ประกอบด้วย พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระดับดีมาก และพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระดับดีมาก ส่วนกลุ่มตัวอย่างมีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการใช้อุปกรณ์ป้องกันทางจิต ระดับปานกลาง ประกอบด้วย การปฏิเสธความจริง การแยกทางอารมณ์และความคิด การกระทำตรงข้ามกับความรู้สึก การเก็บกด การแทนที่ การชดเชย การโทษผู้อื่น การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง การเพื่อฝัน และการถดถอย

การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการสนับสนุนทางสังคมโดยรวม ระดับปานกลาง ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ

การศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา จำแนกตามตัวแปรต่างๆ พบว่า เพศชาย-หญิง และผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน มีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการใช้อุปกรณ์ป้องกันทางจิตที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหารายด้าน กับ ลักษณะปัญหาของครอบครัว พบว่า ผู้ที่มีลักษณะปัญหาครอบครัวต่างกัน มีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงตนเอง ที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวรายด้าน กับ พฤติกรรมการจัดการปัญหารายด้าน โดยการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ พบว่า การสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ และการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงตนเอง และพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการใช้อุปกรณ์ป้องกันทางจิต ส่วนการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ มีความสัมพันธ์กับ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการใช้อุปกรณ์ป้องกันทางจิต

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาด้วยตนเองฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของ อาจารย์ ดร.ทิพาภรณ์ โพธิ์ถวิล อาจารย์ที่ปรึกษา ได้เสียสละเวลาให้คำปรึกษาแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตลอดทั้ง อาจารย์ ดร.ชัตติยา วรรณสุต อาจารย์ ดร.เสาวนิจ นิจนันต์ชัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณัฐฐา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และอาจารย์ ดร.ภูษงค์ เสนานุช ที่ได้กรุณาให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย ทำให้การศึกษาด้วยตนเองเล่มนี้ได้รับความสมบูรณ์ครบถ้วน

ขอขอบพระคุณอาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณครอบครัว ได้แก่ คุณแม่สำออง - คุณพ่อชัยวัฒน์ เทียรแสงทอง และ คุณสิทธิเดช เทียรแสงทอง (พี่ชาย) ที่ให้กำลังใจ ให้คำปรึกษาแนะนำ และให้ความช่วยเหลือต่างๆ แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ พี่ๆ สหทัยมูลนิธิทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ ให้คำปรึกษาแนะนำ ตลอดจนให้โอกาสในการศึกษาต่อ โดยเฉพาะ พี่ๆ ในแผนกโครงการฟื้นฟูสภาพครอบครัว ที่ได้ให้กำลังใจที่ดีแก่ผู้วิจัยตลอดมา

ขอขอบพระคุณอาจารย์ใหญ่ อาจารย์วันทนีย์ เรืองทรัพย์ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ และ ครูประจำชั้น โรงเรียนวัดภามิ ทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลสำเร็จลุล่วงด้วยดี ตลอดจน ผู้ปกครองนักเรียน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่4-6 ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ดีแก่ผู้วิจัยจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ขอขอบพระคุณ พี่ๆ เพื่อนๆ ร่วมรุ่น คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต (MSW) รุ่น 12 ทุกท่าน ที่ให้กำลังใจ คำปรึกษาแนะนำ ข้อเสนอแนะ ที่ดีแก่กันและกันเสมอมา

อุษณา เทียรแสงทอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(1)
กิตติกรรมประกาศ.....	(3)
สารบัญ.....	(5)
สารบัญตาราง.....	(6)
สารบัญแผนภูมิ.....	(10)
บทที่	
1. บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	7
1.4 คำนิยามศัพท์.....	7
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
2. แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว.....	9
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว.....	25
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมจัดการปัญหาของครอบครัว.....	32
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม.....	38
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	42
2.6 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	45

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3. ระเบียบวิธีการวิจัย	
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา.....	47
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล.....	47
3.3 การตรวจสอบความแม่นยำ และความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ.....	50
3.4 การเก็บข้อมูล.....	50
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	51
4. ผลการศึกษา	
4.1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง.....	52
4.2 ลักษณะปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง.....	55
4.3 พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง.....	58
4.4 การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง.....	62
4.5 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของตัวแปร.....	68
4.6 การศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร.....	81
5. สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา.....	84
5.2 อภิปรายผล.....	86
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	89
บรรณานุกรม.....	91
ภาคผนวก	
ผนวก ก. ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนวัดภาณี.....	94
ผนวก ข. แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย.....	95
ประวัติผู้เขียน.....	102

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	กระบวนการแก้ปัญหาของครอบครัว ตามแนวคิดของแมคมาสเตอร์.....	37
3.1	การให้ค่าคะแนนแบบสอบถาม.....	49
3.2	ระดับค่าเฉลี่ยของการแปรความหมายแบบสอบถาม.....	49
3.3	ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม.....	50
4.1	จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว จำนวนสมาชิกสมาชิก บทบาทในครอบครัว.....	53
4.2	จำนวน และร้อยละของลักษณะปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามประเภทของลักษณะปัญหาครอบครัว 6 ด้าน.....	56
4.3	จำนวน และร้อยละของลักษณะปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง ที่สำคัญที่สุด และมีอิทธิพลต่อครอบครัวมากที่สุด จำแนกตามประเภท ของลักษณะปัญหาครอบครัว 6 ด้าน.....	57
4.4	ค่าเฉลี่ย และค่าเฉลี่ยรวมของพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว ของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประเภทของพฤติกรรมการจัดการปัญหา 3 ประเภท.....	59
4.5	สรุปผลการศึกษา ค่าเฉลี่ยรวม และระดับการแปรผลของพฤติกรรม การจัดการปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง.....	61
4.6	ค่าเฉลี่ย และค่าเฉลี่ยรวมของการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว ของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามประเภทของการสนับสนุนทางสังคม 3 ประเภท.....	63
4.7	ค่าเฉลี่ยรวม และระดับการแปรผล ของพฤติกรรมการจัดการปัญหาของ ครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง.....	65
4.8	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างเพศชาย-หญิง...	66
4.9	ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างเพศชาย-หญิง.....	66

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.10 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างเพศชาย-หญิง.....	67
4.11 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างเพศชาย-หญิง.....	67
4.12 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างเพศชาย-หญิง....	68
4.13 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างเพศชาย-หญิง.....	68
4.14 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพ ต่างกัน.....	69
4.15 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน.....	69
4.16 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพ ต่างกัน.....	70
4.17 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน.....	70
4.18 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพ ต่างกัน.....	71
4.19 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน.....	71
4.20 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีลักษณะ โครงสร้างครอบครัวต่างกัน.....	72

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.21 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ระหว่าง ผู้ที่มีลักษณะ โครงสร้างครอบครัวต่างกัน.....	72
4.22 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะ โครงสร้างครอบครัวต่างกัน.....	73
4.23 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะ โครงสร้างครอบครัวต่างกัน.....	73
4.24 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีลักษณะ โครงสร้างครอบครัวต่างกัน.....	74
4.25 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีลักษณะ โครงสร้างครอบครัวต่างกัน.....	74
4.26 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน.....	75
4.27 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน.....	75
4.28 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน.....	76
4.29 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน.....	76
4.30 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการ ใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน.....	77
4.31 ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการ ใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน.....	77

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.32	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีลักษณะ ปัญหาของครอบครัวต่างกัน.....	78
4.33	ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน.....	78
4.34	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหา ของครอบครัวต่างกัน.....	79
4.35	ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน.....	79
4.36	การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม การจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีลักษณะ ปัญหาของครอบครัวต่างกัน.....	80
4.37	ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน.....	80
4.38	แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรการสนับสนุนทางสังคม 3 ด้าน กับพฤติกรรมจัดการปัญหา 3 ประเภท.....	81

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	46
4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป (เพศ และบทบาทในครอบครัว) กับพฤติกรรมจัดการปัญหาโดยตรง โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต.....	82
4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคม 3 ด้าน กับ พฤติกรรมจัดการ ปัญหา 3 ประเภท.....	83

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ด้วยสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่มีการแข่งขันกันอย่างสูง เพื่อเอาชีวิตรอด สภาพทางสังคมที่มีการรับเอาค่านิยมวัฒนธรรมตะวันตก ที่มีอิทธิพลให้ค่านิยม วัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเปลี่ยนแปลงไป และความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี สารสนเทศ และสื่อต่างๆ ที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว หรือที่เรียกว่ากำลังเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เพื่ออำนวยความสะดวกสบาย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายที่กล่าวมาส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ปัจจุบันครอบครัวไทยมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะ โครงสร้าง และจำนวนสมาชิกอย่างเห็นได้ชัดเจน โดย รองศาสตราจารย์ ดร.รุจา ภูไพบูลย์ ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการการศึกษาจำนวนประชากรไทย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พบว่า ประเทศไทยมีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว และได้มีการดำเนินการควบคุมจำนวนประชากรอย่างมีประสิทธิภาพในเวลาต่อมาที่ยังผลให้อัตราการเพิ่มของประชากรลดลง จากร้อยละ 2.7 (พ.ศ.2508-2523) เหลือร้อยละ 1.8 (พ.ศ.2523-2533) และเหลือร้อยละ 1.3 ในปี พ.ศ.2537 (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเด็กและเยาวชนแห่งชาติ. 2537; อ้างใน รุจา ภูไพบูลย์ และนิตยา คชภักดี. 2539) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้โครงสร้างประชากรมีการเปลี่ยนแปลงไป พบว่า หญิงไทยมีบุตรเฉลี่ยลดลงจากมีบุตรเฉลี่ย 6 คน เมื่อราว 30 ปีที่แล้ว เหลือเพียงเฉลี่ย 2 คน ในปัจจุบันผลคือ ครอบครัวมีขนาดลดลง เหลือเฉลี่ย 4.4 คน ต่อครอบครัว และสัดส่วนของประชากรอายุต่ำกว่า 15 ปี หรือประมาณ ¼ ของประชากรทั้งหมด (ภัสสร ลิมานนท์ และคณะ. 2538; อ้างใน รุจา ภูไพบูลย์ และนิตยา คชภักดี. 2539) กล่าวคือ เมื่อมีการเกิดของเด็กน้อยลง ในขณะที่ผู้ใหญ่ วัยแรงงานและผู้สูงอายุมีจำนวนมาก เมื่อเทียบกับจำนวนเด็กสัดส่วนเด็กที่เป็นภาระของผู้ใหญ่ลดลงแต่สัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน นอกจากนั้นครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวมากกว่าเป็นครอบครัวขยาย โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพฯ มีครอบครัวเดี่ยวถึงร้อยละ 86.7 (ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ. 2529; อ้างใน รุจา ภูไพบูลย์ และคณะ. 2539)

จากข้อมูลการสำรวจครอบครัวไทยตามภาคต่างๆทั่วประเทศของสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี 2537 พบว่า จำนวน 3,237 ครอบครัว หรือร้อยละ 50 ของครอบครัว ในเขตเมือง และชนบท มีสมาชิกระหว่าง 4-6 คน และราวร้อยละ 30 ที่มีจำนวนสมาชิก 1-3 คน แสดงว่า ครอบครัวไม่ได้มีขนาดที่ใหญ่จนเกินไป และพบว่า ในเขตเมือง และชนบทมีคู่สมรสที่ ครอบครัวมีคู่สมรส แต่งงาน และอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 64.1-41.9 ส่วนที่เหลือ ถือเป็นครอบครัวที่อยู่ในภาวะเสี่ยง เนื่องจากโครงสร้างครอบครัวไม่สมบูรณ์ ประกอบด้วย ครอบครัวเขตเมือง และ เขตชนบทที่คู่สมรสไม่อยู่ด้วย ร้อยละ 3.1-5.3 โดยผู้หญิงมีสถานะสมรส / แยก หย่า / หม้าย มากกว่าผู้ชาย สำหรับครอบครัวในชนบท จะเป็นครอบครัวที่คู่สมรสอยู่ด้วยกันมากกว่าครอบครัว ในเขตเมือง มีราวร้อยละ 80 ของกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ ที่แต่งงานครั้งเดียว แล้วยังอยู่กินร่วมกัน และพบจำนวนครั้งของการแต่งงานใหม่ มีวิสัยความถี่ระหว่าง 2-7 ครั้ง (ภัสสร ติมานนท์ และ คณะ. 2539; อ้างใน รุจา ภูไพบูลย์. 2542)

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลัก และเป็นสถาบันแรกที่มีความสำคัญที่สุดของมนุษย์ และยังคงเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ที่จะมีส่วนต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรไทย ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ ความคิด และศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ และสังคมไทย โดย คณะอนุกรรมการด้านครอบครัว ได้กำหนดความสำคัญของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับเด็ก และเยาวชน ไว้ทั้งสิ้น 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานแรกที่สุดของมนุษย์ และเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุดในโลกที่ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของสมาชิกใหม่ ในครอบครัว ประการที่สอง การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัว และการให้การศึกษาในครอบครัว มีอิทธิพลต่อระดับคุณภาพของคนและบุคลิกภาพ ซึ่งรวมทั้งค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมของเด็ก และเยาวชน วิถีชีวิตของสมาชิกในครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อกัน โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชน ครอบครัวเป็นบ่อหลอมความคิด ค่านิยมต่างๆ ที่สำคัญ ประการที่สาม ครอบครัวเป็นหน่วยของ สังคมพื้นฐานที่ประกอบด้วยวิถีชีวิตของสมาชิกทุกคน วิถีชีวิตนี้ รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ และการเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และจริยธรรม ซึ่งมีผลต่อคุณภาพของสังคม ประการสุดท้าย ครอบครัวเป็นหน่วยเศรษฐกิจพื้นฐานของสังคม ที่สามารถจุนเจือเด็กและเยาวชน ที่ยังต้องการ พึ่งพาผู้อื่นในวัยเยาว์ และปัญหาสังคมหลายประการจะป้องกันได้ โดยสถาบันครอบครัว และ สถาบันครอบครัวที่มีการรวมตัวกันได้ จะเป็นกลุ่มพลัง / ชุมชน ที่สามารถพัฒนา ป้องกัน และ แก้ไขปัญหาของตนเองได้ (คณะอนุกรรมการด้านครอบครัว. 2537; อ้างใน รุจา ภูไพบูลย์. 2542)

แสดงให้เห็นว่าแนวโน้ม การเกิดปัญหาครอบครัว อันเนื่องจากครอบครัวมีโครงสร้างที่ไม่สมบูรณ์ ที่อาจนำไปสู่การเป็นครอบครัวในภาวะเสี่ยงเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ซึ่งสมาชิกทุกคน ในครอบครัวควรที่จะมีการแสดงบทบาท หรือการกระทำตามบทบาทหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์

สอดคล้องกับสถานการณ์ที่ควรจะเป็น จากแนวคิดการวิเคราะห์การทำหน้าที่ของครอบครัวของแมคมาสเตอร์ มองว่า หน้าที่พื้นฐานที่สำคัญที่สุดของครอบครัว คือ การทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ เตรียมความพร้อมตามระดับของพัฒนาการให้กับสมาชิกของครอบครัว ทั้งในด้านสังคม จิตวิทยา และชีววิทยา โดยแบ่งภาระหน้าที่ของครอบครัวไว้ 3 ด้านใหญ่ๆ ได้แก่ ด้านแรกเป็นงานพื้นฐานของชีวิตในการจัดหาปัจจัยที่มีความจำเป็นในการดำรงชีวิตให้กับสมาชิกในครอบครัว ด้านที่สองเป็นงานพัฒนาการชีวิตโดยการผลักดันให้สมาชิกมีการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมตามขั้นตอนพัฒนาการทั้งในด้านพัฒนาการส่วนบุคคลและครอบครัว ด้านที่สามเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตการณ์ของครอบครัวซึ่งเป็นการจัดการปัญหาหรือเหตุการณ์ที่ครอบครัวมิได้คาดหวังหรือปรารถนาจะให้เกิดขึ้นในครอบครัว หากครอบครัวใดไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ ดังกล่าวข้างต้นได้ ถือได้ว่าเป็นครอบครัวที่มีปัญหา มีความบกพร่องในการทำหน้าที่ของครอบครัว ในการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวตามแนวคิดของแมคมาสเตอร์ แบ่งการประเมินออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านที่ 1 การแก้ไขปัญหา ด้านที่ 2 การสื่อสาร ด้านที่ 3 บทบาท ด้านที่ 4 การตอบสนองทางอารมณ์ ด้านที่ 5 ความผูกพันทางอารมณ์ ด้านที่ 6 การควบคุมพฤติกรรม และด้านที่ 7 การทำหน้าที่ทั่วไป (เจนจิรา วรรณานัฐย. 2547 : 5) จากแนวคิดดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการปัญหาของครอบครัวเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในเจ็ดองค์ประกอบทั้งหมดของการประเมินทำหน้าที่ของครอบครัว

สาเหตุของลักษณะปัญหาครอบครัวมาจากการที่ครอบครัวในปัจจุบันเผชิญกับภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัว และปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป จะเห็นได้ว่าครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลายยิ่งขึ้น และสมาชิกในครอบครัวมีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจยังผลให้เกิดความสั่นคลอนของสถาบันครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์หรือพันธะระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวที่มีต่อกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศ (นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว. 2547-2556)

หากแต่ด้วยสภาพสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็ว ย่อมส่งผลกระทบต่อสถาบันครอบครัวต้องประสบกับสภาพปัญหาต่างๆ มากมาย ที่จะส่งผลกระทบต่อสมาชิกในครอบครัว และทำให้สถาบันครอบครัวไทยในปัจจุบันไม่สามารถที่จะทำหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งสมาชิกในครอบครัวไม่ได้มีการแสดงบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม

สอดคล้องกับสถานภาพที่บุคคลนั้นจะได้แสดงในสถาบันครอบครัว ข้อมที่จะส่งผลกระทบต่อให้เกิดปัญหาในครอบครัวตามมา เช่น ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว นับว่าเป็นปัญหาสากลที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกสังคมทุกระดับชั้นทุกระดับการศึกษาไม่ว่าจะเป็นสังคมดั้งเดิม สังคมอุตสาหกรรมสมัยใหม่ สังคมตะวันตก หรือตะวันออก ความรุนแรงในครอบครัวแสดงออกมาได้ในหลายรูปแบบและหลายระดับ ซึ่งความรุนแรงในครอบครัว นับว่าเป็นปัญหาที่มีระดับรุนแรงที่เกิดขึ้นมากที่สุด โดยความรุนแรงในครอบครัวเป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลทั้งทางด้านร่างกายจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกันที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ความรุนแรงในครอบครัวนั้นสามารถพบได้ตั้งแต่ระดับที่รุนแรงน้อยที่สุดตั้งแต่การบังคับ ข่มขู่ ทุบตี ไปจนถึงระดับของความรุนแรงที่ระดับสูงสุด ก็คือ การได้รับบาดเจ็บถึงขั้นเสียชีวิต นอกจากนี้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่อาจจะเกิดขึ้นได้แล้วนั้น ยังมีปัญหาอื่นๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในครอบครัวตามมา เช่น การเลี้ยงดูเด็กอย่างไม่เหมาะสม การเลี้ยงดูเด็ก แบบการปล่อยปละละเลย ปัญหาการเร่ร่อนของเด็ก โดยเด็กต้องหนีออกจากครอบครัวมาเร่ร่อนตามที่สาธารณะต่างๆ ปัญหาสัมพันธภาพที่ไม่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว การทะเลาะวิวาท การทารุณกรรม หรือการทำร้ายร่างกาย ปัญหาการทอดทิ้งเด็ก เป็นต้น จากปัญหาที่กล่าวข้างต้นนั้นล้วนจัดว่าเป็นปัญหาด้านสวัสดิการเด็กและครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกครอบครัว และปัญหานั้นอาจเป็นต้นเหตุอันก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาความรุนแรง ปัญหาเด็กเร่ร่อน ปัญหาการตั้งครุฑนอกสมรส ปัญหาการทอดทิ้งเด็ก ปัญหาการค้าประเวณี ปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นต้น ซึ่งทุกปัญหาล้วนเป็นปัญหาใหญ่ ที่มีความสำคัญ และสมควรที่จะได้รับการแก้ไข ป้องกันอย่างจริงจังและเร่งด่วน

จากสภาพปัญหาที่กล่าวข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่าลักษณะปัญหาครอบครัวเป็นปัญหาสังคมที่เมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมมีผลกระทบต่อไปถึงสังคมส่วนรวม เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุที่ซับซ้อนยากที่จะค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาได้ บางปัญหาสืบเนื่องมาจากหลายสาเหตุประกอบกัน สาเหตุของปัญหาบางสาเหตุนำไปสู่สภาพปัญหาครอบครัวได้หลายลักษณะ และที่สำคัญปัญหาครอบครัวมิใช่ปัญหาที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะสามารถรับผิดชอบในการแก้ไขได้ ต้องอาศัยสังคม อันหมายถึง สมาชิกในครอบครัว หรือ ทุกคนในสังคมร่วมมือกันแก้ไข การมองปัญหาครอบครัวเป็นเรื่องซับซ้อนบางปรากฏการณ์ของวิกฤติครอบครัวเป็นตัวปัญหาครอบครัวจริงๆ บางกรณีเป็นผลที่เกิดตามมาจากปัญหาครอบครัวที่มีมาก่อนแล้ว บางกรณีมองว่าเป็นปัญหาครอบครัวแต่แท้จริงเป็นผลของปัญหาไปแล้ว บางกรณีคิดว่าเป็นสาเหตุของปัญหาแต่แท้จริงเป็นตัวปัญหาที่ปรากฏแล้ว ซึ่งสามารถมองวิเคราะห์ปัญหาครอบครัวได้หลากหลาย

อันเนื่องมาจากปัญหาครอบครัว เป็นปัญหาที่มาจากองค์ประกอบของปัญหาที่ซับซ้อน (ชัยญา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. 2548 : 69)

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่มีความสำคัญต่อบริบทของครอบครัว คือ การสนับสนุนทางสังคม เป็นความสัมพันธ์ซึ่งช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในสังคม เพื่อคงไว้ซึ่งความผาสุกทางจิตใจ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการสนับสนุนทางสังคมนั้นเป็นเป็นตัวแปรทางจิตสังคมที่สำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม นอกจากนี้แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมนั้น ได้มีผู้ศึกษาวิจัยไว้มากมาย จากการที่ผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษามานั้น มีความคิดเห็นว่าการสนับสนุนทางสังคมนั้นเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อบริบทของครอบครัวอย่างมาก โดยที่ประโยชน์ของการสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ ส่งเสริมการเจริญเติบโตและการทำงานของระบบต่างๆในร่างกาย ทำให้อารมณ์มั่นคง และมีความผาสุกในชีวิต นอกจากนี้ยังสามารถลดความเครียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ เป็นต้น การสนับสนุนทางสังคมสามารถแสดงออกได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ เช่น การให้ความรัก ความอบอุ่น การดูแล เอาใจใส่ที่ดีต่อกัน การให้การยอมรับยกย่อง การมองเห็นคุณค่าซึ่งกันและกันซึ่งจัดว่าเป็นการสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจ นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนทางสังคมด้านเงินสิ่งของ ซึ่งสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากกว่าการสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจ กล่าวคือ การสนับสนุนทางสังคมนั้นสามารถที่จะเกิดขึ้นได้ภายในครอบครัวเอง และเกิดจากสังคมนรอบข้าง อันจะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล และมีอิทธิพลต่อสถาบันครอบครัวอย่างมาก

จากประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของผู้วิจัยเองในฐานะนักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งปฏิบัติงานด้านการสงเคราะห์ การพัฒนา และการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กและครอบครัว ณ สหทัยมูลนิธิ ซึ่งเป็นองค์กรสวัสดิภาพเด็กเอกชน ที่มีแนวคิดในการทำงาน คือ การฟื้นฟูสภาพครอบครัว ด้วยการช่วยส่งเสริมกำลังของครอบครัวให้สามารถทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กให้ดีที่สุด โดยมีความเชื่อว่าครอบครัวเป็นสถาบันรากฐานของสังคมที่สำคัญที่สุด ที่จะไม่มีสถาบันใดที่จะสามารถแทนที่ได้ดีเท่าสถาบันครอบครัว โดยจากประสบการณ์การทำงานกับครอบครัวของผู้รับบริการที่ผ่านมาพบว่าครอบครัวส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวประเภทใด ทั้งครอบครัวเดี่ยว หรือครอบครัวขยาย ครอบครัวดั้งเดิม หรือครอบครัวทดแทนก็ตาม ทุกครอบครัวย่อมที่จะมีโอกาสประสบกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวทั้งสิ้น ตั้งแต่ปัญหาที่มีระดับความรุนแรงน้อยจนกระทั่งถึงปัญหาที่มีระดับความรุนแรงมาก ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุหรือปัจจัยใดๆก็ตาม หากแต่เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ต่อสมาชิกทุกคนในครอบครัว โดยเฉพาะ และบุคคลที่มีสถานภาพหลักหรือเป็นหัวหน้าครอบครัว และมีหน้าที่เป็นผู้ดูแลเด็ก

ซึ่งสิ่งสำคัญที่จะหลงลืมมิได้ คือ เด็ก ที่จะได้รับผลกระทบจากปัญหาของครอบครัวโดยตรง อีกทั้งยังพบว่าผลกระทบที่ตามมาจากปัญหา คือ การเกิดภาวะอารมณ์ในเชิงลบต่างๆ เช่น ความเครียด โกรธ โมโห เสียใจ ซึมเศร้า เป็นต้น และเมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นในครอบครัวแล้วนั้น ส่วนมากจะใช้วิธีการในการจัดการปัญหาที่แตกต่างกันไปตามแต่ละสถานการณ์ หรือตามบุคลิกลักษณะของบุคคล ซึ่งถ้าหากมีพฤติกรรมจัดการปัญหาที่ไม่เหมาะสม เช่น การดู คำ ทะเลาะวิวาท ทูบ ตี กัน ภายในครอบครัว เกิดขึ้น โดยที่ปัญหานั้นไม่หมดสิ้นไป แต่กลับยิ่งทวีระดับความรุนแรงของปัญหาเพิ่มมากขึ้น

หากเมื่อเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวแล้ว แต่ละครอบครัวย่อมมีพฤติกรรมจัดการกับปัญหานั้นๆ ที่แตกต่างกันออกไป ไม่ว่าจะพฤติกรรมจัดการปัญหาที่เลือกใช้นั้นจะเป็นอย่างไรก็ตาม และพฤติกรรมจัดการปัญหานั้นจะมีความถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ หรือจัดการปัญหาที่ใช้นั้นจะประสบความสำเร็จหรือไม่ และปัญหาจะยุติหรือไม่นั้น แต่ใครจะตระหนักว่าพฤติกรรมจัดการปัญหาที่ครอบครัวเลือกใช้นั้นมีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใด หรือในทางตรงกันข้ามหากพฤติกรรมจัดการปัญหาของครอบครัวที่เลือกใช้นั้นไม่ประสบความสำเร็จ และปัญหานั้นยังคงดำรงอยู่ในครอบครัวต่อไปหรืออาจจะทวีระดับความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น หรืออาจก่อให้เกิดปัญหาใหม่แทรกซ้อนขึ้นมาในครอบครัวก็เป็นได้ นั่นเป็นการแสดงให้เห็นว่าครอบครัวไม่สามารถที่จะมีพฤติกรรมจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม อีกทั้งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสมาชิกและครอบครัว

จากสภาพการณ์และปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษา เรื่อง “พฤติกรรมจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดเกษียณ แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร” เนื่องจากเด็กนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2 และมีอายุระหว่าง 10 – 13 ปี ซึ่งจัดว่าเด็กวัยนี้กำลังเริ่มเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นที่จะต้องประสบปัญหาต่างๆ ตามสภาพการณ์ในบริบทของพฤติกรรมวัยรุ่นอีกต่อไป ดังนั้นการศึกษาลักษณะปัญหาของครอบครัว พฤติกรรมจัดการปัญหาของครอบครัว และปัจจัยการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อครอบครัวของเด็กในช่วงวัยนี้เป็นประโยชน์ต่อการรับทราบลักษณะปัญหาของครอบครัว และพฤติกรรมจัดการปัญหาของครอบครัวที่ผู้ปกครองนักเรียนใช้จัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ เพื่อให้บิดา มารดา หรือผู้ปกครอง หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถเตรียมความพร้อมรองรับต่อสถานการณ์ปัญหาของเด็กที่จะเริ่มเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นได้เหมาะสมต่อไป อีกทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวให้สามารถมีพฤติกรรมจัดการปัญหา และการทำหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาลักษณะปัญหาของครอบครัว
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว
3. เพื่อศึกษาถึงการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อครอบครัว
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ลักษณะปัญหาของครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว

1.3 ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว โดยศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร

1.4 คำนิยามศัพท์

ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคล มีดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน และมีการพึ่งพิงกันทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีสัมพันธ์ภาพร่วมกัน ทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งมีความสัมพันธ์กันทั้งทางสายโลหิต ความสัมพันธ์ทางกฎหมาย หรือมีความสัมพันธ์ผูกพันทางเงื่อนไขของสังคม ในที่นี้ครอบครัวอาจหมายถึงครอบครัวดั้งเดิม และครอบครัวทดแทน

ลักษณะปัญหาของครอบครัว หมายถึง สิ่งใดๆ ที่เข้ามากระทบหรือส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัวไม่ว่าทางใดก็ตาม ซึ่งอาจทำลายความสัมพันธ์ระหว่าง สมาชิกในครอบครัว หรือทำลายความมั่นคงของครอบครัว หรือทำลายประสิทธิภาพของ การทำหน้าที่ของครอบครัวให้ไม่สามารถที่จะทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ประกอบด้วย ปัญหาด้าน เศรษฐกิจ ปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดู ปัญหาด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว และปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวกับ สิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคม

พฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา หมายถึง ความสามารถของครอบครัวในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่บุคคลในครอบครัวเลือกใช้ในการแก้ไข ขจัดปัญหา วิกฤตการณ์ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยมิได้คาดหวัง และไม่พึงปรารถนาจะเกิดขึ้นในครอบครัวอย่างเหมาะสม เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำเนินไปได้ และปฏิบัติหน้าที่ด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แบ่งพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา ออกเป็น 2 ประเภท คือ พฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาโดยตรง ได้แก่ วิธีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และวิธีการเปลี่ยนแปลงตนเอง และพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต ได้แก่ การปฏิเสธความจริง การแยกทางอารมณ์และความคิด การกระทำที่ตรงข้ามกับความรู้สึก การเก็บกด การแทนที่ การชดเชย การโทษผู้อื่น การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง การเพ้อฝัน และการถดถอย

การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง สิ่งที่บุคคลจะได้รับการช่วยเหลือ จากการปฏิสัมพันธ์ กับบุคคลอื่นในสังคม ทั้งด้านอารมณ์ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านการเงิน แรงงานหรือวัตถุสิ่งของต่างๆ ซึ่งบุคคลอื่นในสังคมอาจเป็นสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อน บุคลากรทางวิชาชีพต่างๆ คนหนึ่งคนใดหรือหลายบุคคลรวมกัน ทำให้ผู้ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมีความรู้สึกผูกพันเชื่อว่ามีคนรักและสนใจ มีคนยกย่องและมองเห็นคุณค่า รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สามารถเผชิญกับสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัวได้ รวมถึงปัญหาครอบครัวด้วย ซึ่งแบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคม ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ การสนับสนุนทางด้านจิตใจและอารมณ์ การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนด้านเงิน สิ่งของ และบริการ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงลักษณะปัญหาของครอบครัว
2. ทราบถึงพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว
3. ทราบถึงการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อครอบครัว
4. ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ลักษณะปัญหาของครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมกับพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว
5. เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัว ให้สามารถมีพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา และการทำหน้าที่ของครอบครัวได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานครนี้ เป็นการสำรวจลักษณะปัญหาของครอบครัว พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาตามแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยจะนำเสนอเป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว
2. แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะปัญหาของครอบครัว
3. แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว
4. แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว

แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวนี้ การนำเสนอประเด็นแนวคิดพื้นฐานที่มีความสำคัญต่อบริบทของสถาบันครอบครัว เพื่อเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว ได้แก่

2.1.1 ความหมายของสถาบันครอบครัว

ความหมายของสถาบันครอบครัว ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้มากมายหลายลักษณะ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 25) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ว่า ครอบครัว หมายถึง ผู้ร่วมครัวเรือน คือ สามี ภรรยา และบุตร

ทวีริศ ธนาคม (อ้างใน นิคม ยอดมณี. 2540 : 15) ได้ให้ความหมายของครอบครัวในแง่วิชาการที่แตกต่างออกไปโดยสรุปได้ว่า ในแง่ชีววิทยาครอบครัว หมายถึง กลุ่มคนที่เกี่ยวพันกันทางสายโลหิต เช่น สามีภรรยามีบุตรที่เกิดจากอสุจิของบิดาผสมพันธ์กับไข่สุกของมารดา ในแง่ของกฎหมาย ครอบครัว หมายถึง ชายหญิงที่จดทะเบียนสมรสกัน มีบุตรด้วยกันและต่างคนก็ต่าง

ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันตามกฎหมาย หรือบุตรที่จดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรม ก็นับว่าเป็นครอบครัวเดียวกันตามกฎหมาย ส่วนในแง่ทางเศรษฐกิจนั้น ครอบครัว คือ คนที่ใช้จ่ายร่วมกันจากเงินงบเดียวกัน แม้ผู้ที่สมรสแล้วแต่แยกกันอยู่ เมื่อมีพันธะทางศีลธรรมที่จะต้องเลี้ยงดู ซึ่งใช้จ่ายจากงบเดียวกันก็ถือว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน ในแง่ทางสังคม ครอบครัว คือกลุ่มคนที่รวมอยู่ในบ้านเดียวกัน ซึ่งอาจจะเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวกันทางสายโลหิต หรือทางกฎหมาย แต่เมื่อมีปฏิริยาสัมพันธ์ ให้ความรู้ ความเอาใจใส่ต่อกันมีความปรารถนาดีต่อกันก็ถือว่าเป็นครอบครัวในแง่สังคม แม้ว่าความสัมพันธ์นั้นอาจจะแน่นแฟ้น หรือไม่มั่นคง ร้าวรานแต่ไม่ถึงกับแตกแยก ก็ยังถือว่าเป็นครอบครัว

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (อ้างใน นิคม ขอดมณี. 2540 : 15) ได้ให้ความหมายของครอบครัวไว้ในแง่มุมต่างๆ โดยสรุปได้ว่าในความหมายทางสังคมวิทยา ครอบครัว คือ รูปแบบของการที่บุคคลสองคนหรือกลุ่มบุคคลสร้างแบบ (Pattern) หรือโครงสร้าง (Structure) ของการอยู่ร่วมกันในความหมายของนักจิตวิทยา ครอบครัว คือ สถาบันทางสังคมแห่งแรกที่มนุษย์สร้างขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันเพื่อเป็นตัวแทนของสถาบันสังคมภายนอกที่จะปลูกฝังความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติแก่สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคมที่มีชีวิตอุบัติขึ้นในครอบครัว

สุพัตรา สุภาพร (อ้างใน นิคม ขอดมณี. 2540 : 14) ได้กล่าวถึงความหมายของครอบครัวสรุปได้ว่า ครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มารวมกันโดยการสมรส โดยทางสายโลหิต หรือโดยการเลี้ยงดู มีปฏิริยาซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นสามีและภรรยา เป็นพ่อและแม่ เป็นลูกชายลูกสาว เป็นพี่เป็นน้อง โดยร่วมกันรักษาวัฒนธรรมเดิม และอาจมีการสร้างสรรค์วัฒนธรรมใหม่ก็ได้

โสภา ขปีลันท์ และคณะ (อ้างใน นิคม ขอดมณี. 2540 : 15) ได้ให้ความหมายไว้ว่าครอบครัว คือ กลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่มาอยู่ร่วมกันโดยการสมรสด้วยความผูกพันทางสายโลหิตหรือด้วยความผูกพันอื่นๆ โดยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนเดียวกันหรือแยกกันอยู่ก็ได้ และสมาชิกทุกคนในครอบครัวจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในด้านความรัก ความเอาใจใส่ มีจิตผูกพันกัน ให้การอบรมดูแลความประพฤติ และถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมให้

อย่างไรก็ตาม แม้นักวิชาการได้ศึกษาและให้ความหมายของคำว่าครอบครัวไว้อย่างกว้างขวาง แต่เนื่องจากสถาบันครอบครัวในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบหลากหลายมากกว่าในอดีต กล่าวคือ แต่เดิมลักษณะของครอบครัวจะมีอยู่ 2 ลักษณะที่ชัดเจน คือ ครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และครอบครัวขยาย ซึ่งนอกจากมีพ่อ แม่ ลูก แล้วยังมีปู่ ย่า ตา ยาย และญาติ คนอื่นๆ อาศัยร่วมอยู่ด้วย ต่อมาครอบครัวได้เปลี่ยนแปลง และพัฒนารูปแบบไปต่างๆ กัน ดังที่ พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ ได้กล่าวไว้โดยสรุปว่าจากประวัติศาสตร์ของครอบครัวที่ยาวนาน ครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบต่างๆ กัน จากครอบครัวเดี่ยวเป็นครอบครัวกลุ่ม

ร่วมมือ (Cooperative Living Pattern) ไปจนถึงครอบครัวจากสมรสหมู่ (Group Marriage) จึงทำให้ลักษณะของครอบครัวแตกต่างกันออกไปในแต่ละสังคม หรือแม้กระทั่งรูปแบบของครอบครัวจะมีอยู่ในวัฒนธรรมเดียวกันแต่ก็ยังมีหลากหลายที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งสอดคล้องกับที่คณะกรรมการ ส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ (กสส.) ได้กล่าวไว้สรุปได้ว่า องค์การสหประชาชาติได้ประสบความสำเร็จอย่างมากกับการให้นิยามคำว่า “ครอบครัว” และในที่สุดไม่สามารถให้นิยามได้ เนื่องจากครอบครัวในแต่ละวัฒนธรรมมีความหมายแตกต่างกันออกไป และภายในแต่ละ วัฒนธรรมก็มีความแตกต่างอีกมากมาย ทั้งนี้เพราะสังคมล้าสมัยซับซ้อนยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการยอมรับการเป็นครอบครัวในลักษณะต่างๆจากประเพณีดั้งเดิม และก็เป็นที่ยอมรับจากสังคมเฉพาะบางกลุ่มบางพวก (นิคม ยอดมณี. 2540 : 16)

ดังนั้นการศึกษารุ่นนี้ ผู้วิจัยได้สรุปความหมายของครอบครัวว่า ครอบครัว คือ กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างบุคคล มีดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกัน และมีการพึ่งพิงกันทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ มีสัมพันธ์ภาพร่วมกันทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งมีความสัมพันธ์กันทั้งทางสายโลหิต ความสัมพันธ์ทางกฎหมาย หรือมีความสัมพันธ์ผูกพันทางเงื่อนใยของสังคม

2.1.2 ประเภทของครอบครัว

นักวิชาการได้จัดแบ่งครอบครัวเป็นหลายประเภท พอจะประมวลได้ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (อ้างใน นิคม ยอดมณี. 2540 : 17) ได้แบ่งประเภทของครอบครัวออกเป็น 3 ประเภท ซึ่งได้ให้รายละเอียดแต่ละประเภทสรุปได้ดังนี้

(1) ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสามี ภรรยา และลูก เป็นประเภทของครอบครัวที่สมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดมากที่สุด และในสังคมไทยจะมีแนวโน้มมีครอบครัวประเภทนี้มากขึ้นเนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ ครอบครัวประเภทนี้จะเป็นอิสระ แต่ห่างเหินจากญาติพี่น้อง จึงอาจทำให้รู้สึกเหงาและขาดความอบอุ่นจากเครือญาติไปบ้าง

(2) ครอบครัวขยาย (Extended Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยครอบครัวเดี่ยวและมีญาติร่วมอยู่ด้วย เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก ป้า น้า อา ฯลฯ ซึ่งอาจจะอยู่ภายในครัวเรือนเดียวกัน หรือเขตบ้านเดียวกัน จึงมีลักษณะเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ที่อยู่ภายใต้การปกครองควบคุมดูแลของหัวหน้าครอบครัวคนเดียว เป็นระบบครอบครัวที่ญาติพี่น้องมีความใกล้ชิดและสัมพันธ์กันสูงมาก

(3) ครอบครัวมีตัวหรือเมียหลายคน (Polygamous Family) เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วยสามีหนึ่งคน มีภรรยาหลายคน หรือภรรยาหนึ่งคนมีสามีหลายคน

โศภา ขปีลันท์ (อ้างใน นิคม ยอดมณี. 2540 : 18) ได้กล่าวถึงประเภทของครอบครัวสรุปได้ว่า โดยทั่วไปแล้วครอบครัวจะมี 2 ประเภท คือ ครอบครัวเดี่ยวซึ่งเป็นครอบครัวขนาดเล็ก มีสมาชิกในครอบครัวประกอบด้วยสามีภรรยาเพียงคู่เดียว และลูกอีกประเภทหนึ่ง คือ ครอบครัวขยายที่เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ประกอบด้วยครอบครัวเล็กๆ หลายครอบครัว มีลักษณะของการรวมญาติพี่น้อง 2 หรือ 3 ชั่วคน อาจจะอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน หรือแยกบ้านเป็นหลังๆ ในเขตบ้านเดียวกันก็ได้ มีผู้ปกครองดูแลเป็นหัวหน้าครอบครัวเพียงคนเดียว เช่น อาจจะมี ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา อยู่ร่วมกัน ซึ่งญาติพี่น้องที่มีความรักใคร่ผูกพันกันมาก แต่ถ้าหากพิจารณาตามรูปแบบของการสมรส จะสามารถแยกประเภทของครอบครัวออกได้เป็นครอบครัวแบบสามีหนึ่งภรรยาหนึ่งครอบครัวแบบสามีหนึ่งกับภรรยามากกว่าหนึ่ง หรือภรรยาหนึ่งกับสามีมากกว่าหนึ่ง ครอบครัวลำดับ่อน ครอบครัวจากการสมรสแบบเป็นหมู่ และครอบครัวจากการสมรสแบบเปลี่ยนคู่

จากการศึกษาของนักวิชาการดังกล่าว ผู้วิจัยขอสรุป จำแนกประเภทของครอบครัวออกเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะความสัมพันธ์ และจำนวนสมาชิกในครอบครัว คือ ครอบครัวเดี่ยว (ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก) และครอบครัวขยาย (ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และ/หรือ ญาติบุคคลที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน)

2.1.3 ความสำคัญและบทบาทหน้าที่ของครอบครัว

ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมแห่งแรก ที่เป็นรากฐานความมั่นคงของสังคมและของประเทศชาติ ครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมต่างๆ ให้เกิดขึ้นแก่เด็ก ครอบครัวมีส่วนในการสร้างเสริมบุคลิกภาพ ซึ่งครอบคลุมไปถึงวิถีชีวิต ค่านิยมเจตคติ จริยธรรม ตลอดจนวิธีการแก้ปัญหาและความสามารถในการริเริ่มสร้างสรรค์ให้แก่ที่อยู่ในช่วงระยะเวลาการปลูกฝัง คือ 1-6 ปีแรกแห่งชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ หม่อมหลวงจिरายุ นพวงศ์ เนื่องในพิธีเปิดการประชุมสมัชชาแห่งชาติด้านครอบครัว เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2537 ความว่า ครอบครัวเป็นสถาบันหลักและพื้นฐานของสังคมที่หล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของบุคคล ตั้งแต่แรกเกิด สามารถถ่ายทอดความดี ความประพฤติให้แก่สมาชิกในครอบครัว ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสังคมนะหว่างกันและกันตลอดชีวิตของบุคคล (นิคม ยอดมณี. 2540 : 18)

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ ได้กำหนดร่างนโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว (สายสุรี จุติกุล. 2542) โดยให้ความสำคัญแก่สถาบันครอบครัวเป็นอย่างมาก ดังข้อความต่อไปนี้

(1) ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของมนุษย์ และเป็นสถาบันที่เก่าแก่ที่สุดในโลก ทำหน้าที่ในการหล่อหลอมความเป็นมนุษย์ของสมาชิกเกิดใหม่ในครอบครัวอัน ได้แก่ ทารก และเด็ก

(2) การอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวและการให้การศึกษาในครอบครัวมีอิทธิพลต่อระดับคุณภาพของคนและบุคลิกภาพ ซึ่งรวมทั้งค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน และวิถีชีวิตของสมาชิกในครอบครัวมีอิทธิพลต่อกันและกัน

(3) ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมพื้นฐานที่ประกอบด้วยวิถีชีวิตของสมาชิกของครอบครัวทุกคน วิถีชีวิตนี้รวมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และจริยธรรม และมีผลต่อคุณภาพของสังคม

(4) ครอบครัวเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่เล็กที่สุดและเป็นพื้นฐานของสังคม และครอบครัวบางครอบครัวมีบทบาทเป็นหน่วยการผลิตทางเศรษฐกิจโดยตรง

(5) ครอบครัว สังคม และสิ่งแวดล้อม มีผลกระทบต่อกันและกัน และต่างก็มีกระบวนการวิวัฒนาการ และการเปลี่ยนแปลงโดยไม่มีการหยุดนิ่ง ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล

(6) ปัญหาสังคมหลายประการจะป้องกันได้โดยสถาบันครอบครัว สถาบันครอบครัวที่รวมตัวกันจะเป็นพลังกลุ่ม/ชุมชนที่สามารถพัฒนา ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของตนเองได้

โสภา ขปิลันท์ และคณะ (อ้างใน นิคม ยอดมณี. 2540 : 20) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหน้าที่สำคัญของครอบครัวไว้ 10 ประการ สรุปได้ดังนี้

- (1) ให้กำเนิดทายาทเพื่อสืบสกุลวงศ์ หรือเป็นแหล่งสร้างสมาชิกใหม่
- (2) ส่งเสริมความเจริญส่วนบุคคลให้แก่ลูกๆ หรือผู้อยู่ในอุปการะ
- (3) ให้การอบรมสั่งสอนผู้อยู่ในความอุปการะ
- (4) ให้ความรัก ความอบอุ่น ตลอดจนความมั่นคงปลอดภัยแก่สมาชิก
- (5) ให้เสรีภาพแก่สมาชิกของครอบครัวตามขอบเขต
- (6) สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของครอบครัวทั้งทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ
- (7) ปลุกฝังนิสัยที่ดีงามให้รู้จักการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นอย่างมีความสุข
- (8) สร้างอุดมคติและแรงจูงใจด้วยการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ทายาท
- (9) กำหนดสถานภาพของสมาชิกในครอบครัว
- (10) ให้การศึกษาเล่าเรียนแก่สมาชิกในครอบครัวตามอัธยาศัย

จากความสำคัญของครอบครัวดังกล่าวแล้ว สถาบันครอบครัวจึงต้องมีบทบาทและหน้าที่ในฐานะสถาบันสังคมแรกของชีวิตมนุษย์ที่ต้องพร้อมจะให้ความรัก ความอบอุ่น และ การปลุกฝัง

จริยธรรมแก่สมาชิกใหม่ที่อุบัติขึ้นในครอบครัว เพื่อพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต่อไป อีกทั้งป้องกันปัญหาสังคมได้อีกด้วย

2.1.4 สัมพันธภาพในครอบครัว

2.1.4.1 ความหมายของสัมพันธภาพในครอบครัว

ได้มีผู้ให้ความหมายของสัมพันธภาพในครอบครัว ไว้หลายท่าน เช่น

กุลวรรณ วิทยาวงศรุจิ (อ้างใน ปรีชา บำรุงเสนา. 2545 : 33) ได้นิยามสัมพันธภาพในครอบครัวว่า หมายถึง ลักษณะพฤติกรรมที่พ่อและ / หรือแม่ปฏิบัติต่อลูก พฤติกรรมที่ถูกปฏิบัติต่อพ่อและ/หรือแม่และพฤติกรรมที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อกัน

ศรีทัชทิม พานิชพันธ์ (อ้างใน ปรีชา บำรุงเสนา. 2545 : 33) ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพไว้ว่า หมายถึง ความผูกพันรักใคร่ ความสนิทสนมกลมเกลียวกัน ความคุ้นเคยใกล้ชิดกันฉันท์มิตร สัมพันธภาพเกิดจากการติดต่อระหว่างบุคคลสองคน ซึ่งมีความหมายในใจบางอย่างร่วมกัน มีการสนทนาติดต่อใกล้ชิดกันสัมพันธภาพอันนี้อาจเป็นไปในทางที่ดีคือมิตรหรืออาจจะเป็นไปในทางที่ไม่ดีคือศัตรูก็ได้

ไฉไล ไชยเสวี (อ้างใน ปรีชา บำรุงเสนา. 2545 : 33) ได้นิยามสัมพันธภาพในครอบครัวว่าการที่บุคคลรู้สึกว่าได้ได้รับความรัก การดูแลอย่างดีในครอบครัว มีความอบอุ่น ปลอดภัย มั่นใจในตนเองถึงความสัมพันธ์กับผู้อื่น

ดังนั้น จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สัมพันธภาพในครอบครัว คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว ซึ่งมีความผูกพันต่อกันด้วยสายสัมพันธ์อันลึกซึ้ง ทั้งทางสายเลือด และทั้งความผูกพันทางสังคม ซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่ สามัคคี สมัคสมานกลมเกลียว ทำให้ทุกคนรู้สึกว่าตนเป็นบุคคลที่สำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวที่ได้รับความรัก ความอบอุ่น และความปลอดภัย

2.1.4.2 ลักษณะของสัมพันธภาพในครอบครัว

สัมพันธภาพระหว่างกันของบุคคลในครอบครัวถือเป็นความสัมพันธ์กันทางบทบาท คือ สมาชิกที่มามีความสัมพันธ์กันนั้น ไม่มีโอกาสเลือกที่จะสัมพันธ์กัน เมื่อลูกคลอดออกมาจะต้องเกิดความสัมพันธ์กันขึ้นระหว่างพ่อแม่กับลูกซึ่งเป็นไปตามบทบาททางสังคม อย่างไรก็ตามบุคคลโดยทั่วไปยังมองสัมพันธภาพในครอบครัวว่าเป็นสัมพันธภาพแบบใกล้ชิด (Close Relationship) โดยพิจารณาจากระดับความเข้มข้นในการผูกพันกัน (Intensity) ความคุ้นเคยสนิทสนมกัน (Intimacy) ความเชื่อถือไว้วางใจ (Trust) และการเข้าไปเกี่ยวข้องกัน (Commitment) (อ้างใน ปรีชา บำรุงเสนา. 2545 : 33)

คุณวรรณ วิทยาวงศรุจิ (อ้างใน ปรียา บำรุงเสนา. 2545 : 33) ได้กล่าวถึงลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึงสัมพันธภาพในครอบครัวไว้ดังนี้

(1) การพักผ่อนร่วมกันในครอบครัว หมายถึง การที่พ่อแม่และลูกได้มีกิจกรรมร่วมกันในการพักผ่อนหย่อนใจเมื่อมีเวลาว่าง

(2) การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและรับรู้เรื่องราวต่างๆ หมายถึง การที่ลูกได้มีส่วนร่วมกับพ่อแม่ในการแสดงความคิดเห็นและรับรู้เกี่ยวกับทุกขุสข ความลับในเรื่องต่างๆ ของพ่อแม่ เช่น ปัญหาการเงิน ปัญหาการงาน

(3) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง การที่บุตรหลานได้มีส่วนร่วมกับพ่อแม่ในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆ ภายในบ้าน เช่น การจัดระเบียบกฎเกณฑ์ภายในบ้าน หรือการตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นต้น

(4) การเห็นชอบของพ่อแม่ หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงต่อลูกในลักษณะของการเห็นด้วยกับการกระทำและความคิดเห็นของลูก เช่น การไม่ปฏิเสธข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็น หรือการกระทำต่างๆ ของบุตร

(5) ความรักความห่วงใยของพ่อแม่ หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่ที่ลูกรับรู้ว่าเป็นพฤติกรรมที่แสดงความรักความห่วงใยของพ่อแม่ เช่น การช่วยคลี่คลายปัญหาต่างๆ การให้ความเป็นกันเองกับลูก

(6) ความไว้วางใจของพ่อแม่ หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่ที่แสดงถึงความไว้วางใจในตัวลูกว่าสามารถปฏิบัติตนเองได้อย่างเหมาะสม สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

(7) การที่พ่อแม่เห็นด้วยกับกิจกรรมของเพื่อนๆ ของลูก หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่ที่แสดงถึงการเห็นด้วยกับการที่ลูกไปมีกิจกรรมกับเพื่อนๆ โดยที่ไม่ขัดขวาง หรือเป็นอุปสรรค หรือแสดงออกถึงความไม่ไว้วางใจในการไปร่วมกิจกรรม

(8) การที่บุตรยอมรับเกณฑ์มาตรฐานของพ่อแม่ หมายถึง การที่ลูกแสดงพฤติกรรมยอมรับมาตรฐานพฤติกรรมและมาตรฐานการดำรงชีวิตของพ่อแม่ เช่น เห็นด้วยกับความคิดเห็นของพ่อแม่ในด้านการเรียน การทำงาน ค่านิยม ทักษะคติและยินยอมกระทำตามเกณฑ์ที่พ่อแม่กำหนดด้วยความยินดี

(9) ความรักและความเคารพของลูกที่มีต่อพ่อแม่ หมายถึง พฤติกรรมของลูกที่แสดงต่อพ่อแม่ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความรักความเคารพต่อพ่อแม่ โดยการเชื่อฟังพ่อแม่ไม่ขัดใจ ไม่ทำให้พ่อแม่เสียใจ

(10) การไม่มีข้อกำหนดมากเกินไป หมายถึง การที่พ่อแม่ไม่แสดงพฤติกรรมที่เป็นการกำหนดหรือจำกัดความประพฤติของลูกมากเกินไป

(11) การไม่เข้มงวดในระเบียบวินัย เช่น การลงโทษอย่างรุนแรง การไม่ยึดหยุ่นในระเบียบวินัย การบังคับให้ลูกปฏิบัติตามระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัดโดยไม่คำนึงถึงความพร้อม

(12) การไม่ปกป้องคุ้มครองมากเกินไป หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงต่อลูกออกไปปกป้องคุ้มครองมากเกินไปหรือไม่แสดงพฤติกรรมต่างๆ เหมือนหนึ่งลูกไม่มีความสามารถดูแลตนเองได้หรือเสมือนลูกเป็นเด็กเล็กๆ

(13) การที่พ่อแม่ไม่คอยย้าเตือนถึงความสำเร็จมากเกินไป หมายถึง พ่อแม่ไม่คอยย้าเตือนหรือรบเร้าให้ลูกได้รับความสำเร็จในการทำงานมากเกินไป เช่น ไม่เคี่ยวเข็ญให้ลูกกระทำสิ่งต่างๆ มากเกินไป

(14) การที่พ่อแม่ให้กำลังใจ ส่งเสริมหรือกระตุ้นให้ลูกประสบความสำเร็จในการเรียน การทำงานทั้งการกระทำและด้วยคำพูด

(15) ความกลมเกลียวของพ่อแม่ หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่กระทำต่อกันในลักษณะที่ไม่มีความขัดแย้งซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน มีความรักใคร่สามัคคี ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน

กิตติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์ (อ้างใน ปรียา บำรุงเสนา. 2545 : 35) ได้รวบรวมลักษณะของครอบครัวที่มีสัมพันธภาพกันอย่างใกล้ชิดไว้ พอสรุปได้ว่าครอบครัวที่มีสัมพันธกันอย่างมีคุณภาพประกอบไปด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ

(1) การชื่นชมคุณค่าของคนในครอบครัว ความพึงพอใจ ชื่นชมและเห็นคุณค่าของกัน และกัน ในครอบครัวควรจะได้มีการแสดงออกมาอย่างชัดเจน เมื่อคนในครอบครัวแสดงความรู้สึก แสดงการกระทำที่พึงพอใจในคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมครอบครัวเดียวกันตระหนักในคุณค่าซึ่งกันและกัน แล้วเปรียบเสมือนเป็นพื้นฐานของความอบอุ่น และมั่นคงในครอบครัว รวมทั้งยังเป็นการหล่อหลอมสมาชิกในครอบครัวให้มีทัศนคติมองสังคมส่วนรวมในแง่ดีด้วย

(2) การมีเวลาอยู่ร่วมกัน การที่ทุกคนในครอบครัวได้ร่วมทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกัน และเป็นกิจกรรมที่ทุกคนพอใจจะทำร่วมกัน มิใช่เพราะการบังคับหรือโดยบังเอิญจะช่วยพัฒนาให้สัมพันธภาพภายในครอบครัว มีความอบอุ่นมั่นคงยิ่งขึ้น

(3) การมีพันธะต่อความสุขและสวัสดิภาพของครอบครัวร่วมกัน สมาชิกในครอบครัวที่มีสัมพันธกันอย่างมีคุณภาพมักจะมีพันธะดังกล่าวนี้อยู่ในระดับสูง กล่าวคือคนในครอบครัวรู้สึกเป็นพันธะที่ต้องส่งเสริมให้สมาชิกคนอื่นในครอบครัวได้มีความสุขและมีสวัสดิภาพที่ดี เป็นการห่วงใยกันและกันอย่างแท้จริง

(4) การติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นอย่างดี มีเวลาสำหรับการพูดคุยกันเสมอโดยจะพูดคุยรับรู้เรื่องราวกันโดยตรง ไม่ปกปิด ไม่เก็บไว้ในใจหรือไม่จำเป็นต้องรับรู้เรื่องราวของบุคคลอื่นในครอบครัวโดยอาศัยบุคคลที่ 3 หรือบุคคลนอกครอบครัวเป็นสื่อ

(5) การมีศรัทธาต่อศาสนาอย่างแรงกล้า บุคคลในครอบครัวมักมีกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน เช่น ไปเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์พร้อมกันหรือเข้าวัดฟังพระเทศน์ร่วมกัน ในหลายครอบครัวที่พบอาจมีส่วนตั้งองค์กรทางศาสนา เช่น สร้างวัด หรือเป็นธุระให้กับศาสนาเป็นต้น การที่คนในครอบครัวมีศรัทธาต่อศาสนาทำให้มีสติ มีความอดทนต่อกัน มีการให้อภัยต่อผู้อื่นสูง ระวังความโกรธได้รวดเร็วและรู้จักที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

(6) การมีสมรรถนะจัดการกับวิกฤตการณ์ปัญหาในครอบครัวได้อย่างดี ครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีคุณภาพ มักจะมีวิธีการที่ดีในการแก้ไขปัญหา หรือคู่สถานการณ์ที่วิกฤติให้กลับสู่สภาพที่ดีเช่นเดิมได้ ทุกคนในครอบครัวจะร่วมกันต่อสู้กับปัญหาให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และร่วมกันคลี่คลายปัญหาให้ได้ในที่สุด

สรุปได้ว่าลักษณะของสัมพันธภาพในครอบครัวนั้น ไม่ว่าจะเป็นลักษณะสัมพันธภาพแบบใดก็ตาม ย่อมมีความสำคัญกับสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะลักษณะพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัวอีกด้วย

2.1.5 การทำหน้าที่ครอบครัว

การทำหน้าที่ของครอบครัวตามแนวคิดของแม็ค มาสเตอร์ (Mcmaister Model of Family Functioning) (อ้างใน สุมัทนา แก้วมา. 2545 : 26) ได้ให้ความหมายการทำหน้าที่ของครอบครัวไว้ว่าเป็นกิจกรรมที่สมาชิกในครอบครัวควรกระทำเพื่อประโยชน์ต่อการอยู่รอดของครอบครัวโดยได้แบ่งการทำหน้าที่ของครอบครัวซึ่งเน้นในด้านที่สำคัญสำหรับการทำหน้าที่ครอบครัวในปัจจุบันไว้เป็น 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการแก้ปัญหา ด้านการสื่อสาร ด้านการแสดงบทบาท ด้านการตอบสนองทางอารมณ์ ด้านความผูกพันทางอารมณ์ และด้านการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

(1) **การแก้ปัญหา (Problem Solving)** หมายถึง ความสามารถของครอบครัวในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม ทำให้ครอบครัวดำเนินไปได้ และปฏิบัติหน้าที่ด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในครอบครัวที่มีการเผชิญปัญหาที่ไม่เหมาะสมจะแสดงถึงภาวะผิดปกติในการเผชิญปัญหาของครอบครัวโดยการใช้วิธีการระบายความคับข้องใจของสมาชิก โดยทั่วไปมักเข้าใจกันว่า ครอบครัวที่ทำหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพจะมีปัญหามากกว่าครอบครัวที่ทำหน้าที่ได้แต่จากการศึกษา พบว่า ครอบครัวทั้งสองแบบก็ต่างประสบปัญหาความยุ่งยาก พอๆ กันความแตกต่างอยู่ที่วิธีการแก้ปัญหาคครอบครัวที่ทำหน้าที่ได้ดีจะมีวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสม ในขณะที่ครอบครัวที่

ทำหน้าที่ได้ไม่ดีนั้นมักแก้ปัญหาอย่างไรประสิทธิภาพ หรือไม่ได้แก้ปัญหาเลย แต่ปล่อยให้ค้างคา อยู่เป็นเวลานานจนเกิดปัญหาอื่นตามมาเป็นลูกโซ่ จะเห็นได้ว่าแต่ละครอบครัวมีทักษะการ แก้ปัญหาแตกต่างกัน บางครอบครัวอาจแก้ปัญหาที่เกี่ยวกับวัตถุได้หมด แต่อาจแก้ปัญหาทาง อารมณ์ได้ลำบาก ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพ จะแก้ปัญหาอย่างรวดเร็วและเป็นระบบ ปัญหาที่มีจึง มักเป็นปัญหาที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เป็นปัญหาเรื้อรังที่แก้ไม่ได้เสียที ในทางตรงข้ามครอบครัวที่ ไม่มีประสิทธิภาพมักแก้ปัญหาอย่างไม่เป็นระบบไม่เสร็จสิ้นไปเป็นเรื่อยๆ และกลายเป็นปัญหา เรื้อรังในที่สุด

ในการประเมินครอบครัวจะต้องวิเคราะห์ ครอบครัวใช้วิธีแก้ปัญหาอย่างมี ประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด โดยทั่วไปการแก้ปัญหาควรจะดำเนินเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

(1.1) การแยกแยะประเด็นปัญหาให้ชัดเจน มีการชี้ชัดลงไปว่าอะไรเป็นปัญหาและ แยกแยะปัญหาออกมาได้อย่างถูกต้อง บ่อยครั้งที่ครอบครัวหยาบยกเอาปัญหาอื่นที่ไม่สำคัญขึ้นมา แต่ปัญหาสำคัญหรือที่เป็นความขัดแย้งจริงๆ นั้น กลับไม่มีใครพูดถึง

(1.2) การสื่อสารให้เข้าใจกันเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น มีการบอกกล่าวให้คนใน ครอบครัวรับรู้เพื่อจะช่วยเหลือแก้ปัญหา การบอกกล่าวนี้อาจเป็นไปได้ระหว่างสมาชิกครอบครัวด้วยกัน เอง หรือบุคคลภายนอก เช่น เครือญาติ หรือเพื่อนฝูงตามความเหมาะสมของสถานการณ์

(1.3) การวางแผนการแก้ปัญหา มีการร่วมกันคิดหาหนทางแก้ปัญหาด้วยวิธีต่างๆ แทนที่จะใช้วิธีที่เคยทำหน้าทีกันมาเป็นประจำ โดยไม่คำนึงถึงวิธีอื่นที่อาจได้ผลดีกว่า

(1.4) การตัดสินใจเลือกวิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสมมีการตัดสินใจที่แน่ชัดว่าจะแก้ปัญหา ด้วยวิธีใด ถ้าวิธีแรกไม่ได้ผลแล้วจะใช้วิธีใดต่อไป

(1.5) การดำเนินการแก้ปัญหาตามวิธีที่เลือก แล้วทำการแก้ปัญหามาตามที่ได้ตกลงกันไว้ อย่างครบถ้วน บางครอบครัวอาจทำไปเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น หรือไม่ได้ทำตามที่ได้ตกลงกันไว้เลย

(1.6) การติดตามให้การแก้ปัญหานั้นเป็นไปอย่างครบถ้วน ครอบครัวควรที่มีการ ติดตามอย่างจริงจังว่าได้ใช้วิธีแก้ปัญหานั้นตามที่ตกลงกันไว้หรือไม่

(1.7) การประเมินความสำเร็จของวิธีแก้ปัญหา ครอบครัวที่มีการประเมินว่าวิธีการ แก้ปัญหาที่เลือกนั้นได้ผลมากน้อยเพียงไร และมีการวิเคราะห์ถึงผลดีผลเสียที่เกิดขึ้นเพื่อจะได้ เรียนรู้จากปัญหาดังกล่าว

การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่จำเป็นต้องการกระทำเป็นขั้นๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น หากแต่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหา เช่น ถ้าไม่มีปัญหาที่ซับซ้อน ก็อาจจะไม่จำเป็นต้องแยกแยะ ประเด็นปัญหาให้ชัดเจน อย่างไรก็ตามในครอบครัวที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีนั้น จะมีวิธีการ แก้ปัญหาโดยรวมจะเป็นไปอย่างเรียบร้อย ไม่ยุ่งเหยิงวุ่นวาย นอกจากนี้ในครอบครัวที่ปกติอาจมี

ปัญหาที่ไม่สามารถจะแก้ไขได้ อย่งไรก็ตาม ปัญหาที่แก้ไขไม่ได้นี้ ก็ไม่ใช่ปัญหาที่มีความรุนแรง หรือคงอยู่นานจนทำให้การทำหน้าที่ด้านอื่นๆ ของครอบครัวบกพร่องไปด้วย (อ้างใน สุภัททา แก้วมา. 2545 : 26)

(2) **การสื่อสาร (Communication)** หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันและกัน โดยพิจารณาถึงความชัดเจน และความตรงของการสื่อสาร ซึ่งการสื่อสารที่มีความชัดเจน คือ การสื่อสารที่ไม่ปิดบังหรือบิดเบือนเนื้อหาของข่าวสาร ส่วนการสื่อสารที่มีความตรง คือ การสื่อสารที่ข่าวสารถูกส่งไปยังบุคคลเป้าหมาย หรือที่เกี่ยวกับเรื่องนั้นโดยตรงไม่ใช่การอ้อมค้อมโดยผ่านผู้อื่น การสื่อสารมีสองแบบ คือ การสื่อสารโดยใช้คำพูด และการสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูด การปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวจะเน้นการสื่อสารแบบแรกเนื่องจากสามารถวัดได้ชัดเจนกว่า อย่งไรก็ตามการสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูดนั้น แม้เนื้อหาจะไม่เด่นชัด แต่ก็ป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญ โดยจะแสดงออกมาทางระดับเสียง คำพูดที่เลือกใช้ สีหน้า แววตา การประสานสายตาและท่าทาง เป็นต้น เนื้อของการสื่อสารแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เนื้อหาที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการดำเนินชีวิตประจำวัน และเนื้อหาที่เกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึกครอบครัวที่สื่อสารด้านวัตถุได้ดี อาจสื่อสารทางอารมณ์ไม่ได้ก็ได้ แต่ครอบครัวที่สื่อสารด้านวัตถุไม่ดีก็มักจะมีปัญหาการสื่อสารด้านอารมณ์ร่วมด้วยเสมอ ในการประเมินประสิทธิภาพของการสื่อสารจะต้องวิเคราะห์ใน 2 ด้านใหญ่ๆ คือ

(2.1) เนื้อหาการสื่อสารที่ดีนั้น ข้อมูลที่แลกเปลี่ยนกันจะต้องชัดเจนไม่ใช่คลุมเครือหรือจับใจความอะไรไม่ได้

(2.2) จุดหมายปลายทาง เนื้อหาที่สื่อจะต้องตรงไปสู่บุคคลเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นโดยตรง ไม่ใช่อ้อมค้อมผ่านผู้อื่น

ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพจะสื่อสารได้ชัดเจนและตรงต่อบุคคลเป้าหมาย ถ้าการสื่อสารมีความคลุมเครือและอ้อมค้อมมากเท่าใด ครอบครัวก็จะทำหน้าที่ได้ไม่ดีเท่านั้น ผู้ที่สื่อสารอย่างคลุมเครือและอ้อมค้อม จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งสื่อกลับมาแบบเดียวกัน ในครอบครัวปกติความสามารถในการสื่อสารแต่ละด้านจะแตกต่างกันไป บางครอบครัวการสื่อสารที่เกี่ยวกับปัญหาที่ขัดแย้งกันนั้นอาจไม่ชัดเจนและไม่ตรงต่อบุคคลเป้าหมาย แต่ก็ป็นอยู่ช่วงสั้นๆ และไม่ทำให้เกิดปัญหาแต่อย่างใด

(3) **บทบาท (Role)** หมายถึง แบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกประพฤติต่อกันและกันซ้ำๆ เป็นประจำ บทบาทแบ่งได้เป็น 2 ด้าน เช่นเดียวกับการสื่อสาร คือ บทบาทด้านวัตถุ และบทบาทด้านอารมณ์ นอกจากนี้ยังแบ่งตามความจำเป็น ได้แก่ บทบาทพื้นฐาน หมายถึง บทบาทที่จำเป็นต้องกระทำให้ครบถ้วน เพื่อให้ครอบครัวดำรงอยู่อย่างปกติสุข นั่นคือ การจัดปัจจัยสี่ให้แก่

สมาชิก การฟูมฟักเลี้ยงดู และการให้การประคับประคองสนับสนุนแก่สมาชิก การตอบสนองความต้องการทางเพศในระหว่างคู่สมรส การช่วยพัฒนาทักษะต่างๆ ให้แก่สมาชิก เช่น การช่วยเหลือให้ลูกมีทักษะในการเข้ากับเพื่อนฝูง สามารถเรียนหนังสือ หรือเริ่มงานอาชีพได้เป็นปึกแผ่น เป็นต้น และบทบาทด้านการบริหารจัดการภายในครอบครัว ซึ่งได้แก่ การเป็นผู้นำในการตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ การคงไว้ซึ่งมาตรฐานของครอบครัว การออกกฎระเบียบ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัว เป็นต้น นอกจากนี้บทบาทอื่นๆ หมายถึง บทบาทเฉพาะของแต่ละครอบครัว ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งบทบาทหน้าที่ที่เหมาะสม และไม่เหมาะสม เช่น ลูกชายที่เรียนเก่งและได้รับทุนไปเรียนต่างประเทศ บทบาทของลูกชายก็นำชื่อเสียงเกียรติยศมาสู่ครอบครัว บางครอบครัวมีบทบาทของแพะรับบาป คือ สมาชิกคนหนึ่งต้องทำหน้าที่ผู้รองรับอารมณ์หรือทัศนคติเชิงลบของสมาชิกคนอื่นๆ บทบาทนี้ช่วยเบี่ยงเบนความขัดแย้ง ไม่ให้เกิดความตึงเครียดมากเกินไปจนครอบครัวเสียหายเลย อย่างไรก็ตามบทบาทนี้เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม เพราะสมาชิกผู้นั้นจะมีชีวิตอยู่ด้วยความกดดันและรู้สึกถูกรังแกจากครอบครัวปฏิเสธ ส่วนครอบครัวเองก็ไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งที่มีระหว่างกันได้อย่างแท้จริง

การประเมินว่าบทบาทในครอบครัวเป็นไปได้ดีหรือไม่ จะต้องพิจารณา 2 ด้าน คือ

(3.1) การมอบหมายหน้าที่ตามบทบาท (Role Allocation) หมายถึง การมอบหมายความรับผิดชอบในหน้าที่บางประการให้สมาชิก การมอบหมายนี้อาจทำโดยเปิดเผย หรือไม่ก็ได้ ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพจะมีการมอบหมายหน้าที่ที่จำเป็นทุกด้านอย่างชัดเจน ให้กับบุคคลที่เหมาะสม แต่ครอบครัวที่มีปัญหาจะมีการมอบหมายหน้าที่อย่างไม่เหมาะสม สมาชิกบางคนต้องรับหน้าที่มากเกินไปในขณะที่คนอื่นไม่ได้ทำอะไรเลย เช่น ภรรยาต้องทำงานนอกบ้านเต็มวัน และยังคงทำงานบ้าน ดูแลลูกที่ยังเล็กและแม่สามีที่ป่วยหนัก ในขณะที่สามีว่างงาน และชอบบอกว่ไปสังสรรค์กับเพื่อนฝูงนอกบ้าน เป็นต้น

(3.2) การดูแลให้สมาชิกรับผิดชอบในบทบาท (Role Accountability) หมายถึง วิธีที่ครอบครัวดูแลให้สมาชิกรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ของตน นั่นคือ ครอบครัวต้องมีการตรวจสอบว่าสมาชิกแต่ละคนทำหน้าที่ครบถ้วนหรือไม่ เช่น พ่อตรวจสอบว่าลูกทำงานตามที่มอบหมายหรือไม่ และถ้าไม่ทำจะมีบทลงโทษอย่างไร

ครอบครัวที่ดีจำเป็นต้องมีโครงสร้างบทบาทชัดเจนสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก และสอดคล้องกับความต้องการของครอบครัว มีผลทำให้สมาชิกในครอบครัวได้รับการตอบสนองตามความต้องการได้ กล่าวคือ บทบาทและหน้าที่ของสมาชิกคนหนึ่งจะต้องสอดคล้องกับของคนอื่นด้วย ภารกิจในครอบครัวจะดำเนินไปได้ก็ต่อเมื่อมีการมอบหมายหน้าที่อย่างเหมาะสม และมีระบบควบคุมให้สมาชิกปฏิบัติหน้าที่ของตน โดยครบถ้วน

(4) การตอบสนองทางอารมณ์ (Affective Responsiveness) หมายถึง ความสามารถที่จะตอบสนองทางอารมณ์ต่อกันและกันอย่างเหมาะสม ทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ (การที่บุคคลสื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้ว่าเขารู้สึกอย่างไร ไม่จัดอยู่ในหัวข้อนี้ แต่อยู่ในหัวข้อการสื่อสาร) อารมณ์ที่เกิดขึ้นในครอบครัวมีได้หลายแบบทั้งอารมณ์ในภาวะปกติ เช่น อารมณ์รัก เป็นสุข และอารมณ์ในภาวะวิกฤต เช่น กลัว โกรธ เป็นต้น ครอบครัวที่ทำหน้าที่ปกติจะแสดงอารมณ์ได้หลายแบบในโอกาส ปริมาณ และสถานที่ที่เหมาะสม แต่ครอบครัวที่มีปัญหา มักมีความจำกัดในการแสดงอารมณ์ เช่น แสดงออกน้อยเกินไป บางครอบครัวแสดงออกเฉพาะอารมณ์เชิงบวก แต่ไม่สามารถแสดงอารมณ์เชิงลบได้ เช่น ภรรยาไม่สามารถแสดงอารมณ์โกรธต่อสามีได้ เพราะกลัวสามีจะไม่พอใจหรือลูกไม่สามารถเล่าความรู้สึกเศร้า และคิดถึงพ่อที่เสียชีวิตไปเพราะเกรงว่าจะสะเทือนใจแม่ สมาชิกที่เติบโตมาในครอบครัวแบบนี้จะแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างจำกัด และมีปัญหาบุคลิกภาพหรือมีอาการป่วยทางกายเนื่องจากสาเหตุทางจิตใจ (Psychosomatic) ได้

(5) ความผูกพันทางอารมณ์ (Affective Involvement) หมายถึง ระดับความผูกพันห่วงใยที่สมาชิกแต่ละคนมีต่อกัน รวมทั้งการแสดงออกซึ่งความสนใจ และการเห็นคุณค่าของกันและกัน นอกจากนี้ ได้กล่าวว่าเป็นหน้าที่ในการตอบสนอง ความต้องการด้านจิตใจของสมาชิก แสดงออกโดยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ แก่สมาชิกเพื่อให้ภาพลักษณ์ที่ดี มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว รู้สึกว่าตนเองได้รับความรักความอบอุ่น รู้สึกว่าไม่ถูกทอดทิ้ง รวมทั้งรู้สึกว่า จะมีคนช่วยเหลือตน เมื่อตนอยู่ในภาวะลำบาก เป็นผลมาจากสมาชิกในครอบครัวมีความรัก ความเอาใจใส่ให้แก่กัน ความผูกพันทางอารมณ์ที่เหมาะสมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้สมาชิกเติบโตและพัฒนาการทางวุฒิภาวะอย่างเหมาะสม ครอบครัวจึงมีหน้าที่ที่สำคัญที่จะตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจของสมาชิก ซึ่งหน้าที่นี้เป็นทางอารมณ์มีหลายระดับคือ

(5.1) ปราศจากความผูกพัน (Lack of Involvement) สมาชิกในครอบครัวไม่สนใจใยดีต่อกันเลย การเป็นครอบครัวมีความหมายเพียงการมาอยู่ร่วมชายคาเดียวกันเท่านั้น

(5.2) ผูกพันแบบไม่มีความรู้สึก (Involvement Devoid of Feeling) สมาชิกมีความสนใจต่อกันเพียงเล็กน้อย โดยปราศจากความลึกซึ้งทางอารมณ์ และความห่วงใยด้วยน้ำใสใจจริง ความสนใจในความเป็นอยู่ของอีกฝ่ายหนึ่งแทบไม่มีเลย หรือถ้ามีก็เป็นไปเพราะความอยากรู้อยากเห็น อยากควบคุมอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเป็นไปตามหน้าที่ เช่น ต้องแสดงความห่วงใยยามพี่น้องเจ็บป่วย เป็นต้น

(5.3) ผูกพันเพื่อตนเอง (Narcissistic Involvement) ความสนใจในอีกฝ่ายหนึ่งเป็นไปเพื่อตนเอง (Egocentric) เพื่อเสริมสร้างคุณค่าให้ตนเอง ไม่ใช่ความสนใจที่มีต่ออีกฝ่ายหนึ่งอย่างจริงจัง

(5.4) ผู้ผูกพันอย่างมีความเข้าใจ (Empathic Involvement) ความสนใจผูกพันที่มีต่อ อีกฝ่ายหนึ่งอย่างแท้จริง โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเข้าใจในความต้องการอีกฝ่ายหนึ่ง ความผูกพันแบบนี้มีความเหมาะสมที่สุด เพราะจะสามารถตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของ อีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างเหมาะสม

(5.5) ผู้ผูกพันมากเกินไป (Over Involvement) ความผูกพันเป็นอย่างปกป้องหรือ ทุ่มจ้านมากเกินไป จนอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีความเป็นส่วนตัวหรือเป็นตัวของตนเองอย่างเพียงพอ

(5.6) ผู้ผูกพันจนเหมือนเป็นบุคคลคนเดียวกัน (Symbiotic Involvement) เป็น ความผูกพันที่แน่นแฟ้น จนกระทั่งเหมือนกับทั้งคู่เป็นบุคคลเดียวกัน และขอบเขตส่วนตัวของแต่ละคน (Personal Boundary) นั้นไม่ชัดเจนหรือแทบไม่มีเลย

ความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกมีต่อกัน จะต้องเหมาะสมกับความต้องการของผู้รับด้วย ความผูกพันจะแตกต่างกันไปในวงจรชีวิตแต่ละระยะ เช่น ในระยะที่ลูกยังมีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นระหว่างเด็กและพ่อแม่ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับความอยู่รอดของลูก แต่เมื่อลูกเข้าสู่วัยรุ่น ลูกจะเริ่มสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกครอบครัวมากขึ้น ความผูกพันจะต้องลดความเข้มข้นลง เป็นต้น

(6) การควบคุมพฤติกรรม (Behavior Control) หมายถึง วิธีการที่ครอบครัวควบคุม หรือจัดการกับพฤติกรรมของสมาชิก การควบคุมพฤติกรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้สมาชิกประพฤติตน อยู่ในขอบเขตอันเหมาะสม ไม่ทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น พฤติกรรมที่จำเป็นต้องมีการควบคุม แบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการด้านจิตใจและชีวภาพ เช่น การกิน นอน ขับถ่าย ความต้องการทางเพศ และความก้าวร้าว เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมที่อาจเป็นอันตรายต่อร่างกายหรือทรัพย์สิน ตัวอย่างในเด็ก ได้แก่ การเล่นอย่าง ผาดโผน การเล่นไม้ขีดไฟ ตัวอย่างในผู้ใหญ่ ได้แก่ การขับรถเร็วอย่างไม่ระมัดระวัง การพยายามทำร้ายตัวเอง นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการรักษาระเบียบวินัยภายในครอบครัว

ลักษณะการควบคุมพฤติกรรมในครอบครัวแบ่งได้เป็น 4 ระบบ คือ

(6.1) การควบคุมพฤติกรรมแบบเข้มงวด (Rigid Behavior Control) ครอบครัว กำหนดหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคนเอาไว้แน่นอน มีกฎที่เข้มงวดและมีบทลงโทษเมื่อฝ่าฝืนกฎ ครอบครัวแบบนี้จะปฏิบัติภารกิจประจำวันได้ดีสมาชิก แต่ละคนรู้ว่าจะต้องทำอะไร แต่ก็มีผลเสีย ก็คือการปรับตัวจะเป็นไปอย่างลำบาก เนื่องจากไม่มีโอกาสต่อรองหรือเปลี่ยนแปลงกฎให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การควบคุมแบบนี้บางครั้งอาจนำไปสู่ปัญหาการช่วงชิงอำนาจภายใน ครอบครัว และการต่อต้านแบบคือเงียบ

(6.2) การควบคุมพฤติกรรมแบบยืดหยุ่น (Flexible Behavior Control) ครอบครัวที่มีมาตรฐานหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ แต่ก็มี ความยืดหยุ่นพอประมาณ มีการพิจารณาสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และปรับเปลี่ยนกฎไปตามความเหมาะสม การควบคุมแบบนี้มีประสิทธิภาพที่สุดเพราะเป็นไปอย่างเข้าอกเข้าใจสนับสนุนและยอมรับในแต่ละบุคคล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะอบรมให้เกิดระเบียบวินัย ไม่ใช่เพื่อที่จะมีอำนาจเหนือกว่า ทำให้สมาชิกรู้สึกอยากจะทำร่วมกันตามที่ปฏิบัติตามกฎที่ตั้งไว้

(6.3) การควบคุมพฤติกรรมแบบอะไรก็ได้ (Laissez - Faire Behavior Control) ครอบครัวไม่มีทิศทางแน่นอนว่าสมาชิกควรประพฤติอย่างไร ไม่มีกฎสำหรับเรื่องใดๆ ใครจะทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ ไม่มีการชี้นำ การตัดสินใจ หรือแทรกแซงจากสมาชิกอื่นเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม การมอบหมายบทบาทก็ไม่มี ความชัดเจน สมาชิกมักขาดความรับผิดชอบ ในหน้าที่ของตน และมักมีปัญหาในการสื่อสาร เพราะไม่มีใครฟังใคร ครอบครัวแบบนี้จะปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ค่อยดี เด็กที่เติบโตมาในครอบครัวแบบนี้จะรู้สึกไม่มั่นคง การควบคุมตนเองไม่ดี และอาจมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเพื่อเรียกร้องความสนใจ

(6.4) การควบคุมพฤติกรรมแบบยุ่งเหยิง (Chaotic Behavior Control) ครอบครัวมีการควบคุมพฤติกรรมแบบขึ้นๆ ลงๆ บางครั้งเข้มงวด บางครั้งยืดหยุ่น และบางครั้งใครจะทำอะไรก็ได้ ขึ้นอยู่กับความพอใจของแต่ละคน ลักษณะแบบนี้ไม่เหมาะสมที่สุด เพราะทำให้ครอบครัวไม่มีเสถียรภาพ และไม่มี ความเสมอต้นเสมอปลายในการปฏิบัติหน้าที่

(7) ด้านการทำหน้าที่ทั่วไป เป็นพฤติกรรมในภาพรวมทั้งหมดของสมาชิกในครอบครัวที่แสดงถึงการมีความสุขหรือ ไม่มีความสุขของครอบครัว

จากการศึกษาการทำหน้าที่ของครอบครัว ตามแนวคิดของแม็คมาสเตอร์ ทั้ง 7 ประการ ตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าหน้าที่ในการจัดการหรือการแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ของครอบครัว ประการใหญ่ที่สำคัญอันดับแรกสุดของการทำหน้าที่ของครอบครัว

2.1.6 การอบรมเลี้ยงดู

อิริคสัน (ERIKSON, 1950; อ้างใน ปิยดา ปัญญาศรี, 2545 : 34) ได้เน้นถึงการปฏิบัติที่มีต่อลูก ซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ ของอิริคสันเน้นความสำคัญของเด็กเล็กกว่า เป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ ฉะนั้นสิ่งที่อยู่รอบตัวเด็กจึงเป็นสิ่งแปลกใหม่และน่าตื่นเต้น ซึ่งถ้าสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ทำให้เด็กมีความสุขจะมีผลทำให้เด็กเป็นผู้มองโลกในแง่ดี และมีความเชื่อมั่นในตนเองเกิดความไว้วางใจผู้อื่น แต่ถ้าเด็กพบกับสิ่งที่ไม่พึงพอใจจะทำให้เด็กขาดความศรัทธามองโลกในแง่ร้ายและขาดความเชื่อมั่น ซึ่งสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นส่วนหนึ่งมาจากการเลี้ยงดูนั่นเอง

2.1.6.1 รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดู

โรเจอร์ (ROGERS. 1986; อ้างใน ปิยดา ปัญญาศรี. 2545 : 37) รูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูเป็น 3 แบบ คือ

(1) การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่ามีคุณค่าปฏิบัติต่อตนเองอย่างยุติธรรม มีความอดทน ไม่ตามใจจนเกินไปและไม่เข้มงวดกวดขันเกินไป ยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของบุตร ให้ความร่วมมือแก่บุตรในโอกาสอันควร

(2) การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่ามีคุณค่าก้าวร้าวเรื่องส่วนตัวของตน การก้าวร้าวทำให้ตนเองรู้สึกผิด เมื่อแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมถูกบังคับให้ทำตามความต้องการของบิดามารดา บิดาและมารดาใช้คำพูดที่ทำให้ตนเองรู้สึกผิดและอาย

(3) การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่าตนเองได้รับการตามใจ และไม่ได้รับการเอาใจใส่ ตลอดจนการไม่ได้รับคำแนะนำช่วยเหลือจากบิดามารดาเท่าที่ควร

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (อ้างใน ปิยดา ปัญญาศรี. 2545 :37) ได้กล่าวถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูไว้ 5 แบบ คือ

(1) การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรของตน โดยการแสดงความรักใคร่ เอาใจใส่ สนใจทุกข์สุขในบุตรของตนมากน้อยเพียงใด นอกจากนั้นยังเกี่ยวข้องให้ความสนิทสนม สนับสนุนช่วยเหลือให้ความสำคัญแก่บุตร

(2) การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดามารดาได้อธิบายเหตุผลให้แก่บุตรในขณะที่มีการส่งเสริม หรือขัดขวางการกระทำของบุตรหรือลงโทษบุตรอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตร มากกว่าจะปฏิบัติตามอารมณ์ของตนเอง

(3) การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิต หมายถึง การลงโทษที่บิดามารดาปฏิบัติต่อเด็กโดยการดูดำ การริบวัตถุสิ่งของ การงดแสดงความรักใคร่เมตตา และการตัดสิทธิต่างๆ มากกว่าการลงโทษโดยการเข็ญตี

(4) การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตาม และผู้ใหญ่ตรวจสอบตราไถ่ๆ ว่าเด็กทำตามหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามก็ลงโทษเด็กด้วย ส่วนการควบคุมน้อย หมายถึง การปล่อยให้เด็กรู้จักตัดสินใจว่าควรทำหรือไม่ทำอะไร และเปิดโอกาสให้เด็กได้เป็นตัวของตัวเองบ่อยครั้ง โดยไม่เข้าไปยุ่งกับเด็กมากนัก ผู้ใหญ่มักสับสนในการควบคุมเด็ก และการทำตัวใกล้ชิดเด็ก

(5) การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งพาตนเอง หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กได้กระทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง ภายใต้คำแนะนำและฝึกฝนของบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูอื่นๆ ซึ่งจะทำให้เด็กช่วยตนเองได้เร็ว และไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากและนานจนเกินไป

ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับครอบครัวในประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อประโยชน์ในการสร้างพื้นฐาน ความรู้ ความเข้าใจ ในประเด็นต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับบริบทของครอบครัว อันจะนำไปสู่การพิจารณาถึงลักษณะปัญหาของครอบครัวในประเด็นต่อไป

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาครอบครัว

2.2.1 ความหมายของปัญหาครอบครัว

ปัญหาครอบครัว (เจนจิรา วรมมานุสสัย, 2545 : 22) คือ สิ่งใดๆ ที่เข้ามากระทบ หรือส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของสมาชิกในครอบครัวไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ซึ่งอาจทำลายความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว หรือทำลายความมั่นคงของครอบครัว หรือทำลายประสิทธิภาพของการทำหน้าที่ของครอบครัวให้ไม่สามารถที่จะทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์

2.2.2 ประเภทของปัญหาครอบครัว

เจนจิรา วรมมานุสสัย (2545 : 22) ได้กล่าวถึง ลักษณะปัญหาของครอบครัว มีหลายรูปแบบและยังขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรงของแต่ละปัญหา ซึ่งปัญหาเหล่านี้อาจจัดได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

(1) ปัญหาด้านการจัดเตรียมหรือหาปัจจัยต่างๆ (Instrumental Problem) เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกลไกตามธรรมชาติ (Mechanical in Nature) ในการดำรงชีวิตของสมาชิกในครอบครัว เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคหรือปัญหาอื่นใดที่เป็นรูปธรรมของชีวิต เช่น ปัญหาการเจ็บป่วย ปัญหาการเงิน การคมนาคม เป็นต้น

(2) ปัญหาด้านอารมณ์ (Affective Problem) คือ ปัญหาที่มีความสัมพันธ์กับอารมณ์ และความรู้สึกของสมาชิกในครอบครัว เช่น ความโกรธระหว่างพี่น้อง ความไม่ไว้วางใจกันระหว่างสามีภรรยา ความขมขื่นของชีวิตคู่หรือความซึมเศร้า เป็นต้น

อย่างไรก็ตามบางครอบครัวอาจมีปัญหาด้านอารมณ์เท่านั้น โดยไม่มีปัญหาด้านการจัดเตรียมหาปัจจัยต่างๆ แต่บางครอบครัวก็ประสบปัญหาทั้งด้านการจัดเตรียมหาปัจจัย และด้านอารมณ์ไปพร้อมกัน เช่น ครอบครัวที่ยากจนและขาดแคลนปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิต มักจะเกิด

ปัญหาทะเลาะวิวาทกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว สามีกับภรรยา พี่กับน้อง หรือทะเลาะวิวาทกันในเครือญาติ และแม้แต่การเลี้ยงดูลูก ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาทั้งสองด้านต่อครอบครัวได้ในขณะเดียวกัน เช่น อาจมีปัญหาในการจัดเตรียมสิ่งต่างๆ ให้กับลูกทั้งยังกังวลต่อความรู้สึกของลูกในกรณีที่จัดหาให้ไม่ได้หรืออารมณ์ และความรู้สึกจากสถานการณ์ที่ลูกต้องเผชิญ เช่น การออกจากบ้านไปโรงเรียนเป็นครั้งแรก (เจนจิรา วรมมานุสสัย, 2545 : 22)

นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2540 ได้กำหนดลักษณะปัญหาของครอบครัว ออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ดังนี้

(1) ปัญหาเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดู

(1.1) ในกรณีที่ทั้งพ่อ-แม่ต้องทำงานนอกบ้าน ทำให้เด็กขาดผู้ดูแล เด็กอาจถูกทอดทิ้ง นอกจากนั้นบริการรับดูแลเด็กปฐมวัยยังมีไม่เพียงพอ รัฐยังไม่ได้สนับสนุนทั่วถึงและจริงจัง และมีปัญหามากในเรื่องขาดผู้ดูแลเด็กที่มีคุณภาพ

(1.2) เนื่องด้วยความกดดันทางเศรษฐกิจครอบครัว ทำให้พ่อ-แม่ไม่มีเวลาดูแลบุตร เด็กจึงถูกปล่อยปละละเลย อันจะทำให้เกิดปัญหาในระดับครอบครัว และสังคมตามมา

(1.3) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้พ่อ-แม่ส่วนหนึ่งส่งเสริมให้บุตรมีค่านิยมทางวัตถุและค่านิยมบริโภคนิยม โดยการเข้าใจผิดคิดว่าสามารถใช้วัตถุและเงินทดแทนความรักความเอาใจใส่แก่บุตรได้

(1.4) พ่อ-แม่ขาดความเข้าใจในการเป็นพ่อ-แม่ที่มีคุณภาพและไม่สามารถเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาของเด็กตามวัน ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่รวมถึงการทำร้ายทารุณลูกด้วย

(1.5) ยังมีแม่อีกจำนวนมากที่ไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ หรือแม่ไม่ได้เลี้ยงลูกด้วยนมแม่นานตามเกณฑ์มาตรฐานการพัฒนาลูก ทั้งนี้เพราะระเบียบ กฎเกณฑ์ และบริการต่างๆ เช่น การลาคลอดไม่เอื้ออำนวย หรือแม่และพ่อ ตลอดจนบุคคลในครอบครัวมีเจตคติที่ไม่ถูกต้องต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

(1.6) ครอบครัวมีวิธีการอบรมเลี้ยงดูลูก โดยใช้วิธีการแบบดั้งเดิม เช่น ลูกไม่มีสิทธิมีเสียงในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ซึ่งขัดต่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในปัจจุบันเกี่ยวกับการพัฒนาคน พัฒนาสังคม ตลอดจนวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของสมาชิกสังคม ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของเด็ก โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่และชีวิตของเขา รวมทั้งพฤติกรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน

(1.7) เนื่องจากวัฒนธรรมการเลี้ยงดูที่ให้ความสำคัญ และให้โอกาสแก่ลูกชายมากกว่าลูกสาว และเรียกร้องให้ลูกสาวรับผิดชอบในครอบครัวมากกว่า ซึ่งบางกรณีทำให้ลูกสาวเสียโอกาสความก้าวหน้าในชีวิต

(1.8) ค่านิยมที่ครอบครัวเลือกปฏิบัติระหว่างหญิงและชาย ในการเลี้ยงดูลูก ทำให้เด็กเรียนรู้การเลือกปฏิบัติระหว่างเพศอย่างไม่ถูกต้องและมีอคติทางเพศ

(1.9) สตรีในครอบครัวส่วนใหญ่รับภาระการเป็นแม่ โดยไม่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้เป็นสามีในการฝึกรอบรมเลี้ยงดูลูก ทั้งๆที่ลูกต้องการความเอาใจใส่และความรักจากทั้งพ่อ-แม่ควบคู่กันไป อันจะเป็นผลให้เด็กมีพัฒนาการรอบด้าน และสมดุลมากขึ้น

(2) ปัญหาเกี่ยวกับการเป็นสามีภรรยา

(2.1) ปัญหาครอบครัวที่มีผลกระทบต่อทางใจและกายของกลุ่มสมรส คือ การประพฤตินอกใจ การจดทะเบียนซ้อน การมีภรรยาอื่น การประพฤติสำส่อนทางเพศ มัวเมาในสถานบันเทิง เรืองรมย์ การติดในอบายมุข เช่น กินเหล้า เล่นการพนัน เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดการทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย การแยกกันอยู่ และการหย่าร้างมากขึ้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อจิตใจ และส่งผลกระทบต่อลูกในการซึมซับแบบอย่างที่ไม่ดีมาจากพ่อ-แม่

(2.2) ชายและหญิงขาดความรู้เรื่องครอบครัวศึกษาทั้งก่อนและหลังสมรส ทำให้ขาดความเข้าใจซึ่งกันและกัน ตลอดจนขาดความรู้ในด้านคุณธรรมและจริยธรรมในการครองเรือน อันมีผลต่อความสัมพันธ์และความมั่นคงของครอบครัวได้

(2.3) สามีและภรรยาขาดความรู้เรื่องเพศศึกษา เพศสัมพันธ์ของชายและหญิง และความรู้เกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และโรคเอดส์

(2.4) ปัญหาด้านเศรษฐกิจในครอบครัว รวมทั้งการมีรายได้น้อย และวิธีการจับจ่ายใช้สอยอย่างไม่ถูกต้องเหมาะสมของสมาชิกในครอบครัว ทำให้ครอบครัวเกิดปัญหา และส่งผลกระทบต่อสัมพันธ์ภาพระหว่างสามีและภรรยา

(2.5) ค่านิยมเรื่องสตรีและบุรุษมีฐานะไม่เท่าเทียมกันทางด้านเพศ ทำให้มีมาตรฐานพฤติกรรมไม่เสมอภาค อันเป็นรากเหง้าของปัญหาการประพฤติผิดนอกใจ ปัญหาการค้าบริการทางเพศ และความไม่ยุติธรรมทางสังคมต่างๆ

(2.6) ค่านิยมที่เห็นว่าเพศหญิงเป็นเพศที่ต่ำต้อย หรือด้อยกว่าชาย และอ่อนแอกว่า ทำให้สามีเอาใจเปรียบภรรยาทางเพศ รวมไปถึงการข่มขืน และการทำร้ายทารุณกรรมภรรยาของตน

(2.7) บทบาทของภรรยาที่ใช้เวลาอบรมเลี้ยงดูลูก การทำงานบ้านปรนนิบัติคนในบ้าน ในครอบครัว และภาระทางเศรษฐกิจทำให้ต้องทำงานหนักเพิ่มขึ้น และไม่มีเวลาพัฒนาตนเองในขณะเดียวกัน สามียังมีส่วนช่วยเหลือภาระงานบ้านและเลี้ยงดูบุตรน้อยมาก

(2.8) การนิยมรักร่วมเพศ ซึ่งเป็นจุดปัญหาด้านการยอมรับจากสังคม รวมทั้งด้านกฎหมาย และสำหรับบางคนเกี่ยวกับประเด็นด้านศาสนา และศีลธรรม

(2.9) ภัยจากโรคเอดส์จะกระทบความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา รวมทั้งระหว่างพ่อแม่ กับบุตร

(2.10) จะมีประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายครอบครัว ในบริบทของสิทธิเด็ก และสิทธิสตรี

(3) ปัญหาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในครอบครัว

(3.1) เนื่องจากปัจจุบันมีครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุในการที่จะช่วยเหลือกิจการของครอบครัวต้องลดลงไป ทำให้สังคมคลายความสำคัญของผู้สูงอายุและทำให้ผู้สูงอายุเห็นว่าตัวเองหมดความสำคัญและถูกทอดทิ้ง

(3.2) ผู้สูงอายุถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพัง ต้องอยู่คนเดียวเป็นจำนวนมากขึ้น เพราะครอบครัวไม่สามารถเลี้ยงดูได้ หรือไม่เลี้ยงดูทำให้ผู้สูงอายุอยู่ในสภาวะยากลำบาก โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจน และอาจเจ็บป่วย หรืออาจพิการอีกด้วย

(3.3) ผู้สูงอายุในชนบทเป็นจำนวนมากถูกทอดทิ้งให้รับภาระเลี้ยงดูหลาน เนื่องจากพ่อ-แม่ไปมีการอพยพย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพในท้องถิ่นอื่นๆ ซึ่งจะยิ่งทวีความทุกข์ยากลำบากเมื่อได้รับเงินที่ไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต และเลี้ยงดูหลาน หรือบางทีตนเองก็ไม่สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพได้

(3.4) สมาชิกในครอบครัวขาดความรู้ความเข้าใจในความต้องการของผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุอาจขาดความรู้ความเข้าใจในการปรับตัวของตนเอง

(3.5) จำนวนผู้สูงอายุที่มากขึ้นนั้นซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเพศหญิง ไม่ว่าจะผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงยังขาดการเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ เช่น เตรียมตัวช่วยเหลือตนเอง หรือเตรียมการไว้สำหรับเป็นผู้สูงอายุที่โดดเดี่ยว เป็นต้น

(4) ปัญหาที่เกี่ยวกับโครงสร้างหรือลักษณะของครอบครัวที่ทำให้มีความเสี่ยงสูง ซึ่งลักษณะของครอบครัวที่มีแนวโน้มที่จะมีปัญหา หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นครอบครัวเสี่ยง ได้แก่

(4.1) ครอบครัวที่ขาดความสมบูรณ์ทางองค์ประกอบแห่งโครงสร้างของครอบครัว เช่น การเป็นครอบครัวพ่อเดี่ยว หรือแม่เดี่ยว คือ ครอบครัวที่มีแต่พ่อ หรือแม่เท่านั้น กับลูก ปู่ ย่า ตา ยาย หรือญาติผู้ใหญ่อยู่กับหลาน แม่เลี้ยงพ่อเลี้ยงกับลูก เด็กอยู่กับผู้ใหญ่ที่ไม่ใช่พ่อแม่หรือญาติ หรือเด็กอยู่ตามลำพัง เป็นต้น

(4.2) ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจนมาก โดยพ่อ-แม่ทั้งสองคนหรือผู้ใดคนหนึ่ง ไม่มีรายได้ และมีลูกที่จะต้องเลี้ยงดูหลายคน

(4.3) ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่ หรือสมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วยเรื้อรัง หรือทุพพลภาพ และยากจน

(4.4) ครอบครัวเร่ร่อนไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่งที่แน่นอน หรือครอบครัวที่ต้องมีการโยกย้ายที่อยู่อาศัยอยู่เนืองๆ

(4.5) ครอบครัวที่พ่อ-แม่แยกกันอยู่ อันเนื่องมาจากอาชีพ การมีปัญหาระหว่างกัน การหย่าร้างที่เกิดจากความไม่เข้าใจ และพ่อหรือแม่ไม่รับผิดชอบในครอบครัวหลังการหย่าร้าง

(4.6) ครอบครัวที่มีแม่เป็นเยาวชนวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม ไม่ตั้งใจ หรือไม่มีสามีรับผิดชอบ อีกทั้งแม่ยังขาดการมีวุฒิภาวะที่เหมาะสมในการเลี้ยงดูลูก และแม่อาจไม่มีรายได้

นอกจากนั้นนโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุแห่งปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นว่า ลักษณะปัญหาครอบครัวนั้น เป็นความอ่อนแอ และเป็นสภาวะวิกฤตของสถาบันครอบครัว เกิดจากหลายสาเหตุที่สำคัญ ดังสรุปได้ดังนี้ คือ การขาดความพร้อมของพ่อ-แม่ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสุขภาพ มีร่างกายแข็งแรง มีอายุเหมาะสม ไม่เป็นโรคติดต่อหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง ด้านจิตใจอารมณ์ที่จะต้องมีความวุฒิภาวะเพียงพอที่จะรับภาระการเป็นพ่อแม่ ด้านสังคม เช่น มีความรู้ ความสามารถเพียงพอที่จะประกอบอาชีพ มีรายได้เลี้ยงครอบครัว เป็นต้น สภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อครอบครัวไม่อาจทำบทบาทหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์และไม่อาจปรับตนเองได้ ครอบครัวที่อ่อนแอก็จะยังได้รับผลกระทบรุนแรง โดยขาดสวัสดิการ ครอบครัวที่อ่อนแอก็จะยังได้รับผลกระทบรุนแรง โดยขาดสวัสดิการ ครอบครัวที่เหมาะสมรองรับ และสังคมไม่ตระหนักในความสำคัญของสถาบันครอบครัวว่า ครอบครัวมีผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม จึงขาดจิตสำนึกและพลังร่วมกันจากทุกสถาบันในสังคมที่จะพัฒนาครอบครัวป้องกันและแก้ปัญหาครอบครัว รวมทั้งสื่อมวลชนเป็นสถาบันทางสังคมที่มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อสถาบันครอบครัวและสมาชิกของสังคม ยังไม่ได้ให้ความสนใจในการพัฒนาครอบครัวเพียงพอ บางส่วนของสื่อมวลชนได้ตกย้ำให้เกิดผลทางลบแก่ผู้รับสารอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เช่น การปลุกฝังค่านิยมฟุ้งเฟ้อมอมเมา การใช้ความรุนแรง พฤติกรรมที่สำส่อนทางเพศ การผลิตสื่อลามกต่างๆ เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาครอบครัวที่มีคุณภาพและมีความมั่นคง

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัว พ.ศ. 2547-2556 ได้กำหนดลักษณะปัญหาครอบครัวต่างๆ ที่อาจรวมเรื่องได้ ดังต่อไปนี้

(1) ความยากจน ภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ทำให้ครอบครัวจำนวนมากประสบปัญหาความเดือดร้อนด้านเศรษฐกิจมากที่สุด ส่งผลกระทบต่ออาชีพและรายได้โดยตรง หัวหน้าครอบครัวตกงาน ทำให้ขาดรายได้จนเจือครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม รองลงมาเป็น กลุ่มรับจ้างใช้แรงงาน และทำงานรับเงินเดือนประจำ

(2) การแพร่ระบาดของยาเสพติด พบมากในกลุ่มวัยรุ่นอายุ 15 - 24 ปี ทั้งหญิงและชาย สาเหตุของปัญหาล้วนใหญ่มาจากครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญ บิดา-มารดาหย่าร้าง เด็กขาดความอบอุ่น ได้รับการเลี้ยงดูแบบอิสระ ปล่อยให้ตามสบาย ทำให้ขาดที่พึ่ง หรือขาดการชี้แนะการให้คำปรึกษา ทำให้ขาดการควบคุมตนเอง อีกทั้งครอบครัวส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในแหล่งชุมชนในบริเวณที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด มีการซื้อขายยาเสพติด และเพื่อนมีส่วนสำคัญที่ชักจูงให้เริ่มเสพยาเสพติด

(3) การติดเชื้อโรคเอดส์ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นและผู้ใช้แรงงาน นำไปสู่การติดเชื้อ และเสียชีวิตจากโรคเอดส์ ทำให้แพร่เชื้อไปยังสมาชิกในครอบครัว เมื่อพ่อ-แม่ติดเชื้อและเสียชีวิตลง ลูกที่ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้กลายเป็นเด็กกำพร้าไร้ที่พึ่ง

(4) ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การกระทำความรุนแรงต่อเด็กและสตรีในครอบครัว มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากความไม่รับผิดชอบต่อครอบครัวของฝ่ายชาย การใช้อำนาจหรืออารมณ์ในการตัดสินใจ และพฤติกรรมก้าวร้าวในสิ่งเสพติด ทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท และทำร้ายกันทั้งทางร่างกายและจิตใจ

(5) สัมพันธภาพภายในครอบครัวเสื่อมถอยลง เป็นการที่พ่อ-แม่-ลูก ไม่ได้ทำบทบาทหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่และเหมาะสม พ่อ-แม่ละเลยการทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูลูก การสั่งสอน ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม รวมทั้ง การหล่อหลอมบุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ อีกทั้งผลกระทบให้เป็นหน้าที่ของสถาบันอื่นในสังคมมากขึ้น เช่น สถาบันการศึกษา สื่อมวลชน ฯลฯ

(6) เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดู เพื่อให้มีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย ขาดความรักความเอาใจใส่จากพ่อ-แม่ หรือผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็ก มีทั้งเด็กถูกทอดทิ้งปล่อยปละละเลย เด็กกำพร้า เด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสทางสังคม ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาตามศักยภาพ

(7) ผู้สูงอายุถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพัง ไม่ได้ได้รับความสนใจดูแลเท่าที่ควร โดยเฉพาะผู้สูงอายุในชนบทเป็นจำนวนมากถูกทอดทิ้งให้รับภาระเลี้ยงดูหลาน เนื่องจากพ่อ-แม่ ไปประกอบอาชีพต่างถิ่น ทำให้ผู้สูงอายุแทนที่ควรจะได้พักผ่อน กลับต้องรับผิดชอบดูแลเด็กที่ยังช่วยตนเองไม่ได้ ในภาวะที่ผู้สูงอายุเองก็ต้องการให้ดูแลเกื้อหนุน

(8) ปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวที่มีต่อชุมชนและสังคมมีแนวโน้มลดลง โดยเฉพาะในเขตเมืองใหญ่ มีลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น จึงเป็นแนวโน้มที่น่าเป็นห่วง เพราะการที่สมาชิกในสังคมไม่ได้สังสรรค์ร่วมมือกัน โอกาสที่จะสร้างพลังในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติจะเป็นไปด้วยความยากลำบากมากขึ้น

นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาครอบครัว พ.ศ. 2547 – 2556 ได้วิเคราะห์นำเสนอสาเหตุของลักษณะปัญหาครอบครัวมาจาก การที่ครอบครัวในปัจจุบันเผชิญกับภาวะการณ์

เปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากปัจจัยภายในครอบครัว และปัจจัยแวดล้อมในชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกาภิวัตน์ และความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่มีผลกระทบต่อแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวได้เปลี่ยนแปลงไป จะเห็นได้ว่าครอบครัวไทยมีลักษณะหลากหลายยิ่งขึ้น และสมาชิกในครอบครัวมีวิถีชีวิตที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจยังผลให้เกิดความสั่นคลอนของสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านโครงสร้างและความสัมพันธ์ หรือพันธะระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวที่มีต่อกันทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคมและประเทศ

จากการศึกษาประเภทของลักษณะปัญหาครอบครัวจากนักวิชาการท่านต่างๆ ผู้วิจัยขอแบ่งประเภทของลักษณะปัญหาครอบครัวที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

(1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ฐานะทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ รายได้ รายรับ รายจ่าย หนี้สิน บัญชี 4 การครองชีพ การออมเงิน และการวางแผนการใช้จ่าย รวมถึงความมั่นคงของที่อยู่อาศัย เป็นต้น

(2) ปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว ประกอบด้วย การทำร้ายทางร่างกาย การทำร้ายทางจิตใจ และการทำร้ายทางเพศ เป็นต้น

(3) ปัญหาด้านสุขภาพ ประกอบด้วย การเจ็บป่วย โรคภัย โรคติดต่อ ยาเสพติด การวางแผนคุมกำเนิด สุขภาพจิตและอารมณ์ เป็นต้น

(4) ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดู

(5) ปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ประกอบด้วย สัมพันธภาพระหว่างคู่สมรส สามี-ภรรยา สัมพันธภาพระหว่าง พ่อ-แม่-ลูก และสัมพันธภาพระหว่างญาติ ผู้สูงอายุ และผู้อาศัย เป็นต้น

(6) ปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวกับสิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคม

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว

2.3.1 ความหมายของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา

แนวคิดพื้นฐานของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา ได้มีนักวิชาการหลายท่านศึกษาและอธิบายถึงความหมายของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

Monat & Lazarus (1977; อ้างใน วราลักษณ์ ปวนสุรินทร์. 2541 : 19) กล่าวถึงพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาว่าเป็นกลไกที่บุคคลใช้เพื่อรักษาภาวะสมดุลทางจิตใจ รวมทั้งมีการใช้กระบวนการทางจิตในการลดความตึงเครียด

Scott, Obsert, & Drokin (1981; อ้างใน วราลักษณ์ ปวนสุรินทร์. 2541 : 19) ได้อธิบายไว้ว่าพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา เป็นการใช้กลวิธีซึ่งมีจุดมุ่งหมาย การประเมินด้วยสติปัญญา การควบคุมอารมณ์ และปฏิบัติการตอบสนองทางด้านร่างกาย เพื่อลดความรุนแรงของสิ่งที่ก่อเกิดความเครียดเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง ถ้าผลลัพธ์ไปในทางที่เกิดจากความสมดุลระหว่างบุคคลและสิ่งเร้าหรือมีผลกระทบต่อบุคคลน้อยที่สุด ถือว่าบุคคลนั้นสามารถปรับตัวได้

Menningen, Han & Vailant (1980; อ้างใน วราลักษณ์ ปวนสุรินทร์. 2541 : 19) ได้เสนอว่า พฤติกรรมการจัดการปัญหา หมายถึง กระบวนการทำงานของอีโก้ที่มีความสมบูรณ์และมีประโยชน์ เป็นกลไกป้องกันตนเองซึ่งเป็นรูปแบบของการปรับตัว

Lazarus & Folkman (1984; อ้างใน วราลักษณ์ ปวนสุรินทร์. 2541 : 19) ได้ให้คำนิยามพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาว่า หมายถึง ความพยายามทางความคิด และพฤติกรรมเพื่อที่จะควบคุมหรือลดความรุนแรงของสิ่งที่เข้ามาคุกคามสวัสดิภาพ หรือความปลอดภัยของบุคคลซึ่งเป็นสาเหตุของความเครียด

Luckman & Soresen (1987; อ้างใน วราลักษณ์ ปวนสุรินทร์. 2541 : 19) ให้คำนิยามเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาว่า หมายถึง วิธีการที่บุคคลใช้จัดการกับภาวะเครียด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประสบการณ์เครียด และมักเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องหลายๆ เหตุการณ์ พฤติกรรมนี้จะช่วยป้องกันบุคคลจากสิ่งที่เข้ามาคุกคาม

จากการศึกษาคำอธิบาย ความหมายของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา ที่นักวิชาการท่านต่างๆกล่าวไว้มากมาย ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอสรุปความหมายของ พฤติกรรมการจัดการปัญหา หมายถึง ความสามารถของครอบครัวในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่บุคคลในครอบครัวเลือกใช้ในการแก้ไข ขจัดปัญหา วิกฤตการณ์ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยมีได้คาดหวัง และไม่พึงปรารถนาจะให้เกิดขึ้นในครอบครัวอย่างเหมาะสม เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำเนินไปได้ และ

ปฏิบัติหน้าที่ด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรง และ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกการป้องกันตนเอง

2.3.2 ประเภทของพฤติกรรมการจัดการปัญหา

ในการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการปัญหานั้น ได้มีการแบ่งกลุ่มพฤติกรรมการจัดการปัญหาหลายวิธี แต่ส่วนใหญ่แล้วนักวิจัยใช้ 2 แนวคิดหลักในการแบ่งกลุ่มพฤติกรรมการจัดการปัญหานั้นคือ แนวคิดแรกให้ความสำคัญกับแนวโน้มและการกระทำที่ใช้ในการตอบสนองต่อสิ่งทำให้เกิดความเครียด คือ การที่บุคคลจะหันเข้ามาปัญหา และใช้ความพยายามที่จะแก้ปัญหา หรือพยายามหลีกเลี่ยงปัญหาและมุ่งเน้นไปที่การจัดการกับภาวะอารมณ์ที่เกิดจากความเครียด สำหรับแนวคิดที่ 2 ให้ความสำคัญกับวิธีการที่ใช้จัดการกับปัญหานั้นคือการตอบสนองต่อความเครียดนั้นเป็นความพยายามทางความคิดหรือทางพฤติกรรม ซึ่ง ได้มีผู้รวบรวมเอา 2 แนวคิดนี้เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการปัญหาให้มีความสมบูรณ์ ซึ่งแนวคิดนี้จะพิจารณาแนวโน้มของพฤติกรรมในการเข้าหาสิ่งทำให้เกิดความเครียดของบุคคล และแยก พฤติกรรมการจัดการปัญหาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของการเข้าหาปัญหา และส่วนของการหลีกเลี่ยงปัญหา แต่ละส่วนจะแบ่งออกไปอีก 2 วิธี คือ การใช้กระบวนการคิด และใช้พฤติกรรม จึงแบ่งพฤติกรรมการจัดการปัญหาออกเป็น 4 แบบ คือ

(1) พฤติกรรมการจัดการปัญหาแบบเข้าหาปัญหาโดยใช้กระบวนการคิด (Cognitive Approach Coping) คือ การวิเคราะห์ห้อย่างมีหลักการ และการประเมินซ้ำในทางบวก เป็นการดึงเอาประสบการณ์ในอดีตออกมา นึกถึงทางเลือกและผลลัพธ์ที่อาจจะเป็นไปได้เอาไว้ในใจ และยอมรับสถานการณ์ตามความเป็นจริง แต่ก็พยายามเปลี่ยนแปลงสถานการณ์เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของตน

(2) พฤติกรรมการจัดการปัญหาแบบเข้าหาปัญหาโดยใช้พฤติกรรม (Behavioral Approach Coping) คือ การแสวงหาคำแนะนำและลงมือกระทำโดยตรงต่อสถานการณ์หรือผลที่เกิดจากสถานการณ์นั้นๆ อย่างเป็นรูปธรรม

(3) พฤติกรรมการจัดการปัญหาแบบหลีกเลี่ยงปัญหาโดยใช้กระบวนการคิด (Cognitive Approach Coping) เป็นการตอบสนองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปฏิเสธหรือลดความรุนแรงของภาวะวิกฤติ หรือลดผลของสถานการณ์นั้นเท่ากับเป็นการรับต่อสถานการณ์อย่างที่เป็นอยู่และคิดว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

(4) พฤติกรรมการจัดการกับปัญหาแบบหลีกเลี่ยงปัญหาโดยใช้พฤติกรรม (Behavior Avoidance Coping) คือ การแสวงหารางวัลจากทางเลือกอื่น ซึ่งหมายถึง ความพยายามที่จะทดแทน

การสูญเสียในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการทำกิจกรรมใหม่และสร้างทางเลือกซึ่งตนพึงพอใจ รวมไปถึงการระบายอารมณ์โกรธและความรู้สึกสิ้นหวังออกมา และพฤติกรรมซึ่งอาจจะลดความตึงเครียดได้ชั่วคราว เช่น การกระทำอย่างไม่ยั้งคิด และการใช้ยาแก้ลมประสาทหรือยาเสพติด

กล่าวโดยสรุปว่า พฤติกรรมการจัดการปัญหานั้นเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา บุคคลอาจใช้มากกว่าหนึ่งวิธีในเวลาเดียวกัน เมื่อพบปัญหาเดิมหรือแตกต่างไปจากเดิม อาจมีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการประเมินสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยใช้กระบวนการประเมินทางความคิด เช่น หากบุคคลประเมินว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นตนไม่สามารถจัดการได้ อาจจะมีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาแบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ที่เป็นทุกข์ สูงกว่า แบบมุ่งแก้ไขปัญหาที่ตนเองหรือที่สถานการณ์ของปัญหานั้นๆ แต่หากประเมินว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นสามารถจัดการได้ก็อาจจะใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาแบบมุ่งแก้ไขที่ตนเองหรือที่สถานการณ์ของปัญหา มากกว่า แบบมุ่งแก้ไขอารมณ์ที่เป็นทุกข์ และมีความพยายามในการจัดการปัญหา โดยการหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อนำมาจัดการกับปัญหานั้นๆ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมจัดการปัญหาทั้ง 2 รูปแบบนี้ อาจให้ทั้งผลดีและผลเสีย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลและในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งควรมีการเลือกใช้พฤติกรรมจัดการปัญหาแต่ละวิธีอย่างเหมาะสมจึงจะเกิดประสิทธิภาพสูงที่สุด

Berent (1977; อ้างใน วราลักษณ์ ปวนสุรินทร์. 2541 : 19) ได้แบ่งพฤติกรรมจัดการปัญหาเป็น 2 ประเภท คือ

(1) พฤติกรรมจัดการปัญหาโดยตรง (Direct Coping) เมื่อบุคคลรู้สึกว่าถูกคุกคาม บุคคลจะกระทำการบางอย่างเพื่อลดความรู้สึกนั้น ได้ 2 วิธี คือ วิธีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และวิธีการเปลี่ยนแปลงตนเอง หากแต่ทั้ง 2 วิธีที่กล่าวมานี้ ก็จะต้องมีการประเมินทั้งตนเองและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน

(2) พฤติกรรมจัดการปัญหาโดยใช้กลไกการป้องกันทางจิต (Defensive Coping) มีดังต่อไปนี้

(2.1) การปฏิเสธความจริง (Denial) การปฏิเสธที่จะเชื่อหรือรับรู้ต่อสิ่งที่จะเข้ามาคุกคาม

(2.2) การแยกทางอารมณ์และความคิด (Intellectualization) คือ การแยกความรู้สึกว่าถูกคุกคามออกจากความคิด

(2.3) การกระทำตรงข้ามกับความรู้สึก (Reaction Formation) เป็นการเก็บความรู้สึกไม่สบายใจไว้ภายใน แล้วแสดงออกด้วยการกระทำที่ตรงข้ามกับความรู้สึก

(2.4) การเก็บกด (Repression) หมายถึง การเก็บกดสิ่งที่ทำให้ตนไม่สบายใจไว้ โดยการลืม

(2.5) การแทนที่ (Displacement) เป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ไม่พึงพอใจ ให้มาอยู่ในลักษณะที่สามารถยอมรับได้

(2.6) การชดเชย (Sublimation) คือ การเปลี่ยนแปลงแรงขับให้ออกมาในรูปแบบที่สังคมยอมรับได้

(2.7) การโทษผู้อื่น (Projection) คือ การนำอารมณ์หรือความเชื่อของตนที่ก่อให้เกิดความเครียดไปให้ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นรับผิดชอบ โดยไม่ยอมรับว่าเป็นของตน

(2.8) การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) คือ การหาความเชื่อ หรือคำอธิบายที่น่าจะสมเหตุสมผล มากลบเกลื่อนพฤติกรรมและความรู้สึกของตน

(2.9) การเพ้อฝัน (Fantasy) คือ การตอบสนองความต้องการที่ไม่สมปรารถนา โดยใช้จินตนาการเกี่ยวกับสถานการณ์ที่ตนพึงพอใจ

(2.10) การถดถอย (Regression) เป็นการเผชิญกับสถานการณ์ โดยใช้พฤติกรรมแบบที่เคยใช้ในวัยเด็ก

จากการศึกษาแนวคิดพฤติกรรมการจัดการปัญหาของนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวมา ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้จำแนกประเภทของพฤติกรรมการจัดการปัญหาตามแนวคิดของ Berent ได้แบ่งพฤติกรรมการจัดการปัญหาเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรง ประกอบด้วย วิธีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และวิธีการเปลี่ยนแปลงตนเอง และประเภทที่สอง พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกการป้องกันทางจิต ประกอบด้วย การปฏิเสธความจริง การแยกทางอารมณ์และความคิด การกระทำที่ตรงข้ามกับความรู้สึก การเก็บกด การแทนที่ การชดเชย การโทษผู้อื่น การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง การเพ้อฝัน และการถดถอย

2.3.3 กระบวนการของพฤติกรรมจัดการปัญหา

แมคมาสเตอร์ (อ้างใน เจนจิรา วรมานุสสัย, 2545 : 22) ได้เสนอ กระบวนการจัดการกับปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ 7 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ทำการจำแนกปัญหา

ขั้นที่ 2 เลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับบุคคลเพื่อบอกปัญหาที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 3 วางแผนการแก้ปัญหา

ขั้นที่ 4 ตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม

ขั้นที่ 5 ดำเนินการแก้ปัญหาตามวิธีการที่เลือกไว้

ขั้นที่ 6 ติดตามให้การแก้ปัญหาเป็นไปตามวิธีการที่เลือกไว้

ขั้นที่ 7 ประเมินผลของการแก้ปัญหา

อย่างไรก็ตามกระบวนการแก้ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นในทางปฏิบัติ อาจไม่จำเป็นต้องทำตามเป็นขั้นๆ หรือเรียงตามลำดับที่ยกมา เพราะการจัดการกับแต่ละปัญหาย่อมขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์ และลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นอีกด้วย (ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1

กระบวนการแก้ปัญหของครอบครัว ตามแนวคิดของแมคมาสเตอร์

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์
1. จำแนกปัญหา	เพื่อจำแนกและแจกแจงว่าเป็นปัญหาอะไร ก่อให้เกิดสิ่งใด และเกิดขึ้นได้อย่างไร มีประเด็นเกี่ยวข้องกับสิ่งใด และครอบครัวควรลำดับความสำคัญของปัญหาอย่างไร
2. เลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับบุคคล	เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้รับข้อมูล/ข่าวสารอย่างทันท่วงที เข้าใจถึงสภาพปัญหา และสถานการณ์ที่ครอบครัวกำลังเผชิญในขณะนั้นจากการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับบุคคล
3. การวางแผนการแก้ปัญหา	เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้ร่วมกันคิดหาทาง แก้ไขว่าครอบครัวควรทำอย่างไร ใช้วิธีการใด เริ่มเมื่อใดหรือสมาชิกคนใดสามารถจัดการกับปัญหานั้นได้เอง
4. ตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่เหมาะสม	เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้เลือกวิธีการแก้ปัญหาที่มีความเป็นไปได้เหมาะสมกับลักษณะ และระดับของปัญหาและสถานการณ์ตามศักยภาพของครอบครัว
5. ดำเนินการแก้ปัญหาตามวิธีการที่เลือกไว้	เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้ดำเนินการแก้ปัญหาตามที่วิธีการที่ได้ตกลงกันไว้
6. ติดตามให้การแก้ปัญหาเป็นไปตามวิธีการที่เลือกไว้	เพื่อให้สมาชิกได้ติดตามความก้าวหน้าของการแก้ปัญหาว่าเป็นไปตามวิธีการที่เลือกไว้หรือไม่ และยังเป็นภาระกระตุ้นสมาชิกของครอบครัวในกรณีที่ยังไม่ปฏิบัติหรือทำการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น
7. ประเมินผลของการแก้ปัญหา	เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้ประเมินว่าวิธีการแก้ปัญหาที่เลือกปฏิบัตินั้นได้ผลมากน้อยเพียงใด วิเคราะห์ถึงผลดี-ผลเสีย และอุปสรรค เพื่อเป็นแนวทางไว้จัดการกับปัญหาใหม่ที่อาจเกิดขึ้น

2.3.4 ความสามารถของครอบครัวในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว

การประเมินความสามารถในการแก้ปัญหาครอบครัว มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ ดังนี้

(1) จากข้อสันนิษฐานเบื้องต้นที่ว่า “ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ต่ำ จะมีปัญหาครอบครัวมากกว่าครอบครัวที่มีประสิทธิภาพในการทำหน้าที่สูง” แต่ผลจากการศึกษาของ แอ็ปทินและคณะ แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวทั้งสองแบบต่างประสบกับปัญหาพอๆ กันทั้งด้านรูปแบบและระดับความรุนแรงของปัญหา ความแตกต่างกลับอยู่ที่ความสามารถในการแก้ปัญหา โดยที่ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพจะมีกระบวนการจัดการกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม ส่วนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพต่ำจะไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ หรือทำได้เพียงแต่บางส่วนเท่านั้น

(2) ความสามารถของครอบครัวในการแก้ปัญหา ยังขึ้นอยู่กับว่าเป็นปัญหาอะไร เกิดขึ้นกับส่วนใด ครอบครัวพึงเคยต่อการแก้ปัญหาหรือไม่ หรือเป็นปัญหาที่เกินความสามารถของครอบครัวในการจัดการกับปัญหาแต่เพียงลำพัง

การประเมินความสามารถของครอบครัวในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะพิจารณาจากทักษะและกระบวนการในการจัดการกับปัญหา โดยมีหลักเกณฑ์เบื้องต้นในการวิเคราะห์ ดังนี้

- (1) ครอบครัวสามารถจำแนกและแจกแจงปัญหาที่เกิดขึ้นกับครอบครัวได้หรือไม่
- (2) วิธีการแก้ปัญหาที่ครอบครัวเลือกใช้มีความเป็นไปได้และเหมาะสมเพียงใด
- (3) กระบวนการแก้ปัญหามีระบบและเป็นไปตามลำดับขั้นทั้ง 7 หรือไม่
- (4) การแก้ปัญหามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด มีความเหมาะสมอย่างไรและเป็นไปตามกับศักยภาพที่แท้จริงของครอบครัวหรือไม่

ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพสูง กระบวนการแก้ปัญหาก็จะเป็นอย่างรวดเร็วและเป็นระบบ มีการปฏิบัติตามขั้นตอนทั้ง 7 ขั้นตอน ดังมีเหตุผลที่สามารถอธิบายได้ การจัดการมีความเหมาะสมกับลักษณะ และระดับของปัญหาและเป็นไปตามศักยภาพของครอบครัว

ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพต่ำ กระบวนการจัดการกับปัญหาจะเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ขาดระบบและไม่มีขั้นตอนหรือเป็นไปด้วยความสับสนวุ่นวาย ไม่มีเหตุผลไม่เหมาะสมกับระดับและลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้น ครอบครัวที่มีประสิทธิภาพต่ำมากจะไม่สามารถจำแนกหรือแจกแจงปัญหาที่เกิดขึ้นได้ การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างไม่เสร็จสิ้น ทั้งบางส่วนของปัญหาไว้หรือเพิกเฉยต่อการแก้ปัญหาทั้งหมดทำให้มีผลกระทบต่อการทำหน้าที่ครอบครัวในด้านอื่น

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม

2.4.1 ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม

การได้รับการสนับสนุนทางสังคม เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว เนื่องจากการสนับสนุนทางสังคมเป็นตัวแปรทางจิตสังคม ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคม ไว้หลายรูปแบบ เช่น

คอบบ์ (1979; อ้างใน กรรณิกา ลองจ้านงค์. 2547 : 32) ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าเป็นข้อมูลหรือข่าวสาร จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ทำให้ผู้รับเชื่อว่า ได้รับความรัก ความอบอุ่นและการดูแลเอาใจใส่และได้รับการยกย่อง เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการสื่อสารและความผูกพันซึ่งกันและกัน

คาห์น (1979; อ้างใน กรรณิกา ลองจ้านงค์. 2547 : 32) ให้คำจำกัดความของการสนับสนุนทางสังคมว่าการสนับสนุนทางสังคมเป็นการปฏิสัมพันธ์อย่างมีจุดมุ่งหมายระหว่างบุคคล ซึ่งจะทำให้เกิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่ง คือ ความผูกพันในแง่ดีจากคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง การยืนยันรับรองหรือเห็นพ้องกับพฤติกรรมของอีกผู้หนึ่ง การช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางด้านเงินทอง สิ่งของหรืออื่นๆ

เพนเตอร์ (1987; อ้างใน กรรณิกา ลองจ้านงค์. 2547 : 33) ได้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่าเป็นการที่บุคคลรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การได้รับการยอมรับ ได้รับความรัก รู้สึกมีคุณค่าในตนเองเป็นที่ต้องการของบุคคลอื่น โดยได้รับจากกลุ่มคนในระบบสังคมนั้นๆ เป็นผู้ให้การสนับสนุนด้านจิตใจอารมณ์ วัสดุ อุปกรณ์ ข่าวสาร คำแนะนำ ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม

บุญเยี่ยม ตระกูลวงษ์ (2528; อ้างใน กรรณิกา ลองจ้านงค์. 2547 : 33) ได้ให้ความหมายของการสนับสนุนทางสังคมว่า การสนับสนุนทางสังคม หมายถึง สิ่งที่ “ผู้รับการสนับสนุน” ได้รับความช่วยเหลือด้านข้อมูลข่าวสาร วัสดุสิ่งของหรือการสนับสนุนด้านจิตใจจาก “ผู้ให้การสนับสนุน” ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคล แล้วมีผลทำให้ผู้รับปฏิบัติไปในทางที่ผู้รับต้องการ ในที่นี้ หมายถึง ผู้ให้การสนับสนุนทางสังคมอาจเป็นบุคคลในครอบครัว เช่น พ่อแม่ สามี ภรรยา ญาติ พี่น้อง เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน หรือนักสังคมสงเคราะห์

จากความหมายของการสนับสนุนทางสังคม ที่นักวิชาการทั้งหลายท่านให้ไว้ สรุปได้ว่าการสนับสนุนทางสังคม หมายถึง สิ่งที่บุคคลจะได้รับการช่วยเหลือ จากการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม ทั้งด้านอารมณ์ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านการเงิน แรงงานหรือวัสดุสิ่งของต่างๆ ซึ่งบุคคลอื่นในสังคมอาจเป็นสมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อน บุคลากรทางวิชาชีพต่างๆ

คนหนึ่งคนใดหรือหลายบุคคลรวมกัน ทำให้ผู้ได้รับการสนับสนุนทางสังคมมีความรู้สึกผูกพันเชื่อว่ามีคนรักและสนใจ มีคนยกย่องและมองเห็นคุณค่า รู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สามารถเผชิญกับสภาพปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นรอบๆตัวได้ รวมถึงปัญหาครอบครัวด้วย

2.4.2

แหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคม

เพนเตอร์ (1987; อ้างใน กรรณิกา ลงจํานงค. 2547 : 34) ได้แบ่งแหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 5 ระบบ คือ

(1) การสนับสนุนตามธรรมชาติ (Natural Support System) ได้แก่ แหล่งสนับสนุนจากคู่สมรส ครอบครัว ญาติพี่น้อง ซึ่งถือว่ามีความสำคัญมากที่สุดต่อบุคคล เพราะครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อบุคคลทุกคนตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเป็นแหล่งที่ถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ แบบแผน พฤติกรรมการปฏิสัมพันธ์ และประสบการณ์ต่างๆ ในชีวิตอันจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการให้การสนับสนุน

(2) การสนับสนุนจากกลุ่มเพื่อน (Peer Support System) เป็นการสนับสนุนที่บุคคลจะได้รับจากบุคคลอื่นซึ่งมีประสบการณ์ มีความชำนาญในการที่จะค้นคว้าหาความต้องการ และสามารถติดต่อชักจูงได้โดยง่าย เป็นเหตุให้บุคคลนั้นซึ่งประสบความสำเร็จ และสามารถปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เลวร้ายต่างๆ ในชีวิตอันจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการให้การสนับสนุน

(3) การสนับสนุนด้านศาสนา หรือ แหล่งอุปถัมภ์ต่างๆ (Religious Organizations or Denomination) เป็นแหล่งที่จะช่วยให้บุคคลได้มีการแลกเปลี่ยนความเชื่อ ค่านิยม คำสอน คำแนะนำเกี่ยวกับวิถีการดำรงชีวิต และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ได้แก่ พระ นักบวช หมอ สอนศาสนา กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม ฯลฯ รวมทั้งเป็นแหล่งที่สามารถเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจที่ดีให้แก่บุคคลได้อีกด้วย

(4) การสนับสนุนจากกลุ่มวิชาชีพด้านสุขภาพ (Health Professional Support System) เป็นแหล่งการสนับสนุนเป็นแห่งแรกที่ทำให้การช่วยเหลือผู้ป่วย ซึ่งจะมีความสำคัญต่อเมื่อการสนับสนุนที่ได้รับจากครอบครัว เพื่อนสนิท และกลุ่มเพื่อน

(5) การสนับสนุนจากกลุ่มวิชาชีพอื่นๆ (Organized Support System not by Health Professionals) เป็นการสนับสนุนจากหน่วยงาน หรือองค์กร ต่างๆ กลุ่มบริการ อาสาสมัคร กลุ่มช่วยเหลือตนเอง (Self-Help Groups) เป็นการสนับสนุนจากกลุ่มบริการ อาสาสมัคร กลุ่มช่วยเหลือตนเอง (Self-Help Groups) เป็นกลุ่มที่เป็นสื่อกลางที่ช่วยให้ผู้ป่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่างๆ ในทางที่ส่งเสริมให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในชีวิต

แหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคมตามที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยได้แบ่งแหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคมในการจัดการปัญหาของครอบครัว ออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว (คู่สมรส และลูก)ญาติพี่น้อง เพื่อน ศาสนา และกลุ่มวิชาชีพต่างๆ

2.4.3 ชนิดของการสนับสนุนทางสังคม

คอบบ์ (1976; อ้างใน กรรณิกา ลงงานจ. 2547 : 34) ได้แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ด้านคือ

(1) การสนับสนุนด้านจิตใจและอารมณ์ (Emotional Support) บุคคลเชื่อว่าการได้รับความรัก ได้รับการดูแลเอาใจใส่ และมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดมีความผูกพันซึ่งกันและกัน

(2) การสนับสนุนด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า (Esteem Support) เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณค่าเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น

(3) การสนับสนุนด้านการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Socially Support or Network) เป็นข้อมูลที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่าตนเป็นสมาชิกหรือส่วนหนึ่งของเครือข่ายทางสังคม และมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ไทร์เด็นท์ (1985; อ้างใน กรรณิกา ลงงานจ. 2547 : 33) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ด้าน คือ

(1) การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ (Emotional Support) หมายถึง ความรักใคร่ ผูกพัน ความใกล้ชิด การให้ความมั่นใจ การยอมรับ ความหวังใจ เอาใจใส่ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกว่าตนเป็นที่รัก ห่วงใยและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

(2) การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) หมายถึง การให้ข้อมูลและคำแนะนำที่สามารถให้บุคคลแก้ปัญหาได้หรือการให้ข้อมูลป้อนกลับ เกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของบุคคล

(3) การสนับสนุนด้านสิ่งของ (Tangible Support) หมายถึง การให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของ เงินทอง เวลา แรงงาน เมื่อบุคคลต้องการ

เฮาส์ (อ้างใน กรรณิกา ลงงานจ. 2547 : 35) แบ่งการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 4 ด้าน คือ

(1) การสนับสนุนด้านอารมณ์ (Emotion Support) หมายถึง ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ การให้กำลังใจ การยอมรับนับถือ และเห็นคุณค่าระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน

(2) การสนับสนุนด้านการประเมิน เปรียบเทียบ (Appraisal Support) หมายถึง การได้รับ ข้อมูลย้อนกลับ (Feed back) การเห็นพ้อง การยอมรับพฤติกรรมผู้อื่น เพื่อนำไปใช้ประเมินตนเอง ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจ และทำให้เปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น

(3) การสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร (Information Support) หมายถึง การให้ข้อมูล การตักเตือน การให้คำแนะนำ การให้คำปรึกษาที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และการให้ ข่าวสาร

(4) การสนับสนุนด้านสิ่งของ หรือบริการ (Instrumental Support) หมายถึง พฤติกรรมการ ช่วยเหลือในรูปวัตถุ หรือสิ่งของ เวลา เงิน แรงงาน หรือบริการ

ในการศึกษาพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัวครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ประเภทแรก การสนับสนุนทางด้านจิตใจและ อารมณ์ คือ การที่บุคคลได้รับความรัก ความผูกพัน ความใกล้ชิด การให้ความมั่นใจ การยอมรับ ความห่วงใย เอาใจใส่ ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกว่าตนเป็นที่รัก ห่วงใยความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ที่มี คุณค่า เป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่นและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ประเภทที่สอง การสนับสนุนด้าน ข้อมูลข่าวสาร คือ การให้ข้อมูล คำแนะนำ การตักเตือน ที่สามารถให้บุคคลนำไปใช้ในการแก้ไข ปัญหาหรือพฤติกรรมและการกระทำของบุคคลที่เกิดขึ้น และประเภทสุดท้าย การสนับสนุนด้าน เงิน สิ่งของ และบริการ คือ การให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของ เงินทอง เวลา แรงงาน เมื่อบุคคล ต้องการ ซึ่งพฤติกรรมการช่วยเหลือนั้นอยู่ในรูปวัตถุ หรือสิ่งของ เวลา เงิน แรงงาน หรือบริการการ ให้ความช่วยเหลือจากองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆด้วย

2.4.4 ประโยชน์ของการสนับสนุนทางสังคม

เพนเดอร์ (1987; อ้างใน กรรณิกา ลงจันงค์. 2547 : 35) กล่าวถึงประโยชน์ของการ สนับสนุนทางสังคม ดังนี้

(1) ส่งเสริมการเจริญเติบโตและการทำงานของระบบต่างๆ ในร่างกาย พัฒนาสิ่งแวดล้อม เป็นเพื่อเป็นการเพิ่มคุณค่าของตนเอง ทำให้มีอารมณ์มั่นคงและมีความสุขในชีวิต

(2) ลดความเครียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิต

(3) มีการป้อนกลับ ยืนยัน รับรอง หรือการทำให้เกิดความมั่นใจและเกิดความมั่นใจและ คาดการณ์การกระทำของบุคคลนั้นว่าเป็นที่ต้องการของสังคม

(4) เป็นกันชนหรือเบาะรองรับเหตุการณ์ที่เป็นภาวะวิกฤตในชีวิต โดยมีอิทธิพลต่อ การแปลเหตุการณ์ และการตอบสนองทางอารมณ์ของบุคคลทำให้บุคคลมีการปรับตัวได้ดี และมี พฤติกรรมการจัดการปัญหาที่ดี

จากแนวคิดของการสนับสนุนทางสังคม จะเห็นได้ว่าการสนับสนุนทางสังคม มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว รวมทั้งช่วยบรรเทาหรือลดความเครียดที่เกิดจากปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว ปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสังคมสังคมอันจะมีผลต่อร่างกายและจิตใจ โดยเปรียบเทียบเป็นปัจจัยที่เอื้อประโยชน์ช่วยส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลที่เหมาะสม

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เกียรติศักดิ์ ม่วงมิตร (2545) ศึกษาการจัดการความขัดแย้งในชุมชนบนพื้นที่ราบสูง เพื่อศึกษาเงื่อนไขปัจจัยของความขัดแย้งในชุมชนอดีตและปัจจุบัน การใช้ระบบคุณค่า กลไก และวิธีการในการจัดการความขัดแย้งในชุมชน การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสนทนากลุ่ม โดยมีผู้ให้ข้อมูล คือ พระสงฆ์ ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าครอบครัว คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำอาวุโส ปราชญ์ของชุมชนฮีโร่ และชาวบ้านในชุมชน ผลจากการศึกษาพบว่า ความขัดแย้งในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันมาจากปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ (1) ความขัดแย้งจากผลประโยชน์และการแข่งขันทรัพยากร และ (2) ความขัดแย้งจากค่านิยมความเชื่อ โลกทัศน์ ค่านิยม ที่แตกต่างกันระหว่างคู่ขัดแย้งโดยที่มีเงื่อนไข และระบบคุณค่าที่ส่งผลต่อความขัดแย้งในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ไม่มีความแตกต่างกัน

ปิยดา ปัญญาศรี (2545) ศึกษาเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีแบบการเรียน การอบรมเลี้ยงดู และระดับเชาวน์ปัญญาแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 จำนวน 525 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 4 ฉบับ ได้แก่ แบบวัดแบบการเรียนของนักเรียนตามแนวคิดของกรราซาร์และไรซ์แมน แบบวัดการอบรมเลี้ยงดูของนักเรียนตามแนวคิดของโรเจอร์ แบบทดสอบวัดเชาวน์ปัญญา และแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการคิดแก้ปัญหา คือ แบบการเรียน การอบรมเลี้ยงดู และระดับเชาวน์ปัญญา อธิบายได้ว่า นักเรียนที่มีแบบการเรียนที่ต่างกันจะมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนนักเรียนที่มีการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกัน จะมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาที่ไม่แตกต่างกัน และนักเรียนที่มีระดับเชาวน์ปัญญาแตกต่างกันจะมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เจนจิรา วรัมย์มานุสสัย (2545) ศึกษาการทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของผู้ป่วยภาวะซึมเศร้า กรณีศึกษาที่โรงพยาบาลสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึง เดือนมีนาคม 2547 กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ ผู้ป่วยภาวะซึมเศร้า มีอายุระหว่าง 20 - 50 ปี จำนวน 150 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวของจุपालงกรณ์ ผลจากการศึกษาพบว่า การรับรู้การทำหน้าที่ของครอบครัวอยู่ในระดับดีพอควร 4 ด้าน ได้แก่ การแก้ปัญหา บทบาท ความผูกพันทางอารมณ์ และการปฏิบัติหน้าที่ทั่วไป ส่วนการรับรู้การทำหน้าที่ของครอบครัว ในระดับดีเล็กน้อย 3 ด้าน ได้แก่ การควบคุมพฤติกรรม การสื่อสาร และความผูกพันทางอารมณ์

วรลักษณ์ ปวรสุรินทร์ (2541) ศึกษาความสัมพันธ์และการทำนายของความเชื่ออำนาจในการควบคุม พฤติกรรมการจัดการปัญหา และการสนับสนุนทางสังคม ที่มีต่อความเหนื่อยหน่ายในการทำงานของพยาบาล กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ พยาบาลเพศหญิง มีอายุการทำงานระหว่าง 1 - 10 ปี ทำงานในหอผู้ป่วยสามัญ และหอผู้ป่วยหนัก โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ จำนวน 261 ราย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม 4 ฉบับ ได้แก่ แบบวัดความเชื่ออำนาจในการควบคุมที่เกี่ยวกับการทำงาน พฤติกรรมการจัดการปัญหา การสนับสนุนทางสังคม และความเหนื่อยหน่ายในการทำงาน ผลจากการศึกษาพบว่า ความเชื่ออำนาจในการควบคุมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความเหนื่อยหน่ายในการทำงานของพยาบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 การสนับสนุนทางสังคม และความเชื่ออำนาจในการควบคุม เป็นตัวแปรที่สามารถทำนายความเหนื่อยหน่ายในการทำงานได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 แต่พฤติกรรมการจัดการปัญหาเป็นตัวแปรที่ไม่สามารถทำนายความเหนื่อยหน่ายในการทำงานของพยาบาลได้ ดังนั้นสรุปได้ว่า การสนับสนุนทางสังคม และความเชื่ออำนาจในการควบคุม เป็นตัวแปรที่สามารถทำนายความเหนื่อยหน่ายในการทำงานได้

กรรณิกา ลองจันทน์ (2547) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ประโยชน์ของพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยโรคเบาหวาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มารับบริการคลินิกโรคเบาหวาน โรงพยาบาลท่าอุเทน จังหวัดนครพนม จำนวน 190 ราย เครื่องมือที่ใช้ คือ การเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์ ปัจจัยส่วนบุคคล การสนับสนุนทางสังคม การรับรู้ประโยชน์ของพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ ผลจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพ การสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการส่งเสริมสุขภาพอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และการรับรู้ประโยชน์ของพฤติกรรมส่งเสริม

สุขภาพ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ปรียา บำรุงเสนา (2545) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเชาวน์อารมณ์กับสัมพันธภาพในครอบครัวของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544 ของโรงเรียนในสังกัดสามัญศึกษา จังหวัดพัทลุง จำนวน 389 ราย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบทดสอบเชาวน์อารมณ์ 5 ด้าน ได้แก่ องค์ประกอบภายในตนเอง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้านการปรับตัวทางอารมณ์ ด้านการจัดการความเครียด และด้านลักษณะอารมณ์โดยทั่วไป และแบบทดสอบสัมพันธภาพในครอบครัว ผลจากการศึกษาพบว่า เชาวน์อารมณ์มีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเชาวน์อารมณ์ทั้ง 5 องค์ประกอบมีความสัมพันธ์กับสัมพันธภาพในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีระดับน้ำหนักความสำคัญ ดังนี้ ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลส่งผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 มากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการปรับตัวทางอารมณ์ องค์ประกอบภายในตนเอง ตามลำดับ ส่วนองค์ประกอบด้านการจัดการกับความเครียดและองค์ประกอบด้านลักษณะอารมณ์โดยทั่วไป ส่งผลต่อสัมพันธภาพในครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

นิคม ยอดมณี (2540) ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานของครอบครัวที่มีผลต่อพัฒนาการด้านจริยธรรม ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา โดยมุ่งศึกษาการอบรมเลี้ยงดูแบบ 3 ลักษณะ คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ผลจากการศึกษาพบว่า การอบรมเลี้ยงดูของกลุ่มตัวอย่างไม่ปรากฏการอบรมเลี้ยงดูแบบใดแบบหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่ทุกครอบครัวใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดู ทั้ง 3 แบบผสมผสานกันตามโอกาสที่เหมาะสม ซึ่งผลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีผลต่อพัฒนาการด้านจริยธรรมของเด็กนั้น พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยส่งผลต่อพัฒนาการด้านจริยธรรมของเด็กมากที่สุด ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดควนขันส่งผลต่อพัฒนาการด้านจริยธรรมของเด็ก รองลงมา และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยส่งผลต่อพัฒนาการด้านจริยธรรมของเด็กน้อยที่สุด

2.6 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยได้นำมาไปใช้ในการกำหนด ตัวแปรเพื่อใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. **ตัวแปรปัญหา** พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว

2. **ตัวแปรอิสระ (Independent Variables)** ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล ตัวแปรลักษณะปัญหาของครอบครัว และตัวแปรการสนับสนุนทางสังคม ดังมีรายละเอียดของส่วนประกอบแต่ละตัวแปร ดังนี้

(1) ตัวแปรปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว และบทบาทในครอบครัว

(2) ตัวแปรลักษณะปัญหาของครอบครัว ประกอบด้วย ปัญหา 6 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านความรุนแรงในครอบครัว (ทางร่างกาย ทางวาจา จิตใจ และทางเพศ) ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว และด้านปฏิสัมพันธ์กับชุมชน สิ่งแวดล้อม และสังคม

(3) ตัวแปรการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ การสนับสนุนทางด้านจิตใจและอารมณ์ การสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนทางการเงิน สิ่งของ และบริการ

3. **ตัวแปรตาม (Dependent Variables)** คือ พฤติกรรมการจัดการปัญหา แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรง และพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกการป้องกันทางจิต ดังมีรายละเอียดดังนี้

การจัดการปัญหาโดยตรง ประกอบด้วย 2 วิธี ได้แก่ วิธีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และวิธีการเปลี่ยนแปลงตนเอง

การจัดการปัญหาโดยใช้กลไกการป้องกันทางจิต ประกอบด้วย 10 วิธี ได้แก่ การปฏิเสธความจริง การแยกทางอารมณ์และความคิด การกระทำตรงข้ามกับความรู้สึก การเก็บกด การแทนที่ การชดเชย การโทษผู้อื่น การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง การเพ้อฝัน และ การถดถอย

แผนภูมิที่ 2.1
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ
(Independent Variables)

ปัจจัยส่วนบุคคล
- เพศ
- อายุ
- ศาสนา
- สถานภาพ
- ระดับการศึกษา
- อาชีพ
- รายได้
- ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว
- จำนวนสมาชิกในครอบครัว
- บทบาทในครอบครัว

ลักษณะปัญหาครอบครัว
- ด้านเศรษฐกิจ
- ด้านความรุนแรง
- ด้านสุขภาพ
- ด้านการอบรมเลี้ยงดู
- ด้านสัมพันธภาพ
- ด้านปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคม

การสนับสนุนทางสังคม
- ด้านจิตใจและอารมณ์
- ด้านข้อมูลข่าวสาร
- ด้านเงิน สิ่งของ และบริการ

ตัวแปรตาม
(Dependent Variables)

พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว
1. การจัดการปัญหาโดยตรง
- การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์
- การเปลี่ยนแปลงตนเอง
2. การจัดการปัญหาโดยใช้กลไกการป้องกันทางจิต
- การปฏิเสธความจริง
- การแยกทางอารมณ์และความคิด
- การกระทำตรงข้ามกับความรู้สึก
- การเก็บกด
- การแทนที่
- การชดเชย
- การโทษผู้อื่น
- การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง
- การเพ้อฝัน
- การถดถอย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งกำหนดแนวทางในการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง มีเครื่องมือในการวัด โดยแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังมีรายละเอียดหัวข้อในการศึกษาต่อไปนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ประชากร คือ ผู้ปกครองนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 216 คน แบ่งออกเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 73 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 72 คน และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 71 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปกครองนักเรียนทั้งหมด ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชี จำนวน 216 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ของประชากรที่ศึกษา

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ใช้แบบสอบถาม โดยสร้างแบบสอบถามที่กำหนดส่วนประกอบของแบบสอบถามเป็น 4 ส่วน ดังนี้คือ

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป มีรายละเอียดเกี่ยวกับ เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยของครอบครัว สถานภาพ ลักษณะโครงสร้างครอบครัว จำนวนสมาชิกในครอบครัว บทบาทในครอบครัว จำนวน 10 ข้อ ได้แก่ ข้อ 1 – 10

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะปัญหาของครอบครัว ประเมินประเด็นเกี่ยวกับลักษณะปัญหาของครอบครัว ประกอบด้วยคำถามปลายเปิดจำนวน 1 ข้อใหญ่ ประกอบด้วย 7 ข้อย่อย ซึ่งเป็นข้อคำถามแบบให้เลือกตอบได้หลายคำตอบเฉพาะข้อลักษณะปัญหา

ของครอบครัวที่กลุ่มตัวอย่างกำลังประสบ และคำถามปลายปิด 1 ข้อ แบบให้เลือกรับหนึ่งคำตอบ รวมทั้งสิ้น 2 ข้อ ได้แก่ ข้อ 11 - 12

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมจัดการปัญหาของครอบครัว ประเมินประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมจัดการปัญหาของครอบครัว ประกอบด้วยคำถามปลายปิดแบบประเมินค่าจำนวน 20 ข้อ ได้แก่ ข้อ 13 – 32 ซึ่งมีรูปแบบของคำตอบแบบอัตราส่วนประเมินค่า 4 ระดับ คือ มากที่สุด ปานกลาง เล็กน้อย ไม่ตรง โดยข้อคำถามในแบบสอบถามทั้งหมดเกี่ยวกับพฤติกรรมจัดการปัญหาของครอบครัว 2 ด้าน ดังนี้

- (1) พฤติกรรมจัดการปัญหาโดยตรง จำนวน 10 ข้อ ประกอบด้วย
 - ด้านการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ได้แก่ ข้อ 13 , 14 , 15 , 16 , 17
 - ด้านการเปลี่ยนแปลงตนเอง ได้แก่ ข้อ 18 , 19 , 20 , 21 , 22
- (2) พฤติกรรมจัดการปัญหาโดยการใช้กลไกการป้องกันทางจิต จำนวน 10 ข้อ ประกอบด้วย

- การปฏิเสธความจริง	ได้แก่ ข้อ 23
- การแยกทางอารมณ์และความคิด	ได้แก่ ข้อ 24
- การกระทำที่ตรงข้ามกับความรู้สึก	ได้แก่ ข้อ 25
- การเก็บกด	ได้แก่ ข้อ 26
- การแทนที่	ได้แก่ ข้อ 27
- การชดเชย	ได้แก่ ข้อ 28
- การโทษผู้อื่น	ได้แก่ ข้อ 29
- การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง	ได้แก่ ข้อ 30
- การเพ้อฝัน	ได้แก่ ข้อ 31
- การถดถอย	ได้แก่ ข้อ 32

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม ประเมินประเด็นเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว ประกอบด้วยคำถามปลายปิดแบบประเมินค่าจำนวน 20 ข้อ ได้แก่ ข้อ 33 – 52 ซึ่งมีรูปแบบของคำตอบแบบอัตราส่วนประเมินค่า 4 ระดับ คือ มากที่สุด ปานกลาง เล็กน้อย ไม่ตรงเลย โดยข้อคำถามในแบบสอบถามทั้งหมดเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม ประกอบด้วย 3 ประเด็นใหญ่ ดังนี้

- (1) ด้านการสนับสนุนทางด้านจิตใจและอารมณ์ จำนวน 7 ข้อ ได้แก่ ข้อ 33 - 39
- (2) ด้านการสนับสนุนด้านข้อมูลข่าวสาร จำนวน 6 ข้อ ได้แก่ ข้อ 40 - 45
- (3) ด้านการสนับสนุนด้านเงิน สิ่งของ และบริการ จำนวน 7 ข้อ ได้แก่ ข้อ 46 - 52

การตอบแบบสอบถามในส่วนที่ 3 และ 4 นั้นให้กลุ่มตัวอย่างอ่านข้อความแล้วพิจารณาว่าข้อความเหล่านั้นมีความถูกต้องตรงตามความจริงหรือตรงตามความรู้สึกของกลุ่มตัวอย่างมากน้อยเพียงใด โดยมีคำตอบให้เลือก 4 ลักษณะ คือ มากที่สุด ปานกลาง เล็กน้อย ไม่ตรง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละข้อคำถาม ดังนี้ (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1
การให้ค่าคะแนนแบบสอบถาม

ข้อความ	การให้ค่าคะแนน
มากที่สุด	4
ปานกลาง	3
เล็กน้อย	2
ไม่ตรงเลย	1

การแปรผล รวมค่าที่ได้ในแต่ละข้อ แล้วนำมาจำแนกเป็นรายด้าน แล้วคิดค่าเฉลี่ยแต่ละด้านตามจำนวนข้อคำถาม ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์เพื่อแปลความหมายของพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว และการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยในแต่ละด้าน โดยการนำค่าคะแนนที่มากที่สุดลบด้วยค่าคะแนนที่น้อยที่สุด แล้วหารด้วยจำนวนข้อของค่าคะแนนทั้งหมด ดังนี้ (ตารางที่ 3.2)

ตารางที่ 3.2
ระดับค่าเฉลี่ยของการแปลความหมายแบบสอบถาม

ระดับค่าเฉลี่ย	การแปลความหมาย
1.00 – 1.75	ไม่ดี
1.76 – 2.50	เล็กน้อย
2.51 – 3.25	ปานกลาง
3.26 – 4.00	มาก

3.3 การตรวจสอบความแม่นยำ (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของเครื่องมือ

การทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปให้อาจารย์ที่ปรึกษา เป็นผู้พิจารณาเนื้อหาในข้อคำถาม จากนั้นจึงนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไข

การทดสอบความเชื่อถือได้ (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา คือ บุคคลที่มีสถานภาพการอยู่อาศัยเป็นครอบครัว มีบทบาทที่สำคัญในครอบครัว และมีบุตรหลานที่กำลังอยู่ในวัยเรียนที่กลุ่มตัวอย่างต้องรับผิดชอบดูแล จำนวน 20 คน และนำไปคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือโดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ด้วยโปรแกรม SPSS for Windows V.11 ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 2 ส่วน ดังนี้ (ตารางที่ 3.3)

ตารางที่ 3.3
ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ประเด็นคำถาม	ค่า Alpha	
	การทดสอบ Pre-Test	การทดสอบของจริง
แบบสอบถามพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว	0.7299	0.8091
แบบสอบถามการสนับสนุนทางสังคม	0.8055	0.8820

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

(1) ทำหนังสือขออนุญาตจากคณะบดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ถึงผู้อำนวยการสำนักการศึกษา และผู้อำนวยการเขตวัฒนา และทำหนังสือขออนุญาตจากผู้วิจัย ถึงอาจารย์วันทนีย์ เรืองทรัพย์ (อาจารย์ใหญ่ โรงเรียนวัดเกษีย) เพื่อขออนุญาตในการเก็บข้อมูล

(2) ยื่นหนังสือขออนุญาตต่ออาจารย์ใหญ่ โรงเรียนวัดเกษีย

(3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการประสานงานผ่านครูใหญ่ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนวัดเกษิ ในการขออนุญาตการเก็บข้อมูลการวิจัย ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย และรายละเอียดในการเก็บข้อมูล

(4) ผู้วิจัยประสานงานขอความร่วมมือจากครูประจำชั้นเรียน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 ให้เป็นผู้เก็บข้อมูลแทนผู้วิจัย โดยการแจกแบบสอบถามผ่านนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย เป็นสื่อกลางให้นำแบบสอบถามไปให้ผู้ปกครองของนักเรียนตอบแบบสอบถาม แล้วนำส่งคืนให้แก่ครูประจำชั้นทำการเก็บรวบรวมแบบสอบถามส่งคืนแก่ผู้วิจัย เพื่อความสะดวกในการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย และรายละเอียดในการเก็บข้อมูล เพื่อสร้างความเข้าใจ โดยผู้วิจัยเน้นย้ำการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่างในการตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างมีสิทธิที่จะตอบรับหรือปฏิเสธการตอบแบบสอบถามก็ได้ โดยไม่มีผลใดๆ ต่อการศึกษาของบุตรหลานและโรงเรียนทั้งสิ้น ซึ่งคำตอบที่ได้ทั้งหมดในแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะรักษาข้อมูลเป็นความลับ ไม่นำมาเปิดเผยให้เกิดผลกระทบต่อกลุ่มตัวอย่าง และการนำเสนอผลการวิเคราะห์จะนำเสนอในภาพรวม

(5) การแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 216 ชุด แต่ได้รับส่งคืนกลับมาจำนวน 130 ชุด ซึ่งจากการตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม พบว่ามีแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ จำนวน 12 ชุด ดังนั้นจึงเหลือแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์สามารถนำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้ จำนวน 118 ชุด ($130 - 12 = 118$)

(6) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะนำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวิธีการทางสถิติ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรม SPSS for Window V.11 การวิเคราะห์ข้อมูลตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม โดยใช้การประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ จำนวน ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเฉลี่ยรวม และสถิติวิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (Anova) และการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร” ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษา ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอเป็น 6 ส่วน ในรูปแบบตารางประกอบการบรรยายตามลำดับ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาลักษณะปัญหาของครอบครัว

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษากิจกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว

ส่วนที่ 4 ผลการศึกษาการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม

ส่วนที่ 6 การศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม

4.1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคั้งนี้จำนวน 118 คน พบว่าเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศชาย จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 39.0 และเพศหญิง จำนวน 72 คน คิดเป็นร้อยละ 61.00 อายุของกลุ่มตัวอย่าง คือ มีอายุช่วง 20 – 29 ปี จำนวน 10 ร้อยละ 8.47 อายุ 30 – 39 ปี จำนวน 69 คน ร้อยละ 58.47 อายุ 40 – 49 ปี จำนวน 32 คน ร้อยละ 27.12 อายุ 50 – 59 ปี จำนวน 5 คน ร้อยละ 4.24 อายุ 60 – 69 ปี จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.85 และอายุ 70 – 79 ปี จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.85 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30 – 39 ปี อายุต่ำสุด 21 ปี อายุสูงสุด 74 ปี และอายุโดยเฉลี่ย 38 ปี กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 108 คน ร้อยละ 91.53 ศาสนาคริสต์ จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.85 และศาสนาอิสลาม จำนวน 9 คน ร้อยละ 7.63 ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง คือ ไม่ได้เรียนหนังสือ จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.85 ชั้นประถมศึกษา จำนวน 60 คน ร้อยละ 50.85 ระดับชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 38 คน ร้อยละ 32.20 ระดับชั้นอาชีวศึกษา/อนุปริญญา จำนวน 17 คน ร้อยละ 14.40 ระดับชั้นปริญญาตรี จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.85 อาชีพของกลุ่มตัวอย่าง คือ ไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 4 คน ร้อยละ 3.39 รับจ้างทั่วไป จำนวน 32 คน ร้อยละ 27.12 ลูกจ้าง จำนวน 64 คน ร้อยละ 54.24 รับราชการ

จำนวน 2 คน ร้อยละ 1.69 และค้าขาย จำนวน 16 คน ร้อยละ 13.56 กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน คือ ไม่มีรายได้ จำนวน 4 คน ร้อยละ 3.39 มีรายได้ระหว่าง 0 – 5,000 บาท จำนวน 30 คน ร้อยละ 25.43 ระหว่าง 5,000 – 10,000 บาท จำนวน 65 คน ร้อยละ 55.08 และรายได้ตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป จำนวน 19 คน ร้อยละ 16.10 สถานภาพสมรสของกลุ่มตัวอย่าง คือ โสด จำนวน 2 คน ร้อยละ 1.69 สมรส/อยู่ด้วยกัน จำนวน 96 คน ร้อยละ 81.36 หย่า/ร้าง/หม้าย จำนวน 14 คน ร้อยละ 11.86 และแยกกันอยู่ จำนวน 6 คน ร้อยละ 5.08 ลักษณะโครงสร้างครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว จำนวน 80 คน ร้อยละ 67.80 และครอบครัวขยาย จำนวน 38 คน ร้อยละ 32.20 จำนวนสมาชิกในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง คือ สมาชิก 1 – 2 คน จำนวน 7 คน ร้อยละ 5.93 สมาชิก 3 – 5 คน จำนวน 85 คน ร้อยละ 72.03 สมาชิก 6 – 10 คน จำนวน 25 คน ร้อยละ 21.19 และสมาชิก 11 – 15 คน จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.85 ฝึกเป็นจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4 คนต่อครอบครัว และ บทบาทในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง คือ บิดา จำนวน 41 คน ร้อยละ 34.75 มารดา จำนวน 70 คน ร้อยละ 59.32 ปู่/ย่า/ตา/ยาย จำนวน 4 คน ร้อยละ 3.39 และญาติ/ผู้อยู่อาศัย จำนวน 3 คน ร้อยละ 2.54 (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 4.1

จำนวน และร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามเพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ลักษณะโครงสร้างของครอบครัว จำนวนสมาชิกสมาชิก บทบาทในครอบครัว

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	46	39.00
หญิง	72	61.00
รวม	118	100.00
อายุ		
20-29 ปี	10	8.47
30-39 ปี	69	58.47
40-49 ปี	32	27.12
50-59 ปี	5	4.24
60-69 ปี	1	0.85
70-79 ปี	1	0.85
รวม	118	100.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ศาสนา		
พุทธ	108	91.52
คริสต์	1	0.85
อิสลาม	9	7.63
รวม	118	100.00
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน	1	0.85
ประถมศึกษา	60	50.85
มัธยมศึกษา	38	32.20
อาชีวศึกษา / อนุปริญญา	17	14.40
ปริญญาตรี	1	0.85
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.85
รวม	118	100.00
อาชีพ		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ/ว่างงาน	4	3.39
รับจ้างทั่วไป	32	27.12
ลูกจ้าง	64	54.24
ข้าราชการ	2	1.69
อื่นๆ ได้แก่ ค้าขาย	16	13.56
รวม	118	100.00
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
ไม่มีรายได้	4	3.39
0 – 5,000 บาท	30	25.43
5,000 – 10,000 บาท	65	55.09
10,000 บาท ขึ้นไป	19	16.10
รวม	118	100.00

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สถานภาพการสมรส		
โสด	2	1.69
สมรส/อยู่ด้วยกัน	96	81.36
หย่า/ร้าง/หม้าย	14	11.86
แยกกันอยู่	6	5.08
รวม	118	100.00
ลักษณะโครงสร้างครอบครัว		
ครอบครัวเดี่ยว	80	67.80
ครอบครัวขยาย	38	32.20
รวม	118	100.00
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
1 – 2 คน	7	5.93
3 – 5 คน	85	72.03
6 – 10 คน	25	21.19
11 – 15 คน	1	0.85
รวม	118	100.00
จำนวนสมาชิก โดยเฉลี่ย 4 คนต่อครอบครัว		
บทบาทในครอบครัว		
บิดา	41	34.75
มารดา	70	59.32
ปู่ ย่า ตา ยาย	4	3.39
ญาติ / ผู้อยู่อาศัย	3	2.54
รวม	118	100.00

4.2 ลักษณะปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคั้งนี้ จำนวน 118 คน แสดงให้เห็นว่าลักษณะปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่กำลังประสบกับอยู่ โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถเลือกตอบลักษณะปัญหาได้มากกว่าหนึ่งปัญหาขึ้นไป พบว่า ลักษณะปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่กำลังประสบมากที่สุด โดยเรียงตามลำดับ ได้แก่ อันดับแรก คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ จำนวน 101 คน ร้อยละ 50.00 โดยมีสภาพปัญหา ได้แก่ รายได้ไม่เพียงพอกับ

รายจ่าย ราคาข้าวของแพงขึ้น ค่าครองชีพสูงขึ้น หนี้สิน และหัวหน้าครอบครัวหารายได้คนเดียว
 อันดับสอง คือ ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน จำนวน 25 คน ร้อยละ 12.38 สภาพปัญหา
 ได้แก่ บุตรไม่เชื่อฟังพ่อแม่ บุตรเอาแต่ใจ บุตรไม่ช่วยทำงานบ้าน เป็นห่วงเรื่องการเรียนของ
 บุตร และไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนและดูแลบุตร อันดับสาม คือ ปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่าง
 ครอบครัวกับชุมชน สิ่งแวดล้อม และสังคม จำนวน 24 คน ร้อยละ 11.88 สภาพปัญหา ได้แก่
 สภาพแวดล้อมไม่ดี มีมลพิษมาก มียาเสพติดแพร่ระบาดมากที่อยู่อาศัยคับแคบ แออัด ค่าเช่าแพง
 และกลัวถูกไล่ที่ดิน อันดับสี่ คือ ปัญหาด้านสุขภาพ จำนวน 23 คน ร้อยละ 11.39 สภาพปัญหา
 ได้แก่ มีโรคประจำตัว ร่างกายไม่แข็งแรง เนื่องจากความเครียดจากภาวะเศรษฐกิจ และบุคคลใน
 ครอบครัวมีปัญหาสุขภาพหรือมีคณพิการ และอันดับห้า คือ ปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว
 จำนวน 18 คน ร้อยละ 8.91 สภาพปัญหา ได้แก่ มีการทะเลาะวิวาท ทูตตี คุกคามไม่สุภาพ และ
 สามีมีภรรยาใหม่ ไม่รับผิดชอบครอบครัว และอันดับหก คือ ปัญหาด้านสัมพันธภาพใน
 ครอบครัว จำนวน 11 คน ร้อยละ 5.45 สภาพปัญหา ได้แก่ ครอบครัวไม่อบอุ่น ครอบครัว
 แยกแยก หย่าร้าง และไม่มีเวลาอยู่ดูแลลูกๆ (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2

จำนวน และร้อยละของลักษณะปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง
 จำแนกตามประเภทของลักษณะปัญหาครอบครัว 6 ด้าน

ลักษณะปัญหาของครอบครัว	จำนวน (คน)	ร้อยละ	ลำดับที่
ด้านเศรษฐกิจ สภาพปัญหา ได้แก่ รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ราคาข้าวของแพงขึ้น ค่าครองชีพ สูงขึ้น หนี้สิน และหัวหน้าครอบครัวหารายได้คนเดียว	101	50.00	1
ด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน สภาพปัญหา ได้แก่ บุตรไม่เชื่อฟังพ่อแม่ บุตรเอาแต่ใจ บุตรไม่ช่วยทำงานบ้าน เป็นห่วงเรื่องการเรียนของบุตร และไม่มีเวลาอบรมสั่งสอนดูแลบุตร	25	12.37	2
ด้านปฏิสัมพันธ์กับชุมชน สิ่งแวดล้อม และสังคม สภาพปัญหา ได้แก่ สภาพแวดล้อมไม่ดี มีมลพิษมาก มียาเสพติดแพร่ระบาดมาก ที่อยู่อาศัยคับแคบ แออัด ค่าเช่าแพง และกลัวถูกไล่ที่ดิน	24	11.88	3
ด้านสุขภาพ สภาพปัญหา ได้แก่ มีโรคประจำตัว ร่างกายไม่แข็งแรง เนื่องจากความเครียดจากภาวะ เศรษฐกิจ และบุคคลในครอบครัวมีปัญหา สุขภาพหรือมีคณพิการ	23	11.39	4

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ลักษณะปัญหาของครอบครัว	จำนวน (คน)	ร้อยละ	ลำดับที่
ด้านความรุนแรงในครอบครัว สภาพปัญหา ได้แก่ มีการทะเลาะวิวาท ทบตี คู่ค้า พุดจาไม่สุภาพ และสามีมี ภรรยาใหม่ ไม่รับผิดชอบครอบครัว	18	8.91	5
ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว สภาพปัญหา ได้แก่ ครอบครัวไม่อบอุ่น/แตกแยก/หย่าร้าง ไม่มีเวลาอยู่ดูแลลูกๆ	11	5.45	6
รวม	202	100.00	-

นอกจากนี้ยังพบว่าลักษณะปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่มีความสำคัญ มีอิทธิพล และมีผลกระทบต่อครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด โดยเรียงตามลำดับ ดังนี้ อันดับแรกคือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ จำนวน 83 คน ร้อยละ 70.34 อันดับสอง คือ ปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชน จำนวน 12 คน ร้อยละ 10.17 อันดับสาม คือ ปัญหาด้านด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร-หลาน จำนวน 10 คน ร้อยละ 8.47 อันดับสี่ คือ ปัญหาด้านสุขภาพ จำนวน 6 คน ร้อยละ 5.08 อันดับห้า คือ ปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว จำนวน 4 คน ร้อยละ 3.39 และอันดับหก คือ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว จำนวน 3 คน ร้อยละ 2.54 (ตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3

จำนวน และร้อยละของลักษณะปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่สำคัญที่สุด และมีอิทธิพลต่อครอบครัวมากที่สุด จำแนกตามประเภทของลักษณะปัญหาครอบครัว 6 ด้าน

ลักษณะปัญหาของครอบครัว	จำนวน (คน)	ร้อยละ	ลำดับที่
ด้านเศรษฐกิจ	83	70.34	1
ด้านปฏิสัมพันธ์กับชุมชน สิ่งแวดล้อม และสังคม	12	10.17	2
ด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน	10	8.47	3
ด้านสุขภาพ	6	5.08	4
ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	4	3.39	5
ด้านความรุนแรงในครอบครัว	3	2.54	6
รวม	118	100.00	-

4.3 พฤติกรรมการจัดการปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมการจัดการปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคั้งนี้จำนวน 118 คน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีลักษณะพฤติกรรมการจัดการปัญหาครอบครัว ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ ได้แก่ ลักษณะที่หนึ่ง คือ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรง ซึ่งประกอบด้วย 2 ลักษณะย่อย คือ การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และการเปลี่ยนแปลงตนเอง ส่วนลักษณะที่สอง คือ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต ซึ่งประกอบด้วยประเภทของการใช้กลไกป้องกันทางจิต 10 ประเภท ได้แก่ การปฏิเสธความจริง การแยกทางอารมณ์และความคิด การกระทำที่ตรงข้ามกับความรู้สึก การเก็บกด การแทนที่ การชดเชย การโทษผู้อื่น การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง การเพ้อฝัน และการถดถอย มีรายละเอียดดังนี้

ด้านการจัดการปัญหาโดยตรง (การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์) ค่าเฉลี่ยรวม 3.40 ประกอบด้วยคำถาม คือ เมื่อครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาท่านจะรีบแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นและคลี่คลายลงเร็วที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.50 กลุ่มตัวอย่างคิดว่าการแก้ไขปัญหาคือที่ดีที่สุดนั้น สมาชิกทุกคนจะต้องหันหน้าเข้าหากันพูดคุยกันด้วยเหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์ ค่าเฉลี่ย 3.60 กลุ่มตัวอย่างจะขอความช่วยเหลือจากคนที่ท่านไว้วางใจ ที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัวให้หมดสิ้นและผ่านพ้นไปได้ด้วยดี ค่าเฉลี่ย 3.00 กลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าเมื่อครอบครัวมีปัญหาไม่ว่าจะร้ายแรงเพียงใด ถ้าเราพยายามทำบ้านให้น่าอยู่ ครอบครัวก็จะดีขึ้น และเป็นผลดีแก่ทุกฝ่าย ค่าเฉลี่ย 3.50 และกลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าปัญหาในครอบครัวจะหมดไปได้ ถ้าเราสามารถจัดการกับสิ่งที่เป็นต้นเหตุของปัญหานั้นให้หมดสิ้นไป ค่าเฉลี่ย 3.50

ด้านการจัดการปัญหาโดยตรง (การเปลี่ยนแปลงตนเอง) ค่าเฉลี่ยรวม 3.50 ประกอบด้วยคำถาม คือ เมื่อกลุ่มตัวอย่างประสบปัญหาท่านต้องการที่จะแก้ไขปัญหานั้นด้วยตนเองให้สำเร็จ ค่าเฉลี่ย 3.70 เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นในครอบครัวกลุ่มตัวอย่างจะพยายามควบคุมอารมณ์ตนเองจะไม่ทำอะไรที่วู่วามผลิผลลาม ค่าเฉลี่ย 3.40 เวลาที่ครอบครัวมีปัญหา กลุ่มตัวอย่างจะยอมรับในปัญหานั้น และจะพยายามทำทุกวิถีทางที่สามารถทำได้ เพื่อให้ปัญหานั้นหมดไป ค่าเฉลี่ย 3.60 กลุ่มตัวอย่างคิดว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหานั้นแน่นอน โดยจะไม่โทษผู้อื่น แต่จะทบทวนตัวเอง และแก้ไขปรับปรุงที่ตัวเองก่อน ค่าเฉลี่ย 3.50 และกลุ่มตัวอย่างต้องการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองมากกว่าการร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ค่าเฉลี่ย 3.50

ด้านการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกการป้องกันทางจิต ค่าเฉลี่ยรวม 2.70 ซึ่งประกอบด้วยคำถาม คือ เมื่อเกิดปัญหาขึ้นกลุ่มตัวอย่างมักที่จะปฏิเสธและไม่ยอมรับว่าปัญหานั้นได้เกิดขึ้นแล้ว

ค่าเฉลี่ย 2.30 เมื่อกลุ่มตัวอย่างเดือร้อนท่านจะพยายามแยกความรู้สึกต่างๆที่เกิดขึ้นออกจากความคิดของตัวเอง จะไม่ปล่อยให้มันมารบกวนจิตใจ ค่าเฉลี่ย 3.00 กลุ่มตัวอย่างมักเก็บความรู้สึกไม่สบายใจนั้นไว้ภายในจิตใจ แล้วแสดงออกด้วยการกระทำที่ตรงข้ามกับความรู้สึก ค่าเฉลี่ย 2.60 กลุ่มตัวอย่างมักเก็บกบปัญหาหรือความรู้สึกต่างๆที่ทำให้ท่านไม่สบายใจไว้ด้วยการไม่นึกถึงมันและลืมมันไป ค่าเฉลี่ย 2.90 กลุ่มตัวอย่างมักคิดเปลี่ยนแปลงความกังวลหรือสิ่งที่ทำให้ท่านไม่สบายใจมาให้เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านสบายใจและสามารถยอมรับมันได้ ค่าเฉลี่ย 3.10 กลุ่มตัวอย่างต้องการเปลี่ยนแปลงปัญหาหรือความรู้สึกต่างๆนั้น ให้ออกมาในรูปแบบที่คนอื่นๆ และสังคมยอมรับได้เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ค่าเฉลี่ย 3.10 กลุ่มตัวอย่างมักคิดและโทษผู้อื่นว่าเป็นต้นเหตุของปัญหา ค่าเฉลี่ย 1.90 กลุ่มตัวอย่างมักหาเหตุผลบอกกับตนเองเพื่อรักษาความรู้สึกที่ดีของตัวเองไว้ และกลบเกลื่อนพฤติกรรมของปัญหานั้น ค่าเฉลี่ย 2.90 กลุ่มตัวอย่างมักใช้จินตนาการหรือสร้างความฝันที่ดีๆเกี่ยวกับปัญหาเพื่อให้ท่านสบายใจ ค่าเฉลี่ย 3.10 และกลุ่มตัวอย่างต้องการเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้พฤติกรรม หรือ วิธีการแบบที่ท่านเคยใช้ในวัยเด็กเพื่อมาแก้ไขปัญหา ค่าเฉลี่ย 2.40 (ตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4

ค่าเฉลี่ย และค่าเฉลี่ยรวมของพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง
จำแนกตามประเภทของพฤติกรรมจัดการปัญหา 3 ประเภท

ประเภทของพฤติกรรมจัดการปัญหา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเฉลี่ยรวม
ด้านการจัดการปัญหาโดยตรง (การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์)		3.40
1. เมื่อครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาท่านจะรีบแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้น และคลี่คลายลงเร็วที่สุด	3.50	
2. กลุ่มตัวอย่างคิดว่าการแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุดนั้น สมาชิกทุกคนจะต้องหันหน้าเข้าหากันพูดคุยกันด้วยเหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์	3.60	
3. กลุ่มตัวอย่างจะขอความช่วยเหลือจากคนที่ท่านไว้ใจ ที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นใน ครอบครัวของท่านให้หมดสิ้นและผ่านพ้นไปได้ด้วยดี	3.00	
4. กลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าเมื่อครอบครัวมีปัญหาไม่ว่าจะร้ายแรงเพียงใด ถ้าเราพยายามทำบ้านให้น่าอยู่ ครอบครัวก็จะดีขึ้น และเป็นผลดีแก่ทุกฝ่าย	3.50	
5. กลุ่มตัวอย่างเชื่อว่าปัญหาในครอบครัวจะหมดไปได้ ถ้าเราสามารถจัดการกับสิ่งที่เป็ต้นเหตุของปัญหานั้นให้หมดสิ้นไป	3.50	

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ประเภทของพฤติกรรมจัดการปัญหา	ค่าเฉลี่ย	ค่าเฉลี่ยรวม
ด้านการจัดการปัญหาโดยตรง (การเปลี่ยนแปลงตนเอง)		3.50
1. เมื่อกลุ่มตัวอย่างประสบปัญหาท่านต้องการที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตนเองให้สำเร็จ	3.70	
2. เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นในครอบครัว กลุ่มตัวอย่างจะพยายาม ควบคุมอารมณ์ตนเองจะไม่ทำอะไรที่ดูว่าผลเสีย	3.40	
3. เวลาที่ครอบครัวมีปัญหา กลุ่มตัวอย่างจะยอมรับในปัญหานั้น และจะพยายามทำทุกวิถีทางที่สามารถทำได้ เพื่อให้ปัญหานั้นหมดไป	3.60	
4. กลุ่มตัวอย่างคิดว่าตนมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหานั้น โดยจะไม่โทษผู้อื่น แต่จะทบทวนตัวเอง และแก้ไขปรับปรุงที่ตัวเองก่อน	3.50	
5. กลุ่มตัวอย่างต้องการแก้ไขปัญหาคด้วยตนเองมากกว่าการร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น	3.50	
ด้านการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกการป้องกันทางจิต		2.70
1. เมื่อเกิดปัญหาขึ้นกลุ่มตัวอย่างมักจะปฏิเสธและไม่ยอมรับว่าปัญหานั้นได้เกิดขึ้นแล้ว	2.30	
2. เมื่อท่านเดือดร้อนกลุ่มตัวอย่างจะพยายามแยกความรู้สึกต่างๆที่เกิดขึ้นออกจากความคิดของตัวเองจะไม่ปล่อยให้มารบกวนจิตใจ	3.00	
3. กลุ่มตัวอย่างมักเก็บความรู้สึกไม่สบายใจนั้นไว้ภายในจิตใจ แล้วแสดงออกด้วยการกระทำที่ตรงข้ามกับความรู้สึก	2.60	
4. กลุ่มตัวอย่างมักเก็บกดปัญหาหรือความรู้สึกต่างๆที่ทำให้ท่านไม่สบายใจไว้ด้วยการไม่นึกถึงมัน และลืมมันไป	2.90	
5. กลุ่มตัวอย่างมักคิดเปลี่ยนแปลงความกังวลหรือสิ่งที่ไม่สบายใจมาให้เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านสบายใจและสามารถยอมรับมันได้	3.10	
6. กลุ่มตัวอย่างต้องการเปลี่ยนแปลงปัญหา/ความรู้สึกให้ออกมาในรูปแบบที่คนอื่น ๆ และสังคมยอมรับได้เมื่อเกิดปัญหาขึ้น	3.10	
7. กลุ่มตัวอย่างมักคิดและ โทษผู้อื่นว่าเป็นต้นเหตุของปัญหา	1.90	
8. กลุ่มตัวอย่างมักหาเหตุผลออกกับตนเองเพื่อรักษาความรู้สึกที่ดีของตัวเองไว้ และกลบเกลื่อนพฤติกรรมของปัญหานั้น	2.90	
9. กลุ่มตัวอย่างมักใช้จินตนาการหรือสร้างความฝันที่ดีๆเกี่ยวกับปัญหาเพื่อให้ท่านสบายใจ	3.10	
10. กลุ่มตัวอย่างต้องการเผชิญปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้พฤติกรรม หรือ วิธีการแบบที่ท่านเคยใช้ในวัยเด็กเพื่อมาแก้ไขปัญหา	2.40	

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ จำนวน 118 คน สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาโดยตรง มีค่าเฉลี่ยรวม 3.50 ระดับดีมาก ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ค่าเฉลี่ยรวม 3.40 และการเปลี่ยนแปลงตนเอง ค่าเฉลี่ยรวม 3.50 และกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต ค่าเฉลี่ย 2.72 ระดับปานกลาง ประกอบด้วย การปฏิเสธความจริง ค่าเฉลี่ยรวม 2.30 การแยกทางอารมณ์และความคิด ค่าเฉลี่ยรวม 3.00 การกระทำตรงข้ามกับความรูสึก ค่าเฉลี่ยรวม 2.60 การเก็บกด ค่าเฉลี่ยรวม 2.90 การแทนที่ ค่าเฉลี่ยรวม 3.00 การชดเชย ค่าเฉลี่ยรวม 3.10 การโทษผู้อื่น ค่าเฉลี่ยรวม 1.90 การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง ค่าเฉลี่ยรวม 2.90 การเพ้อฝัน ค่าเฉลี่ยรวม 3.10 และการถดถอย ค่าเฉลี่ยรวม 2.40 (ตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4.5

ค่าเฉลี่ยรวม และระดับการแปรผลของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

ประเภทของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา	ค่าเฉลี่ยรวม	ระดับการแปรผล
1. การจัดการปัญหาโดยตรง	3.45	ดีมาก
1.1 การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์	(3.40)	
1.2 การเปลี่ยนแปลงตนเอง	(3.50)	
2. การจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต	2.72	ปานกลาง
2.1 การปฏิเสธความจริง	(2.30)	
2.2 การแยกทางอารมณ์และความคิด	(3.00)	
2.3 การกระทำตรงข้ามกับความรูสึก	(2.60)	
2.4 การเก็บกด	(2.90)	
2.5 การแทนที่	(3.00)	
2.6 การชดเชย	(3.10)	
2.7 การโทษผู้อื่น	(1.90)	
2.8 การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง	(2.90)	
2.9 การเพ้อฝัน	(3.10)	
2.10 การถดถอย	(2.40)	
พฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยรวม	3.59	ดีมาก

4.4 การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาจำนวน 118 คน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว ซึ่งแบ่งประเภทของการสนับสนุนทางสังคมออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของและบริการ มีรายละเอียดดังนี้

การสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจ และอารมณ์ ประกอบด้วยคำถาม คือ เมื่อกลุ่มตัวอย่างเดือดร้อนคู่สมรสของท่านสามารถเป็นหลักสำคัญที่พึ่งพิงได้คอยปลอบใจ และช่วยให้ท่านรู้สึกดีขึ้นได้ ค่าเฉลี่ย 3.10 เวลาที่กลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจลูกของท่านจะคอยให้กำลังใจ เอาใจใส่ดูแลเป็นห่วงเป็นใย ทำให้ท่านคลายกังวลได้ ค่าเฉลี่ย 3.20 ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างทำให้รู้สึกว่าคุณมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของครอบครัว ค่าเฉลี่ย 3.50 เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวญาติพี่น้องของกลุ่มตัวอย่างจะไม่เคยทอดทิ้งและสามารถเป็นที่พึ่งทางใจที่ดี ค่าเฉลี่ย 3.20 เวลาที่กลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจท่านจะมีเพื่อนสนิทที่คอยให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจ และพร้อมที่จะเข้าใจ ค่าเฉลี่ย 3.00 เวลาที่กลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจท่านจะมีเพื่อนสนิทที่คอยให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจ และพร้อมที่จะเข้าใจ ค่าเฉลี่ย 3.00 เวลาที่กลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจศาสนาสามารถเป็นที่พึ่งทางใจช่วยให้คลายความทุกข์ และจิตใจสงบมากขึ้น ค่าเฉลี่ย 3.40 และเมื่อกลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจท่านสามารถหาคนที่รับฟังและยอมรับคุณ ค่าเฉลี่ย 3.00

การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร ประกอบด้วยคำถาม คือ เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาสามารถขอคำปรึกษาแนะนำจากสมาชิกในครอบครัวได้ ค่าเฉลี่ย 3.20 เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาหรืออุปสรรค มีคนที่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้คำแนะนำและช่วยวางแผนแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ ค่าเฉลี่ย 2.90 เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีปัญหา คิดว่าเพื่อน/เพื่อนบ้าน/ผู้นำชุมชนสามารถให้คำแนะนำที่ดีและเป็นประโยชน์ ค่าเฉลี่ย 2.80 เวลาที่กลุ่มตัวอย่างทุกข์ใจท่านคิดว่าหลักคำสอนของศาสนา หรือหนังสือธรรมะ สามารถช่วยให้ข้อคิดคติเตือนใจที่ดีที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาได้ ค่าเฉลี่ย 3.30 เวลาที่กลุ่มตัวอย่างมีปัญหา ท่านคิดว่าสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ สามารถเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ค่าเฉลี่ย 3.20 และกลุ่มตัวอย่างคิดว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ นั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาได้ ค่าเฉลี่ย 3.30

การสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ ประกอบด้วยคำถาม คือ เมื่อครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างเดือดร้อนขัดสนด้านการเงิน คู่สมรสของท่านสามารถเป็นหลักสำคัญในการช่วยเหลือ และพัฒนาให้ครอบครัวดีขึ้น ค่าเฉลี่ย 3.30 เมื่อกลุ่มตัวอย่างต้องการความช่วยเหลือ

พ่อ-แม่ของสามารถให้ความช่วยเหลือ ทั้งด้านเงิน และสิ่งของจำเป็นได้ ค่าเฉลี่ย 2.90 เมื่อกลุ่มตัวอย่างจัดสนด้านการเงินและสิ่งของที่จำเป็น ญาติพี่น้องของท่านยินดีที่จะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ ค่าเฉลี่ย 2.70 กลุ่มตัวอย่างคิดว่า เพื่อน/เพื่อนบ้าน/คนในชุมชน สามารถให้ความช่วยเหลือที่ดีแก่กันและกัน ค่าเฉลี่ย 2.60 กลุ่มตัวอย่างคิดว่าบริการทางสังคม หรือหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สามารถให้ความช่วยเหลือต่างๆ ได้เมื่อท่านเดือดร้อน ค่าเฉลี่ย 2.90 กลุ่มตัวอย่างคิดว่าบริการทางสังคมที่ภาครัฐจัดให้สำหรับประชาชน เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค เบี้ยยังชีพ ทุนการศึกษาสำหรับเด็กยากจน ฯลฯ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ ค่าเฉลี่ย 3.30 และกลุ่มตัวอย่างคิดว่าบริการทางสังคมที่หน่วยงานภาคเอกชนจัดตั้งขึ้น เช่น มูลนิธิ บ้านพักต่างๆ ฯลฯ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้ ค่าเฉลี่ย 3.00

สรุปว่ากลุ่มตัวอย่างมีการสนับสนุนทางสังคม คือ การสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ และการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร ค่าเฉลี่ยรวม 3.20 และกลุ่มตัวอย่างมีการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ มีค่าเฉลี่ยรวม 3.00 (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6

ค่าเฉลี่ย และค่าเฉลี่ยรวมของการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง
จำแนกตามประเภทของการสนับสนุนทางสังคม 3 ประเภท

การสนับสนุนทางสังคม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเฉลี่ยรวม
การสนับสนุนทางสังคม ด้านจิตใจ และอารมณ์		3.20
1. เมื่อกลุ่มตัวอย่างเดือดร้อนคู่สมรสของท่านสามารถเป็นหลักสำคัญที่พึ่งพิงได้คอยปลอบใจ และช่วยให้ท่านรู้สึกดีขึ้นได้	3.10	
2. เวลาที่กลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจลูกของท่านจะคอยให้กำลังใจ เอาใจใส่ ดูแลเป็นห่วงเป็นใย ทำให้ท่านคลายกังวลได้	3.20	
3. ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างทำให้รู้สึกว่าคุณมีความสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของครอบครัว	3.50	
4. เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัวญาติพี่น้องของกลุ่มตัวอย่างจะไม่เคยทอดทิ้ง และสามารถเป็นที่พึ่งทางใจที่ดี	3.20	
5. เวลาที่กลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจท่านจะมีเพื่อนสนิทที่คอยให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจ และพร้อมที่จะเข้าใจ	3.00	
6. เวลาที่กลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจศาสนาสามารถเป็นที่พึ่งทางใจช่วยให้คลายความทุกข์ และจิตใจสงบมากขึ้น	3.40	
7. เมื่อกลุ่มตัวอย่างไม่สบายใจท่านสามารถหาคนที่รับฟังและยอมรับคุณได้	3.00	

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

การสนับสนุนทางสังคม	ค่าเฉลี่ย	ค่าเฉลี่ยรวม
การสนับสนุนทางสังคม ด้านข้อมูลข่าวสาร		3.20
1. เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาท่านสามารถขอคำปรึกษาแนะนำจากสมาชิกในครอบครัวได้	3.20	
2. เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีปัญหาหรืออุปสรรคท่านมีคนที่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้คำแนะนำและช่วยวางแผนแก้ไขปัญหา	2.90	
3. เมื่อกลุ่มตัวอย่างมีปัญหา คิดว่าเพื่อน/เพื่อนบ้าน/ผู้นำชุมชน สามารถให้คำแนะนำที่ดีและเป็นประโยชน์แก่ท่าน	2.80	
4. เวลาที่กลุ่มตัวอย่างทุกข์ใจท่านคิดว่าหลักคำสอนของศาสนาหรือหนังสือธรรมะสามารถช่วยให้ข้อคิดคติเตือนใจที่ดีที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหาได้	3.30	
5. เวลาที่กลุ่มตัวอย่างมีปัญหา ท่านคิดว่าสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ สามารถเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต	3.20	
6. กลุ่มตัวอย่างคิดว่าการรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ นั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาได้	3.30	
การสนับสนุนทางสังคม ด้านเงิน สิ่งของ และบริการ		3.00
1. เมื่อครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างเดือดร้อนขัดสนด้านการเงินคู่สมรสของท่านสามารถเป็นหลักสำคัญในการช่วยเหลือ และพัฒนาให้ ครอบครัวดีขึ้น	3.30	
2. เมื่อกลุ่มตัวอย่างต้องการความช่วยเหลือ พ่อ-แม่ของท่านสามารถให้ความช่วยเหลือ ทั้งด้านเงิน และสิ่งของจำเป็นได้	2.90	
3. เมื่อกลุ่มตัวอย่างขัดสนด้านการเงินและสิ่งของจำเป็น ญาติพี่น้องยินดีที่จะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ	2.70	
4. กลุ่มตัวอย่างคิดว่า เพื่อน / เพื่อนบ้าน / คนในชุมชน สามารถให้ความช่วยเหลือที่ดีแก่กันและกัน	2.60	
5. กลุ่มตัวอย่างคิดว่าบริการทางสังคม หรือหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สามารถให้ความช่วยเหลือต่างๆ ได้เมื่อเดือดร้อน	2.90	
6. กลุ่มตัวอย่างคิดว่าบริการทางสังคมที่ภาครัฐจัดให้สำหรับ ประชาชน เช่น 30 บาทรักษาทุกโรค เบี้ยยังชีพ ทุนการศึกษาสำหรับเด็กยากจน ฯลฯ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้	3.30	
7. กลุ่มตัวอย่างคิดว่าบริการทางสังคมที่หน่วยงานภาคเอกชนจัดตั้งขึ้น เช่น มูลนิธิ บ้านพักต่างๆ ฯลฯ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน	3.00	

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา จำนวน 118 คน สามารถสรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างมีการสนับสนุนทางสังคมโดยรวม ค่าเฉลี่ยรวม 3.13 ระดับปานกลาง แบ่งตามประเภทของการสนับสนุนทางสังคม 3 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม ด้านจิตใจและอารมณ์ ค่าเฉลี่ยรวม 3.20 ระดับปานกลาง ส่วนการสนับสนุนทางสังคม ด้านข้อมูลข่าวสาร ค่าเฉลี่ยรวม 3.20 ระดับปานกลาง และการสนับสนุนทางสังคม ด้านเงิน สิ่งของ และบริการ ค่าเฉลี่ยรวม 3.00 ระดับปานกลาง (ตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7

สรุปผลการศึกษาค่าเฉลี่ยรวม และระดับการแปรผล ของการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว ของกลุ่มตัวอย่าง

ประเภทของการสนับสนุนทางสังคม	ค่าเฉลี่ยรวม	ระดับการแปรผล
ด้านจิตใจ และอารมณ์	3.20	ปานกลาง
ด้านข้อมูลข่าวสาร	3.20	ปานกลาง
ด้านเงิน สิ่งของ และบริการ	3.00	ปานกลาง
การสนับสนุนทางสังคม โดยรวม	3.13	ปานกลาง

4.5 การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหาจำแนกตามตัวแปรต่างๆ

4.5.1 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา รายด้าน กับข้อมูลส่วนบุคคล

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างเพศชาย-หญิง พบว่า เพศชาย-หญิง ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยเพศชาย มีค่าเฉลี่ย 17.04 ส่วนเพศหญิง มีค่าเฉลี่ย 17.10 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.8 และตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.8

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างเพศชาย - หญิง

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.081	1	0.081	0.012	0.911
ภายในกลุ่ม	754.232	116	6.502	-	-
รวม	754.314	117	-	-	-

ตารางที่ 4.9

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างเพศชาย - หญิง

เพศ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ชาย	46	17.0435	2.15980
หญิง	72	17.0972	2.76884
รวม	118	17.0763	2.53912

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างเพศชาย-หญิง พบว่า เพศชาย-หญิง ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยเพศชาย มีค่าเฉลี่ย 17.87 ส่วนเพศหญิง มีค่าเฉลี่ย 17.36 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.10 และตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.10

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างเพศชาย - หญิง

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	7.256	1	7.256	1.311	0.254
ภายในกลุ่ม	641.829	116	5.533	-	-
รวม	649.085	117	-	-	-

ตารางที่ 4.11

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างเพศชาย - หญิง

เพศ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ชาย	46	17.8696	2.14589
หญิง	72	17.3611	2.47412
รวม	118	17.5593	2.35536

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างเพศชาย - หญิง พบว่า เพศชาย-หญิง มีพฤติกรรมจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิตแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ 0.01 โดยเพศชาย มีค่าเฉลี่ย 25.15 ส่วนเพศหญิง มีค่าเฉลี่ย 28.46 ซึ่งมีค่าแตกต่างกัน (ตารางที่ 4.12 และตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.12

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างเพศชาย - หญิง

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	306.800	1	306.800	9.671	0.002
ภายในกลุ่ม	3679.810	116	31.722	-	-
รวม	3986.610	117	-	-	-

ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = 0.01

ตารางที่ 4.13

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างเพศชาย - หญิง

เพศ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ชาย	46	25.1522	5.88394
หญิง	72	28.4583	5.46677
รวม	118	27.1695	5.83726

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมจัดการปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยผู้ที่มีสถานภาพโสด มีค่าเฉลี่ย 18.50 ส่วนผู้ที่มีสถานภาพสมรส/อยู่ด้วยกัน มีค่าเฉลี่ย 16.97 ผู้ที่มีสถานภาพหย่า/ร้าง/หม้าย มีค่าเฉลี่ย 17.14 และผู้ที่มีสถานภาพแยกกันอยู่ มีค่าเฉลี่ย 18.17 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.14 และตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.14

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	12.360	3	4.120	0.633	0.595
ภายในกลุ่ม	741.954	114	6.508	-	-
รวม	754.314	117	-	-	-

ตารางที่ 4.15

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน

สถานภาพ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โสด	2	18.5000	0.70711
สมรส/อยู่ด้วยกัน	96	16.9687	2.52755
หย่า/ร้าง/หม้าย	14	17.1429	3.03460
แยกกันอยู่	6	18.1667	1.72240
รวม	118	17.0763	2.53912

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยผู้ที่มีสถานภาพโสด มีค่าเฉลี่ย 19.00 ส่วนผู้ที่มีสถานภาพสมรส/อยู่ด้วยกัน มีค่าเฉลี่ย 17.43 ผู้ที่มีสถานภาพหย่า/ร้าง/หม้าย มีค่าเฉลี่ย 17.93 และผู้ที่มีสถานภาพแยกกันอยู่ มีค่าเฉลี่ย 18.33 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.16 และตารางที่ 4.17)

ตารางที่ 4.16

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	11.333	3	3.778	0.675	0.569
ภายในกลุ่ม	637.751	117	5.594	-	-
รวม	649.085	117	-	-	-

ตารางที่ 4.17

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน

สถานภาพ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โสด	2	19.0000	1.41421
สมรส/อยู่ด้วยกัน	96	17.4271	2.40502
หย่า/ร้าง/หม้าย	14	17.9286	1.97929
แยกกันอยู่	6	18.3333	2.65832
รวม	118	17.5593	2.35536

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยผู้ที่มีสถานภาพโสด มีค่าเฉลี่ย 24.00 ส่วนผู้ที่มีสถานภาพสมรส/อยู่ด้วยกัน มีค่าเฉลี่ย 27.06 ผู้ที่มีสถานภาพหย่า/ร้าง/หม้าย มีค่าเฉลี่ย 28.43 และผู้ที่มีสถานภาพแยกกันอยู่ มีค่าเฉลี่ย 27.00 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.18 และตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.18

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	43.557	3	14.5190	0.420	0.739
ภายในกลุ่ม	3943.054	114	34.5880	-	-
รวม	3986.610	117	-	-	-

ตารางที่ 4.19

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีสถานภาพต่างกัน

สถานภาพ	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
โสด	2	24.0000	1.41421
สมรส/อยู่ด้วยกัน	96	27.0625	6.09368
หย่า/ร้าง/หม้าย	14	28.4286	4.20099
แยกกันอยู่	6	27.0000	6.06630
รวม	118	27.1695	5.83726

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวต่างกัน พบว่าผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างของครอบครัวต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ย 17.13 ส่วนครอบครัวขยาย มีค่าเฉลี่ย 16.97 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.20 และตารางที่ 4.21)

ตารางที่ 4.20

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.590	1	0.5900	0.091	0.764
ภายในกลุ่ม	753.724	116	6.4980	-	-
รวม	754.314	117	-	-	-

ตารางที่ 4.21

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวต่างกัน

ลักษณะโครงสร้างครอบครัว	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ครอบครัวเดี่ยว	80	17.1250	2.66423
ครอบครัวขยาย	38	16.9737	2.28375
รวม	118	17.0763	2.53912

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวต่างกัน พบว่า ผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างของครอบครัวต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยครอบครัวเดี่ยว มีค่าเฉลี่ย 17.60 ส่วนครอบครัวขยาย มีค่าเฉลี่ย 17.47 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.22 และตารางที่ 4.23)

ตารางที่ 4.22

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	0.411	1	0.4110	0.074	0.787
ภายในกลุ่ม	648.674	116	5.5920	-	-
รวม	649.085	117	-	-	-

ตารางที่ 4.23

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวต่างกัน

ลักษณะโครงสร้างครอบครัว	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ครอบครัวเดี่ยว	80	17.6000	2.49861
ครอบครัวขยาย	38	17.4737	2.04988
รวม	118	17.5593	2.35536

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวต่างกัน พบว่าผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างของครอบครัวต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยครอบครัวเดี่ยวมีค่าเฉลี่ย 26.90 ส่วนครอบครัวขยาย มีค่าเฉลี่ย 27.74 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.24 และตารางที่ 4.25)

ตารางที่ 4.24

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	18.042	1	18.042	0.527	0.469
ภายในกลุ่ม	3968.568	116	34.212	-	-
รวม	3986.610	117	-	-	-

ตารางที่ 4.25

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีลักษณะโครงสร้างครอบครัวต่างกัน

ลักษณะโครงสร้างครอบครัว	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ครอบครัวเดี่ยว	80	26.9000	6.17180
ครอบครัวขยาย	38	27.7368	5.09204
รวม	118	27.1695	5.83726

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน พบว่า ผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยบิดา มีค่าเฉลี่ย 17.00 มารดา มีค่าเฉลี่ย 17.11 ปู่/ย่า/ตา/ยาย มีค่าเฉลี่ย 18.00 และญาติ/ผู้อาศัย มีค่าเฉลี่ย 16.00 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.26 และตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.26

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	7.228	3	2.409	0.368	0.776
ภายในกลุ่ม	747.086	114	6.553	-	-
รวม	754.314	117	-	-	-

ตารางที่ 4.27

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน

บทบาทในครอบครัว	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
บิดา	41	17.0000	2.09762
มารดา	70	17.1143	2.81581
ปู่/ย่า/ตา/ยาย	4	18.0000	1.41421
ญาติ/ผู้อาศัย	3	16.0000	3.0000
รวม	118	17.0763	2.53912

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน พบว่า ผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยบิดา มีค่าเฉลี่ย 17.73 มารดา มีค่าเฉลี่ย 17.44 ปู่/ย่า/ตา/ยาย มีค่าเฉลี่ย 17.25 และญาติ/ผู้อาศัย มีค่าเฉลี่ย 18.33 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.28 และตารางที่ 4.29)

ตารางที่ 4.28

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	4.348	3	1.4490	0.256	0.857
ภายในกลุ่ม	644.737	114	5.6560	-	-
รวม	649.085	117	-	-	-

ตารางที่ 4.29

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน

บทบาทในครอบครัว	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
บิดา	41	17.7317	2.16823
มารดา	70	17.4429	2.51739
ปู่/ย่า/ตา/ยาย	4	17.2500	2.21736
ญาติ/ผู้อาศัย	3	18.3333	1.52753
รวม	118	17.5593	2.35536

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน พบว่า ผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิตแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 โดยบิดา มีค่าเฉลี่ย 25.24 มารดา มีค่าเฉลี่ย 28.46 ปู่/ย่า/ตา/ยาย มีค่าเฉลี่ย 28.00 และญาติ/ผู้อาศัย มีค่าเฉลี่ย 22.33 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.30 และตารางที่ 4.31)

ตารางที่ 4.30

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	341.011	3	113.6700	3.555	0.017
ภายในกลุ่ม	3645.599	114	31.9790	-	-
รวม	3986.610	117	-	-	-

ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = 0.01

ตารางที่ 4.31

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน

บทบาทในครอบครัว	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
บิดา	41	25.2439	6.04475
มารดา	70	28.4571	5.55261
ปู่/ย่า/ตา/ยาย	4	28.0000	3.55903
ญาติ/ผู้อาศัย	3	22.3333	3.05505
รวม	118	27.1695	5.83726

4.5.2 การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา รายด้าน กับลักษณะปัญหาของครอบครัว

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน พบว่า ผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยปัญหาด้านเศรษฐกิจ ค่าเฉลี่ย 17.04 ปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว ค่าเฉลี่ย 15.00 ปัญหาด้านสุขภาพ ค่าเฉลี่ย 16.00 ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร-หลาน ค่าเฉลี่ย 18.00 ปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ค่าเฉลี่ย 18.00 และปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวกับสิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคม ค่าเฉลี่ย 17.33 ซึ่งใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.32 และตารางที่ 4.33)

ตารางที่ 4.32

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน

แหล่ง ของความ แปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	32.755	5	6.5510	1.017	0.411
ภายในกลุ่ม	721.558	112	6.4420	-	-
รวม	754.314	117	-	-	-

ตารางที่ 4.33

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์
ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน

ลักษณะปัญหาของครอบครัว	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ด้านเศรษฐกิจ	83	17.0361	2.54925
ด้านความรุนแรงในครอบครัว	3	15.0000	5.29150
ด้านสุขภาพ	6	16.0000	2.82843
ด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน	10	18.0000	1.76383
ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	4	18.0000	1.82574
ด้านปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวกับสิ่งแวดล้อมชุมชนและสังคม	12	17.3333	2.22928
รวม	118	17.0763	2.53912

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน พบว่า ผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน มีพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาที่ดี มีความแตกต่างกันทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ที่มีปัญหาสัมพันธภาพในครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงตนเองสูงที่สุด ค่าเฉลี่ย 19.5000 รองลงมา คือ ผู้ที่มีปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร-หลาน ค่าเฉลี่ย 19.1000 ถัดมา คือ ผู้ที่มีปัญหาความรุนแรงในครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงตนเอง ค่าเฉลี่ย 17.6667 ผู้ที่มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ค่าเฉลี่ย 17.5316 ผู้ที่มีปัญหาด้านสุขภาพ ค่าเฉลี่ย 16.5000 และท้ายสุด คือ ผู้ที่มีปัญหาด้าน ปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวกับสิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคม มีการจัดการปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงตนเองต่ำสุด ค่าเฉลี่ย 16.3333 (ตารางที่ 4.34 และ 4.35)

ตารางที่ 4.34

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	63.677	5	12.7350	2.437	0.039
ภายในกลุ่ม	585.408	112	5.2270	-	-
รวม	649.085	117	-	-	-

ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = 0.05

ตารางที่ 4.35

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน

ลักษณะปัญหาของครอบครัว	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ด้านเศรษฐกิจ	83	17.5310	2.49554
ด้านความรุนแรงในครอบครัว	3	17.6667	1.15470
ด้านสุขภาพ	6	16.5000	2.25832
ด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร-หลาน	10	19.1000	1.19722
ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	4	19.5000	0.57735
ด้านปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวกับสิ่งแวดล้อมชุมชนและสังคม	12	16.3333	1.72328
รวม	118	17.5593	2.35536

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวน เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหาโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน พบว่าผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน ไม่มีความแตกต่างกันทางสถิติ โดยปัญหาด้านเศรษฐกิจ ค่าเฉลี่ย 27.73 ปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว ค่าเฉลี่ย 24.33 ปัญหาด้านสุขภาพ ค่าเฉลี่ย 25.00 ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร-หลาน ค่าเฉลี่ย 27.70 ปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ค่าเฉลี่ย 27.25 และปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวกับสิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคม ค่าเฉลี่ย 24.58 ซึ่งมีค่าใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 4.36 และตารางที่ 4.37)

ตารางที่ 4.36

การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน

แหล่งของความแปรปรวน	Sum of Squares	Df.	Mean Square	F.	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	165.008	5	32.402	0.949	0.453
ภายในกลุ่ม	3824.602	112	34.148	-	-
รวม	3986.610	117	-	-	-

ตารางที่ 4.37

ค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระหว่างผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน

ลักษณะปัญหาของครอบครัว	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ด้านเศรษฐกิจ	83	27.7349	6.10095
ด้านความรุนแรงในครอบครัว	3	24.3333	8.02081
ด้านสุขภาพ	6	25.0000	4.56070
ด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร-หลาน	10	27.7000	4.37290
ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว	4	27.2500	2.06155
ด้านปฏิสัมพันธ์ของครอบครัวกับสิ่งแวดล้อมชุมชน และสังคม	12	24.5833	5.68024
รวม	118	27.1695	5.83726

4.6 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัว กับพฤติกรรมการจัดการปัญหารายด้าน

จากการศึกษาการสนับสนุนทางสังคม ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ กับ พฤติกรรมการจัดการปัญหา ทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงตนเอง และพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต โดยการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สัมพันธ์ พบว่า การสนับสนุนทางสังคม ทั้งด้านจิตใจ และอารมณ์ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านเงิน สิ่งของ และบริการ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการจัดการปัญหา ทั้ง 3 ด้าน ในระดับเล็กน้อยถึงปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05

กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์สูง มีพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ สูง (0.368) โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง (0.194) และโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต (0.211)

กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร มีพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ สูง (0.400) โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง (0.306) และโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต (0.382)

กลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ มีพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ สูง (0.456) โดยการเปลี่ยนแปลงตนเอง (0.156) และโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต (0.307) (ตารางที่ 4.38)

ตารางที่ 4.38

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคม 3 ด้าน
กับพฤติกรรมการจัดการปัญหา 3 ประเภท

ตัวแปรการ สนับสนุนทางสังคม	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของพฤติกรรมการจัดการปัญหา		
	การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์	การเปลี่ยนแปลงตนเอง	การใช้กลไกป้องกันทางจิต
ด้านจิตใจและอารมณ์	0.368**	0.194*	0.211*
ด้านข้อมูลข่าวสาร	0.400**	0.306**	0.382**
ด้านเงิน สิ่งของ และบริการ	0.456**	0.156	0.307**

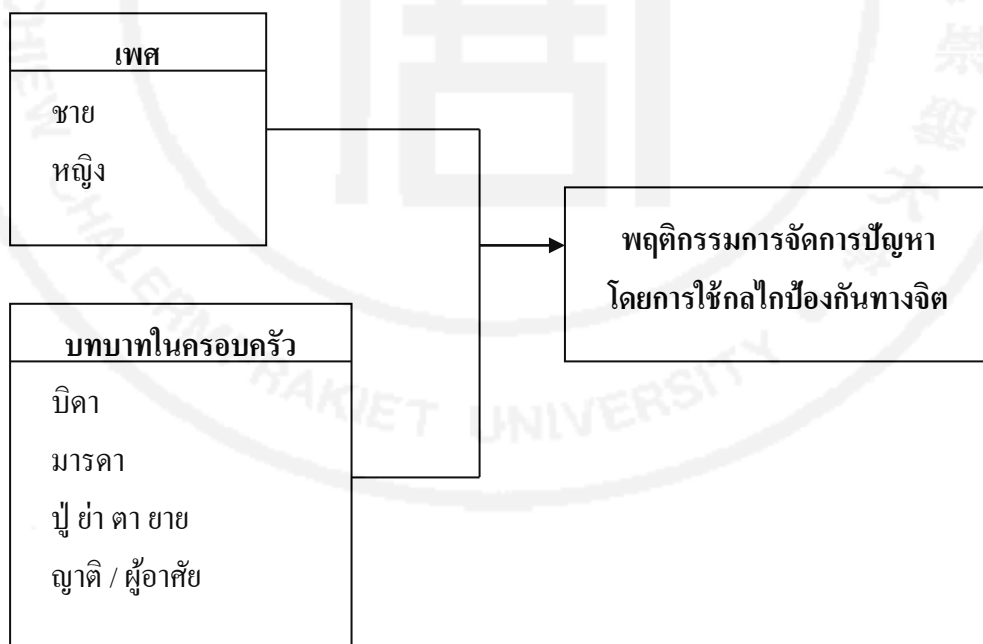
** ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = 0.01

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติ = 0.05

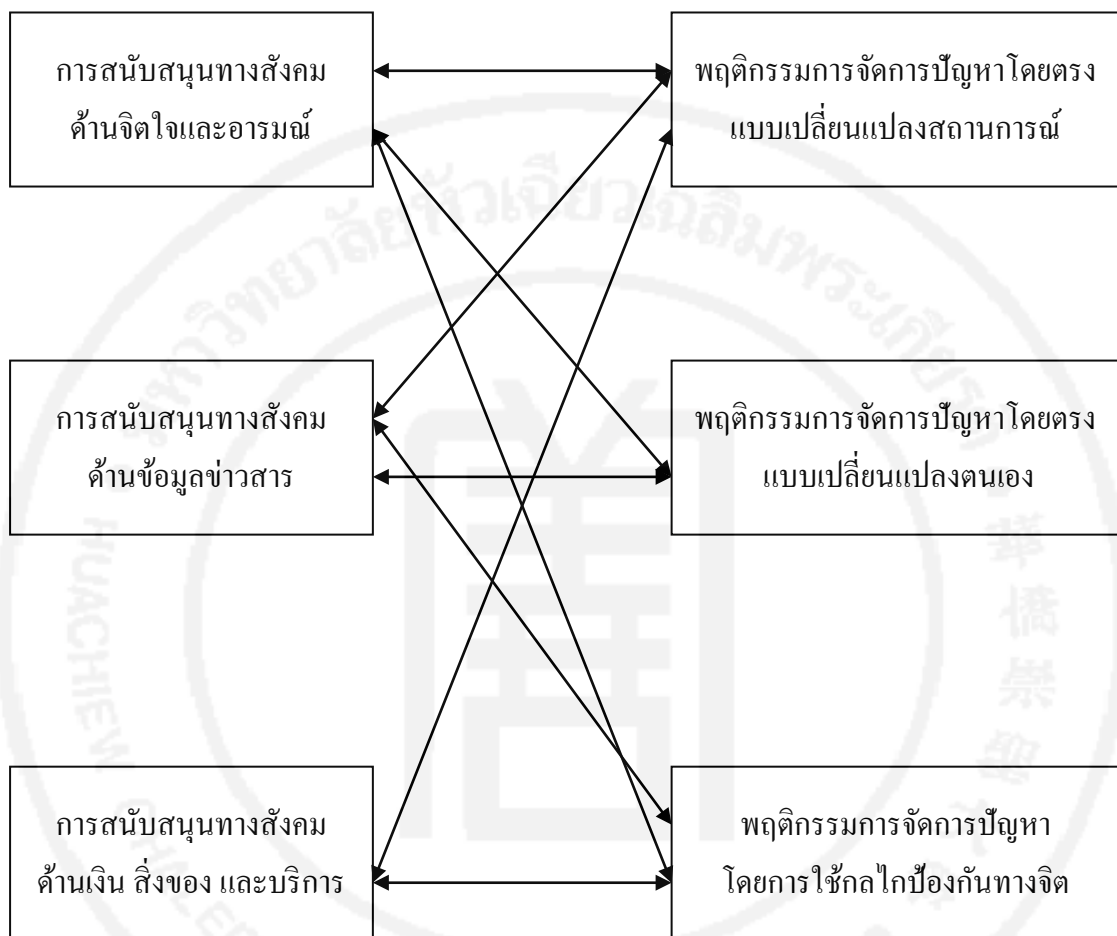
กล่าวโดยสรุปผลการศึกษาพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว พบว่า เพศ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ส่วนบทบาทในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ในขณะที่ การสนับสนุนทางสังคม ด้านจิตใจและอารมณ์ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรง แบบการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ แบบการเปลี่ยนแปลงตนเอง และพฤติกรรมจัดการปัญหาโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ส่วนการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจัดการปัญหาโดยตรง แบบการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ พฤติกรรมจัดการปัญหาโดยตรง แบบการเปลี่ยนแปลงตนเอง และพฤติกรรมจัดการปัญหาโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต และการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจัดการปัญหาโดยตรง แบบการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และ พฤติกรรมจัดการปัญหาโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต (แผนภูมิที่ 4.1 และ 4.2)

แผนภูมิที่ 4.1

ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป (เพศ และบทบาทในครอบครัว) กับพฤติกรรมจัดการปัญหาโดยตรง โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต

แผนภูมิที่ 4.2
ความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคม 3 ด้าน
กับพฤติกรรมการจัดการปัญหา 3 ประเภท

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาชี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร” กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ปกครองนักเรียนทั้งหมด จำนวน 216 คน โดยการแจกแบบสอบถามทั้งหมด 216 ชุด แต่ได้รับส่งคืนมาจำนวน 130 ชุด ซึ่งมีแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์จำนวน 12 ชุด ดังนั้นเหลือแบบสอบถามที่สมบูรณ์ที่สามารถนำมาใช้ได้ จำนวน 118 ชุด นำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows V.11 ในการวิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอสรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษารั้งนี้มีจำนวน 118 คน พบว่าเป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 30 – 39 ปี อายุต่ำสุด 21 ปี และอายุสูงสุด 74 ปี อายุโดยเฉลี่ย 38 ปี ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษามากที่สุด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นรับจ้าง/ลูกจ้าง มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน อยู่ในช่วง 5,000 – 10,000 บาท ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส/อยู่ด้วยกัน ลักษณะโครงสร้างของครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3 – 5 คน โดยมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4 คนต่อครอบครัว และบทบาทในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ รับผิดชอบเป็นมารดามากที่สุด

5.1.2 ลักษณะปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

จากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษารั้งนี้มีจำนวน 118 คน พบว่า

(1) ลักษณะปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่กำลังประสบอยู่ โดยเรียงตามลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ รองลงมา คือ ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ถัดมา คือ ปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชน สิ่งแวดล้อม และสังคม ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว และปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว

(2) ลักษณะปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง ที่มีความสำคัญ มีอิทธิพล และมีผลกระทบต่อครอบครัวมากที่สุด เรียงตามลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุด ดังนี้ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ รองลงมา คือ ปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับชุมชน ถัดมา คือ ปัญหาด้านด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว และปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว

5.1.3 พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

จากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคั้งนี้มีจำนวน 118 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรง ระดับดีมาก ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ แบบการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ระดับดีมาก และแบบการเปลี่ยนแปลงตนเอง ระดับดีมาก ส่วนกลุ่มตัวอย่างมีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ระดับปานกลาง

5.1.4 การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง

จากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคั้งนี้มีจำนวน 118 คน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการสนับสนุนทางสังคม โดยรวมในระดับปานกลาง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ ระดับปานกลาง ส่วนการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร ระดับปานกลาง และการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ ระดับปานกลาง

5.1.5 การเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหาจำแนกตามตัวแปรต่างๆ

(1) การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา รายด้าน กับข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไป จากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคั้งนี้มีจำนวน 118 คน พบว่า เพศชาย-หญิง และผู้ที่มิพบบาทในครอบครัวต่างกัน มีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยการใช้กลไกป้องกันทางจิต ที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

(2) การวิเคราะห์ความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรมการจัดการปัญหา รายด้าน กับ ลักษณะปัญหาของครอบครัว จากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาคั้งนี้มีจำนวน 118 คน พบว่า ผู้ที่มีลักษณะปัญหาของครอบครัวต่างกัน มีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหา โดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงตนเอง ที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5.1.6 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวกับพฤติกรรม

การจัดการปัญหารายด้าน

จากการศึกษาความสัมพันธ์ โดยการทดสอบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่างการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวทั้ง 3 ด้าน กับ พฤติกรรมการจัดการปัญหา ทั้ง 3 วิธี พบว่าการสนับสนุนทางสังคม ทั้งด้านจิตใจและอารมณ์ ด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านเงิน สิ่งของ และบริการ มีความสัมพันธ์ทางบวก กับ พฤติกรรมการจัดการปัญหา ทั้ง 3 ด้าน ในระดับเล็กน้อยถึงปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 – 0.05

5.2 อภิปรายผล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว โดยศึกษาเฉพาะกรณีผู้ปกครองนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 โรงเรียนวัดภาณี แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษารั้งนี้มีจำนวน 118 คน พบว่า ลักษณะปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวที่กำลังประสบอยู่มีความสำคัญ มีอิทธิพล และมีผลกระทบต่อครอบครัวมากที่สุด คือ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ อาจเนื่องด้วยจากสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่มีการให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจเป็นหลัก และสภาพสังคมที่เป็นแบบระบบทุนนิยม ที่ต้องมีการแข่งขันกันมากขึ้น ราคาสิ่งของต่างๆที่แพงขึ้น และค่าครองชีพสูงขึ้น ทำทุกให้ครอบครัวให้ความสำคัญกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในครอบครัวเป็นอันดับแรก ส่วนปัญหาอื่นๆ ได้แก่ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลาน ปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับสิ่งแวดล้อม ชุมชน และสังคม และปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัวนั้น เป็นปัญหาที่ครอบครัวเกือบไม่ให้ความสำคัญเท่ากับปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีลักษณะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ หากนำข้อมูลเส้นความยากจน (สำนักงานคณะกรรมการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2544) เส้นความยากจนเฉลี่ยทั้งประเทศเท่ากับ 916 บาท / คน / เดือน มาเปรียบเทียบกับข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 1,000 บาท / คน / เดือน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีรายได้ที่สูงกว่าเส้นความยากจนเฉลี่ยทั้งประเทศเพียงเล็กน้อย (84 บาท / คน / เดือน) แสดงว่าครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างเป็นครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่ค่อยดีนัก ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างจึงให้ความสำคัญกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลักมากกว่าปัญหาด้านอื่นๆที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญรองลงมาหรือดูเหมือนว่ากลุ่มตัวอย่างเกือบจะไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาอื่นๆเลย

นอกจากนี้ลักษณะปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา พบว่า ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างเกือบจะไม่มีปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเลย ซึ่งถ้าศึกษาถลกลงไป อาจจะพบว่าในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมีความรุนแรงอยู่บ้างแต่ไม่ใช่ปัญหาที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญ หรือ กลุ่มตัวอย่างอาจจะไม่จัดว่าการกระทำนั้นเป็นความรุนแรงในครอบครัว เช่น การใช้ความรุนแรงทางวาจา จิตใจ หรือการทำร้ายร่างกายเล็กน้อย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในความรู้ความเข้าใจของประชาชนว่าความรุนแรงในครอบครัวมีความแตกต่างกับนักวิชาการที่ตีความหมายไว้ หรือกล่าวได้ว่าความคิดเห็นของประชาชนบางส่วนต่อความรุนแรงกับสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างกัน

ส่วนพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง ในภาพรวมพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหา ทั้ง 3 วิธี ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ มีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ในระดับดีมาก มีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบการเปลี่ยนแปลงตนเอง ในระดับดีมาก และมีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต ในระดับปานกลาง จากแนวคิดพฤติกรรมการจัดการปัญหา ของ Berent (อ้างใน วราลักษณ์ ปวนสุรินทร์. 2541) สรุปว่าพฤติกรรมการจัดการปัญหานั้นเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา กลุ่มตัวอย่างอาจใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหามากกว่าหนึ่งวิธีในเวลาเดียวกัน หรืออาจจะใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหา ทั้ง 3 วิธีอย่างผสมผสานกันตามแต่ละสถานการณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัญหาและการประเมินสถานการณ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย ซึ่งผลจากการศึกษาตามที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาทั้ง 3 วิธีแบบผสมผสานกันในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งในความเป็นจริงจากข้อค้นพบดังที่กล่าวไว้ข้างต้น กลุ่มตัวอย่างมีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงทั้งแบบเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และแบบเปลี่ยนแปลงตนเองมากที่สุด ซึ่งเป็นวิธีการจัดการปัญหาที่สอดคล้องกับลักษณะปัญหาของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจมากที่สุด กล่าวคือ พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบเปลี่ยนแปลงสถานการณ์นั้นกลุ่มตัวอย่างมีการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นด้วยการหางานทำที่มีความมั่นคงทางรายได้ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่วนพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยตรงแบบเปลี่ยนแปลงตนเองนั้น กลุ่มตัวอย่างอาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเอง โดยมีความตั้งใจ ขยัน และอดทน ในการทำงานเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างยังมีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิตด้วย ตัวอย่างเช่น การกระทำที่ตรงกันข้ามกับความรู้สึก คือ กลุ่มตัวอย่างอาจจะมีอาการเครียดจากการทำงาน หรือมีความเครียดจากปัญหาของครอบครัวที่ประสบอยู่ แต่กลุ่มตัวอย่างก็อาจจะต้อง

พยายามปลอบใจตัวเองแล้วสู้เผชิญกับปัญหาต่อไป หรือการหาเหตุผลเข้าข้างตนเองเพื่อความสบายใจของตนเองด้วย จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างสามารถใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาทั้ง 3 วิธีอย่างผสมผสานกัน

การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง ในภาพรวมพบว่า ครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างมีการสนับสนุนทางสังคมทั้ง 3 ด้าน ในระดับปานกลาง คือ การสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ ถึงแม้ว่าและจากการศึกษาครั้งนี้จะไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของประชาชนทั่วไปในชุมชนเมืองที่ว่าในสภาพสังคมชุมชนเมืองของไทยในปัจจุบันอย่างกรุงเทพมหานครจะมีทุนทางสังคมในระดับน้อยที่ค่อนข้างจะอ่อนแอ ประชาชนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตด้วยการแข่งขันสูง ขาดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม ประชาชนส่วนใหญ่มีความห่างไกลจากสถาบันทางศาสนา แต่จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าในครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างซึ่งจัดว่าเป็นประชาชนที่อาศัยชุมชนเมืองยังมีทุนทางสังคมในระดับปานกลางค่อนข้างสูง โดยส่วนมากมีแหล่งของการสนับสนุนทางสังคมมาจากครอบครัว ได้แก่ สามี ภรรยา ลูก และญาติ พี่น้อง หรือแม้แต่เพื่อนสนิท หรือ เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชน หรือสถาบันศาสนา ก็สามารถเป็นที่พึ่งที่ทีดีให้กับกลุ่มตัวอย่างได้ในระดับที่ค่อนข้างสูง อีกทั้งสิ่งที่น่าสนใจก็คือ กลุ่มตัวอย่างมีสื่อเป็นสื่อกลางในการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสารได้ในระดับสูงเช่นกัน แสดงให้เห็นว่าสื่อเป็นแหล่งการสนับสนุนทางสังคมที่สำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและประชาชนส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงสื่อได้ดีด้วยเช่นกัน ดังนั้นควรที่จะมีการใช้สื่อเป็นสื่อกลางในการส่งเสริมการสนับสนุนทางสังคมต่อการจัดการปัญหาของประชาชน

จากการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เพศชาย-หญิง มีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต ที่แตกต่างกัน เนื่องด้วยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และความแตกต่างระหว่างเพศหญิงกับเพศชายมีความคิด ความเชื่อ หรือทัศนคติต่อแต่ละสถานการณ์หรือแต่ละปัญหาที่ต่างกันไป และมีกระบวนการในการจัดการปัญหาที่ต่างกันไป โดยเฉพาะพฤติกรรมการจัดการปัญหาที่จำเป็นต้องอาศัยทักษะ ซึ่งแต่ละบุคคลย่อมมีทักษะที่ต่างกันไป ตัวอย่างเช่น ในพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต การโทษผู้อื่น การแยกแยะทางอารมณ์ออกจากความคิด หรือการกระทำที่ตรงข้ามกับความรู้สึก ซึ่งเพศหญิงจะมีการใช้กลไกป้องกันทางจิตที่ดีกว่าเพศชาย นอกจากนี้จากการศึกษายังพบว่า ผู้ที่มีบทบาทในครอบครัวต่างกัน มีการใช้พฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิต ที่แตกต่างกัน เนื่องด้วยแต่ละครอบครัวไม่ได้มีการกำหนดบทบาทให้แก่สมาชิกในครอบครัวในการจัดการ

ปัญหาที่เท่าเทียมกัน และด้วยสภาพปัญหาในแต่ละปัญหาของครอบครัวมีอิทธิพลกับแต่ละบทบาทหรือแต่ละบุคคลที่แตกต่างกัน สรุปได้ว่า ถ้ามองตามบทบาทของสมาชิกในครอบครัวก็ย่อมมีความแตกต่างกันของพฤติกรรมการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกป้องกันทางจิตของสมาชิกแต่ละคนตามบทบาทที่ถูกสังคมหรือครอบครัวนั้นๆ เป็นผู้กำหนดขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. รัฐควรมีนโยบายเสริมสร้างให้มีทุนทางสังคม หรือ การสนับสนุนทางสังคมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแก่ประชาชนทุกระดับมากขึ้น ทั้งการสนับสนุนทางสังคมด้านจิตใจและอารมณ์ การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลข่าวสาร และการสนับสนุนทางสังคมด้านเงิน สิ่งของ และบริการ โดยส่งเสริมให้มีแหล่งที่มาของการสนับสนุนทางสังคมมาจากทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม
2. รัฐควรมีการส่งเสริมให้มีการฝึกอบรม เกี่ยวกับทักษะการจัดการปัญหาให้แก่บุคคลทุกระดับ เพื่อช่วยในการสนับสนุนให้บุคคลมีพฤติกรรมจัดการปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อฝึกฝน และพัฒนาทักษะของการจัดการปัญหาในด้านต่างๆ เช่น การอบรมเรื่องการจัดการอารมณ์ หรือ การจัดการความเครียด เป็นต้น
3. รัฐควรมีนโยบายในการส่งเสริมสื่อให้มีการผลิตสื่อ และการเผยแพร่ของสื่ออย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในทุกระดับ
4. รัฐควรเน้นการส่งเสริมการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และส่งเสริมการฝึกทักษะอาชีพให้แก่ประชาชนในทุกระดับ เพื่อส่งเสริมการมีอาชีพ และการมีรายได้เพียงพอต่อการครองชีพ รวมทั้งเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงในคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน
5. ผู้ปกครองของนักเรียนในโรงเรียน ควรมีการสนับสนุนทางสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และควรมีการรวมกลุ่ม เพื่อปรึกษา พุดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาแนวทางในแก้ไข หรือ การจัดการปัญหาครอบครัว
6. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไปในอนาคต งานวิจัยครั้งนี้หากมีการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) ซึ่งจะทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลในเชิงลึก เข้าใจถึงลักษณะปัญหาของครอบครัว พฤติกรรมจัดการปัญหา และการสนับสนุนทางสังคมของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น และสำหรับการศึกษากครั้งนี้อย่างจำกัดด้านเวลา และ

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ทำให้การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Qualitative Research) จึงได้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างในลักษณะภาพรวมแบบกว้างๆ

7. สำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป ควรมุ่งให้ความสนใจศึกษาค้นคว้าในประเด็นปัญหา ความรุนแรงในครอบครัวกับพฤติกรรมจัดการปัญหา เพื่อศึกษาในรูปแบบของปัญหาที่แตกต่างกันไป และทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ดี

8. สำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป ควรเลือกศึกษาในประเด็นหัวข้อการศึกษาวิจัยนี้ กับกลุ่มประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นกลุ่มของผู้ประสบปัญหาด้านต่างๆ เช่น กลุ่มผู้กระทำผิด กลุ่มผู้รับบริการขององค์กรสังคมสงเคราะห์ กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่างๆ เป็นต้น เพื่อศึกษารูปแบบของพฤติกรรมจัดการปัญหาที่แตกต่างกันออกไป

บรรณานุกรม

- กรณีกา ลองจ้านงค์. (2547). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การสนับสนุนทางสังคม และการรับรู้ประโยชน์ของพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ กับพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยโรคเบาหวาน. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ส.ม. (พฤติกรรมศาสตร์และการส่งเสริมสุขภาพ). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- เกียรติศักดิ์ ม่วงมิตร. (2545). การจัดการความขัดแย้งในชุมชนบนพื้นที่สูง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การศึกษานอกระบบ). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจนจิรา วัฒนมานุสชัย. (2545). การทำหน้าที่ของครอบครัวตามการรับรู้ของผู้ป่วยภาวะซึมเศร้า : กรณีศึกษาที่โรงพยาบาลสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ พ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ธัญญา สนิทวงศ์ ณ อรุณา. (2545). สถาบันครอบครัวกับความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม. ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัท ฟ้าอภัย จำกัด.
- นิคม ยอดมณี. (2540). การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานที่มีผลต่อการพัฒนาการด้านจริยธรรมในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยคดีศึกษา). สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี และคณะอนุกรรมการร่างนโยบาย และแผนงาน ในการพัฒนาสถาบันครอบครัว ในคณะกรรมการกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2537). นโยบาย และแผนงาน ในการพัฒนาสถาบันครอบครัว. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ปรีชา บำรุงเสนา. (2545). ความสัมพันธ์ระหว่างเขาว์อารมณ์กับสัมพันธ์ภาพในครอบครัวของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). ทักษิณ : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ปิยดา ปัญญาศรี. (2545). การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างนักเรียนที่มีแบบการเรียนรู้ การอบรมเลี้ยงดู และระดับเขาว์ปัญญาต่างกัน. วิทยานิพนธ์ ศ.ม. (การวิจัยการศึกษา). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รุจา ภูโพบูลย์ และคณะ. (2542). ผลกระทบของภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ ต่อเด็ก เยาวชน และครอบครัว และความต้องการความช่วยเหลือ. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วราลักษณ์ ปวนสุรินทร์. (2541). อิทธิพลความเชื่ออำนาจในการควบคุม พฤติกรรมการจัดการ
ปัญหา และการสนับสนุนทางสังคม ที่มีผลต่อความเหนื่อยหน่ายในการทำงานของ
พยาบาล. วิทยานิพนธ์ วศ.ม. (จิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ). เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สายสุรี จุติกุล. นโยบายและแผนงานในการพัฒนาสถาบันครอบครัว. (2542). พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : ยูนิเซฟประเทศไทย.
- สุมัทธนา แก้วมา. (2545). การทำหน้าที่ของครอบครัวที่มีสามัคคีธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีใน
ครอบครัวทหาร. วิทยานิพนธ์ พ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาคผนวก

ผนวก ก.

ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนวัดเกษ

ลักษณะสภาพทั่วไปของโรงเรียน

โรงเรียนวัดเกษ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2508 มีเนื้อที่ทั้งหมด 1 ไร่ 3 งานเศษ ตั้งอยู่ใน ซอยเอกมัย 23 ถนนเอกมัย แขวงคลองตัน เขตวัฒนา กรุงเทพมหานคร หมายเลขโทรศัพท์ 0-2392-5534 ปัจจุบันผู้บริหารโรงเรียน คือ นางวันทนี เรืองทรัพย์ ซึ่งโรงเรียนวัดเกษเป็นโรงเรียนในย่านชุมชน โดยมีตลาดเอกมัยอยู่ด้านตรงข้ามของถนนเอกมัย เชื่อมต่อกับสะพานข้ามคลองแสนแสบ และทางยกระดับเอกมัย-รามอินทรา อีกด้านหนึ่งของ โรงเรียนติดกับคลองแสนแสบ และมีสถานีสูบน้ำของสำนักระบายน้ำ ติดกับรั้วด้านข้างของโรงเรียน

โรงเรียนวัดเกษ เปิดสอนระดับชั้นอนุบาล ถึง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนนักเรียนทั้งหมดประมาณ 600 คน แบ่งเป็น นักเรียนระดับชั้นอนุบาล 1-2 จำนวน 168 คน ประกอบด้วยจำนวนห้องเรียน 6 ห้องเรียน และนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 438 คน ประกอบด้วยจำนวนห้องเรียน 13 ห้องเรียน

โรงเรียนวัดเกษ มีการจัดโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น โครงการงานค่ายคุณธรรม โครงการหมอภาษา โครงการค่ายภาษาไทย โครงการค่ายคณิตศาสตร์ โครงการคัดลายมือ เขียนคำขวัญ เรียงความ โดยส่งนักเรียนที่มีความสามารถในการเล่นดนตรีไทย ไปร่วมแสดงในงานมหกรรมดนตรีไทยทุกปี ในส่วนด้านกีฬาได้รับรางวัลชนะเลิศเชกคระกร้อในระดับเขตติดต่อกัน 2 ปี รองชนะเลิศฟุตบอลในการแข่งขันฟุตบอลลีค ส่วนด้านคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนได้เข้าร่วมการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ โดยได้รับรางวัลชมเชย จากสมเด็จพระสังฆราช เมื่อ พ.ศ. 2542 ส่วนด้านวิชาการนักเรียนสามารถสอบแข่งขันความเป็นเลิศทางวิชาการ ในระดับกลุ่มเจ้าพระยา 1 คน และระดับเขต 3 คน นอกจากนี้มีการจัดการเรียนการสอน โดยการเลี้ยงปลาสวยงามเพื่อสร้างงานอดิเรกให้แก่ักเรียนอีกด้วย

ผนวก ข.
แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย

เลขที่แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เรื่อง การศึกษาพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านในการตอบแบบสอบถามนี้ เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัย ไปใช้ประโยชน์เป็นแนวทางในการส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวต่อไป
2. แบบสอบถามฉบับนี้ไม่มีคำตอบที่ถูกหรือผิดแต่อย่างใด ขอให้ท่านโปรดตอบแบบสอบถามนี้ครบทุกข้อตรงตามความเป็นจริง หรือ ตรงตามความรู้สึกของท่านมากที่สุด และคำตอบที่ได้ทั้งหมดจากแบบสอบถามนี้ ผู้ศึกษาวิจัยจะเก็บรักษาข้อมูลไว้เป็นความลับไม่นำมาเปิดเผยให้เกิดผลกระทบใดๆ ต่อท่าน
3. แบบสอบถามนี้มีคำถามทั้งสิ้น 52 ข้อ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1	ข้อมูลทั่วไป
ส่วนที่ 2	ลักษณะปัญหาของครอบครัว
ส่วนที่ 3	พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว
ส่วนที่ 4	การสนับสนุนทางสังคม
4. ขอให้ท่านโปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง หน้าข้อความ หรือ เติมคำตอบลงในช่องว่าง..... ที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง หรือตรงตามความรู้สึกของท่านมากที่สุด ผู้ศึกษาวิจัยใคร่ขอขอบคุณในความร่วมมือที่ดีจากท่านในการตอบแบบสอบถามฉบับนี้มา ณ โอกาสนี้ด้วย

นางสาวอุษณา เทียรแสงทอง

นักศึกษาปริญญาโท คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาการบริหารสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

(ผู้ศึกษาวิจัย)

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อ 1. เพศ

1 ชาย

2 หญิง

ข้อ 2. อายุ ปี

ข้อ 3. ศาสนา

1 พุทธ

2 คริสต์

3 อิสลาม

4 อื่นๆ

ข้อ 4. ระดับการศึกษา

1 ไม่ได้เรียน

2 ประถมศึกษา

3 มัธยมศึกษา

4 อาชีวศึกษา / อนุปริญญา (ปวช. / ปวส.)

5 ปริญญาตรี

6 สูงกว่าปริญญาตรี

ข้อ 5. อาชีพ

1 ไม่ได้ประกอบอาชีพ /ว่างงาน

2 รับจ้างทั่วไป

3 ลูกจ้าง / พนักงานบริษัท

4 ข้าราชการ

5 อื่นๆ

ข้อ 6. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

1 ไม่มีรายได้

2 0 – 5,000 บาท

3 5,000 – 10,000 บาท

4 10,000 บาทขึ้นไป

ข้อ 7. สถานภาพของท่าน

1 โสด

2 สมรส / อยู่ด้วยกัน

3 หย่า / ร้าง / หม้าย

4 แยกกันอยู่

ข้อ 8. ลักษณะโครงสร้างครอบครัวของท่าน

1 ครอบครัวเดี่ยว (ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ที่แยกอาศัยอยู่ตามลำพัง)

2 ครอบครัวขยาย (ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก หลาน ญาติ

หรือผู้ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน)

ข้อ 9. จำนวนสมาชิกในครอบครัว คน (นับรวมผู้ตอบแบบสอบถามด้วย)

ข้อ 10. บทบาทของท่านในครอบครัว

1 ☐ บิดา	2 ☐ มารดา
3 ☐ บุตร	4 ☐ หลาน
5 ☐ ปู่ย่า ตายาย	6 ☐ ญาติ / ผู้อาศัย
7 ☐ อื่นๆ	

ตอนที่ 2 ลักษณะปัญหาของครอบครัว

ขอให้ท่านทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความลักษณะปัญหาของครอบครัวของท่านที่กำลังประสบอยู่ และเขียนอธิบายรายละเอียดของสภาพปัญหานั้นว่าเป็นอย่างไรลงในช่องว่าง.....ที่กำหนดให้ โดยระบุตรงตามความเป็นจริง หรือ ตรงตามความรู้สึกของท่านมากที่สุด ซึ่งสามารถเลือกตอบได้หลายคำตอบ

ข้อ 11. ครอบครัวของท่านกำลังประสบกับปัญหาในด้านใด และมีลักษณะสภาพปัญหานั้นๆ อย่างไร

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ระบุสภาพปัญหา
-
2. ปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว (การทำร้ายร่างกาย วาจา จิตใจ และทางเพศ) ระบุสภาพปัญหา.....
3. ปัญหาด้านสุขภาพ ระบุสภาพปัญหา
-
4. ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดูบุตร-หลาน ระบุสภาพปัญหา
-
5. ปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ระบุสภาพปัญหา
-
6. ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่ ระบุสภาพปัญหา.....
-
7. ปัญหาด้านอื่นๆ ระบุสภาพปัญหา
-

ข้อ 12. จากคำถามข้อที่ 11 ท่านคิดว่าในครอบครัวมีปัญหาด้านใดที่มีความสำคัญมากที่สุดที่มีอิทธิพลและมีผลกระทบมากที่สุด (เลือกตอบเพียงคำตอบเดียวที่ถูกต้องมากที่สุด)

- 1 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ
- 2 ปัญหาด้านความรุนแรงในครอบครัว
- 3 ปัญหาด้านสุขภาพ
- 4 ปัญหาด้านการอบรมเลี้ยงดู บุตร-หลาน
- 5 ปัญหาด้านสัมพันธภาพในครอบครัว
- 6 ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวและชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่
- 7 ปัญหาด้านอื่นๆ

คำชี้แจง

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หลังข้อความ ทางด้านขวามือที่ถูกต้องตรงตามความจริง หรือตรงตามความรู้สึกของท่านมากที่สุด เพียงข้อละคำตอบเดียว ซึ่งคำตอบมีตัวเลือกให้เลือกตอบ 4 ตัวเลือก ได้แก่มากที่สุด ปานกลาง เล็กน้อย และ ไม่ตรงเลย

ตอนที่ 3 พฤติกรรมการจัดการปัญหาของครอบครัว

ข้อที่	ข้อความ	ระดับของคำตอบ			
		มากที่สุด (4)	ปานกลาง (3)	เล็กน้อย (2)	ไม่ตรงเลย (1)
ด้านการจัดการปัญหาโดยตรง (การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์)					
13	เมื่อครอบครัวของท่านมีปัญหา ท่านจะรีบแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้น และคลี่คลายลงเร็วที่สุด				
14	ท่านคิดว่า การแก้ไขปัญหานั้น สมาชิกทุกคนจะต้องหันหน้าเข้าหากัน พุดคุยกันด้วยเหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์				
15	ท่านจะขอความช่วยเหลือจากคนที่ท่านไว้ใจ ที่จะสามารถช่วยแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นใน ครอบครัวของท่าน ให้หมดสิ้นและผ่านพ้นไปได้ด้วยดี				
16	ท่านเชื่อว่าเมื่อครอบครัวมีปัญหา ไม่ว่าจะร้ายแรงเพียงใด ถ้าเราพยายาม ทำบ้านให้น่าอยู่ครอบครัวก็จะดีขึ้น และเป็นผลดีแก่ทุกฝ่าย				
17	ท่านเชื่อว่าปัญหาในครอบครัวจะหมดไปได้ ถ้าเราสามารถจัดการกับ สิ่งที่เป็นต้นเหตุของปัญหานั้นให้หมดสิ้นไป				

ข้อที่	ข้อความ	ระดับของคำตอบ			
		มากที่สุด (4)	ปานกลาง (3)	เล็กน้อย (2)	ไม่ตรงเลย (1)
ด้านการจัดการปัญหาโดยตรง (การเปลี่ยนแปลงตนเอง)					
18	เมื่อท่านประสบปัญหา ท่านต้องการที่จะแก้ไขปัญหานั้นด้วยตนเองให้สำเร็จ				
19	เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นในครอบครัว ท่านจะพยายามควบคุมอารมณ์ตนเอง จะไม่ทำอะไรที่ดูวาม ผลีผลาม				
20	เวลาที่ครอบครัวมีปัญหา ท่านจะยอมรับในปัญหานั้น และจะพยายามทำทุกวิถีทางที่สามารถทำได้ เพื่อให้ปัญหานั้นหมดไป				
21	ท่านคิดว่า ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหานั้นแน่นอน โดยจะไม่โทษผู้อื่น แต่จะทบทวนตัวเอง และแก้ไขปรับปรุงที่ตัวเองก่อน				
22	ท่านต้องการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง มากกว่าการร้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น				
ด้านการจัดการปัญหาโดยใช้กลไกการป้องกันทางจิต					
23	เมื่อเกิดปัญหาขึ้น ท่านมักที่จะปฏิเสธ และไม่ยอมรับว่าปัญหานั้นได้เกิดขึ้นแล้ว				
24	เมื่อท่านเคียดแค้น ท่านจะพยายามแยกความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นออกจากความคิดของตัวเอง จะไม่ปล่อยให้มันมารบกวนจิตใจ				
25	ท่านมักเก็บความรู้สึกไม่สบายใจนั้นไว้ภายในจิตใจ แล้วแสดงออกด้วยการกระทำที่ตรงข้ามกับความรู้สึก				
26	ท่านมักเก็บกดปัญหาหรือความรู้สึกต่างๆ ที่ทำให้ท่านไม่สบายใจไว้ ด้วยการไม่นึกถึงมัน และลืมมันไป				
27	ท่านมักคิดเปลี่ยนแปลงความกังวลหรือสิ่งที่ทำให้ท่านไม่สบายใจ มาให้เป็นสิ่งที่ทำให้ท่านสบายใจ และสามารถยอมรับมันได้				
28	ท่านต้องการเปลี่ยนแปลงปัญหาหรือความรู้สึกต่างานั้น ให้ออกมาในรูปแบบที่คนอื่น ๆ และสังคมยอมรับได้				
29	เมื่อเกิดปัญหาขึ้นท่านมักคิดและโทษผู้อื่นว่าเป็นต้นเหตุ				
30	ท่านมักหาเหตุผลดีๆ มาบอกกับตนเอง เพื่อรักษาความรู้สึกที่ดีของตัวเองไว้และกลบเกลื่อนพฤติกรรมของปัญหานั้น				
31	ท่านมักใช้จินตนาการหรือสร้างความฝันที่ดีๆ เกี่ยวกับปัญหา เพื่อให้ท่านสบายใจ				
32	ท่านต้องการเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้น โดยใช้พฤติกรรมหรือวิธีการแบบที่ท่านเคยใช้ในวัยเด็ก เพื่อมาแก้ไขปัญหา				

ตอนที่ 4 การสนับสนุนทางสังคม

ข้อที่	ข้อความ	ระดับของคำตอบ			
		มากที่สุด (4)	ปานกลาง (3)	เล็กน้อย (2)	ไม่ตรงเลย (1)
การสนับสนุนทางด้านจิตใจ และอารมณ์					
33	เมื่อท่านเดือดร้อน คู่สมรสของท่านสามารถเป็นหลักสำคัญที่พึ่งพิงได้ คอยปลอบใจ และช่วยให้ท่านรู้สึกดีขึ้นได้				
34	เวลาที่ท่านไม่สบายใจ ลูกของท่านจะคอยให้กำลังใจ เอาใจใส่ ดูแล เป็นห่วงเป็นใย ทำให้ท่านคลายกังวลได้				
35	ครอบครัวของท่านทำให้รู้สึกว่าคุณมีความสำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของครอบครัว				
36	เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว ญาติพี่น้องของท่านจะไม่เคยทอดทิ้ง และสามารถเป็นที่พึ่งทางใจที่ดีให้แก่ท่าน				
37	เวลาที่ท่านไม่สบายใจ ท่านจะมีเพื่อนสนิทที่คอยให้กำลังใจ เห็นอกเห็นใจ และพร้อมที่จะเข้าใจท่าน				
38	เวลาที่ท่านเป็นทุกข์ ไม่สบายใจ ศาสนา สามารถเป็นที่พึ่งทางใจ ที่ช่วยให้คลายความทุกข์ และจิตใจสงบมากขึ้น				
39	เมื่อท่านไม่สบายใจ ท่านสามารถหาคนที่รับฟัง และยอมรับคุณได้				
การสนับสนุนทางด้านข้อมูลข่าวสาร					
40	เมื่อท่านมีปัญหา ท่านสามารถขอคำปรึกษา แนะนำจากสมาชิกในครอบครัวได้				
41	เมื่อท่านมีปัญหาหรืออุปสรรคท่านมีคนที่สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ให้คำแนะนำ และช่วยวางแผนแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้				
42	เมื่อท่านมีปัญหา ท่านคิดว่า เพื่อน / เพื่อนบ้าน / ผู้นำชุมชน สามารถให้คำแนะนำที่ดี และเป็นประโยชน์แก่ท่าน				
43	เวลาที่ท่านทุกข์ใจ ท่านคิดว่า หลักคำสอนของศาสนา หรือ หนังสือธรรมะ สามารถช่วยให้ข้อคิด คติเตือนใจที่ดีที่สามารถนำมาแก้ไขปัญหานั้นได้				
44	เวลาที่ท่านมีปัญหา ท่านคิดว่าสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ สามารถเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของท่าน				
45	ท่านคิดว่า การรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ นั้นสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาได้				

ข้อที่	ข้อความ	ระดับของคำตอบ			
		มากที่สุด (4)	ปานกลาง (3)	เล็กน้อย (2)	ไม่ตรงเลย (1)
การสนับสนุนทางการเงิน สิ่งของ และบริการ					
46	เมื่อครอบครัวของท่านเดือดร้อนขาดสนด้านการเงิน คู่สมรสของท่านสามารถเป็นหลักรู้สำคัญในการช่วยเหลือ และพัฒนาให้ครอบครัวดีขึ้น				
47	เมื่อท่านต้องการความช่วยเหลือ พ่อแม่ของท่านสามารถให้ความช่วยเหลือทั้งด้านเงิน และสิ่งของจำเป็นได้				
48	เมื่อท่านขาดสนด้านการเงินและสิ่งของที่จำเป็น ญาติพี่น้องของท่านยินดีที่จะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ				
49	ท่านคิดว่า เพื่อน / เพื่อนบ้าน / คนในชุมชน สามารถให้ความช่วยเหลือที่ดีแก่กันและกัน				
50	ท่านคิดว่าบริการทางสังคมหรือหน่วยงานต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ฯลฯ สามารถให้ความช่วยเหลือต่างๆ ได้เมื่อท่านเดือดร้อน				
51	ท่านคิดว่าบริการทางสังคมที่ภาครัฐจัดให้สำหรับประชาชน เช่น 30 บาท รักษาทุกโรค เบี้ยยังชีพ ทุนการศึกษาสำหรับเด็กยากจน ฯลฯ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้				
52	ท่านคิดว่าบริการทางสังคมที่หน่วยงานภาคเอกชนจัดตั้งขึ้น เช่น มูลนิธิ, บ้านพักต่างๆ ฯลฯ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนได้				

